

HISTORY

HISTORY

Методика навчання
історії

HISTORY

HISTORY

УДК 378.016:94](075.8)

ББК 74.263.1я73

Галицька-Дідух Т.В. Методика навчання історії. Практичні рекомендації для студентів 2 курсу спеціальності 014 «Середня освіта (історія та громадянська освіта)». Івано-Франківськ, 2025. 170 с.

Рецензенти:

кандидат історичних наук, доцент

Міщук Андрій Іванович,

доцент кафедри історії України і

методики викладання історії

Вітенко Микола Дмитрович,

доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи

і спеціальних галузей історичної науки, кандидат історичних наук

Рекомендовано на засіданні кафедри історії України і методики навчання історії
протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.

© Галицька-Дідух Т., 2025 рік
© Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2025
рік

Зміст

Вступ. Мета і завдання предмету. Компетентності ПРН.	4
Структура курсу	9
Система оцінювання, критерії оцінювання.	12
Політика навчальної дисципліни	23
Тематика семінарських занять	36
Тематика контрольних робіт	136
Індивідуальні завдання з методики навчання історії: види, тематика.	138
Алгоритм роботи	
Рекомендації до навчання	141
Алгоритм підготовки до семінару. Структура семінару. Конспектування, тези, таблиці, інтелект-схеми тощо.	130
Методичні рекомендації для організації навчальної діяльності студентів заочної форми навчання	162
Література	163

Вступ

В XXI столітті в умовах пріоритету соціально-економічного прогресу, важливо надавати якісну освіту, яка служить основою інтелектуального потенціалу нації, а також формує життєву та професійну компетентність особистості. Модернізація системи освіти визначається як ключовий фактор відродження вітчизняної економіки, успішного розвитку соціальної сфери та підготовки конкурентоспроможних фахівців для ринку праці, які можуть створювати нові технології та наукові знання, а також гідно представляти нашу країну на міжнародній арені. Актуальність реформування історичної освіти в школі зумовлена необхідністю підвищення ефективності навчального процесу, формування цілісного історичного мислення та адаптації змісту освіти до сучасних викликів. Запровадження єдиного загальноосвітнього курсу історії сприяє усуненню дублювання матеріалу, забезпечує логічну послідовність вивчення історичних подій і процесів та формує у здобувачів освіти критичне і творче мислення. Концентричний принцип навчання, закладений у реформі, відповідає віковим особливостям учнів, дозволяючи поступово ускладнювати зміст історичної освіти. Поетапний перехід від ознайомлення до проблемно-тематичного та профільного вивчення сприяє формуванню глибшого розуміння історичних закономірностей та зв'язку минулого із сучасністю. Урахування сучасних педагогічних підходів, зокрема інтеграції історії з іншими предметами, використання цифрових технологій і міждисциплінарного підходу, робить реформу актуальною в контексті формування компетентного випускника, здатного аналізувати історичні події та критично сприймати інформацію в умовах інформаційного суспільства.

Вивчення курсу відбувається шляхом обговорення, створення, рефлексії, осмислення студентами дидактичних засад теорії та методики навчання історії; системи оцінювання рівнів учнівських досягнень з історії; досвід організації та проведення уроків; формування у студентів прагнення до професійного саморозвитку і самовдосконалення і т.ін. Курс має сприяти розвитку педагогічної майстерності студентів, їх комунікабельності, набуття відповідних умінь та навичок, формування компетентностей, передбачених ОП. Семінарські заняття орієнтовані на підготовку студентами уроків, проектів, дидактичних ігор, тайм-ліній і т.п., їхнього представлення та обговорення у групі, організацію мікровикладання студентів.

Метою вивчення навчальної дисципліни "Методика навчання історії" є підготовка висококваліфікованих фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника через формування здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми викладання історії в основній (базовій) школі, що передбачає інтеграцію знань з університетських дисциплін у навчальний процес; забезпечити підготовку до прийняття рішень у складних і невизначених педагогічних умовах організації навчально-виховного процесу в громадянській та історичній освітній галузі, використовуючи сучасні освітні технології та методи для ефективного навчання історії. Основними цілями вивчення дисципліни є:

- оволодіти знаннями щодо понятійно-категорійного апарату з дисципліни;
- ознайомлення з основами методики навчання історії, сучасними педагогічними теоріями та підходами;
- знати нормативну базу, концепцію шкільної історичної освіти, НУШ, зміст шкільних курсів в громадянській та історичній освітній галузі, проектувати і здійснювати навчальний процес;
- формувати вміння розробляти уроки різних типів, вільно добирати і оперувати методами і прийомами навчання предмету, оптимізуючи навчально-виховний процес;

- ознайомити студентів з традиційними та інноваційними методами, прийомами і технологіями навчання та розвинути вміння їх використання;
- розвинути вміння використовувати компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи в навчальному процесі; забезпечення підтримки та мотивації учнів у досягненні їхніх особистих цілей, в т.ч. і для дітей з особливими потребами;
- організовувати інклюзивне та безпечне освітнє середовище, що підтримує мотивацію до пізнання минулого та осмислення історичного досвіду;
- дати уявлення про раціональні засоби і прийоми навчання, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі;
- опанування технологій створення навчальних матеріалів (НМК) з урахуванням вікових, психологічних та індивідуальних особливостей учнів;
- виробити навички формування і розвитку критичного і творчого мислення; формування готовності до розв'язання нестандартних педагогічних задач, в т.ч. і для дітей з особливими потребами;
- розвиток вміння залучення до активної участі учнів у навчальному процесі через проектну, дослідницьку та творчу діяльність, формування у школярів навичок самостійного пошуку, аналізу та використання інформації, залучення учнів до колективної діяльності, спрямованої на досягнення спільної мети;
- набуття необхідного комплексу комунікативних навичок спілкування та вмінь встановлювати психологічний контакт з однокласниками, формування позитивного мікроклімату в колективі, розвиток навичок співпраці, емпатії та взаємоповаги;
- розвинути вміння здійснювати контроль та об'єктивне оцінювання рівня навчальних досягнень учнів через формувальне оцінювання;
- розвиток навичок самоаналізу і самооцінки навчальної діяльності, підвищення освітнього і фахового рівня, особистісне самовдосконалення.
- формування толерантності, усвідомлення необхідності рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу; принципи проектування психологічно безпечного й комфортного освітнього середовища з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами);
- формування історичної свідомості, національної пам'яті, демократичних цінностей, патріотизму та поваги до своєї Батьківщини.

Програмні компетентності та результати навчання

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання, потребує інтеграції знань і прийняття рішень у практиці викладання історії в основній (базовій) школі і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, а також до використання знань у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання й повноцінне розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською – державною мовою; отримувати і передавати професійну інформацію іноземною мовою.

ЗК 4. Здатність до впевненого, а водночас критичного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для пошуку, обробки, аналізу, верифікації інформації

з різноманітних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК 6. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності з дотриманням етичних норм і цінностей сучасного суспільства, діяти громадсько і соціально відповідально та з почуттям поваги до оточуючих.

ЗК 10. Здатність поважати мультикультурність і різноманітність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.

Фахові компетентності, спільні для всіх предметних спеціальностей (ФК)

ФК 1. Здатність перенесення системи знань із вітчизняної і всесвітньої історії, необхідної для роботи в навчальних закладах загальної середньої освіти, у професійну діяльність.

ФК 2. Здатність забезпечувати навчання учнів українською – державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області історії та суспільствознавства.

ФК 3. Здатність здійснювати цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх потреб і можливостей, застосовувати під час організації навчально-виховного процесу ефективні методики й технології.

ФК 4. Здатність застосовувати інтерактивні методи і сучасні освітні технології навчання, формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами історичних і суспільствознавчих предметів, інтегрованого навчання.

ФК 5. Здатність здійснювати контроль та об'єктивне оцінювання рівня навчальних досягнень учнів на засадах компетентнісного підходу, аналізувати результати їхнього навчання.

ФК 6. Здатність до формування колективу учнів; знаходження ефективних шляхів мотивації їх до саморозвитку, спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

ФК 7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог безпеки життєдіяльності і законодавства щодо охорони життя і здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання під час освітнього процесу здоров'язбережувальних технологій.

ФК 9. Здатність усвідомлювати суспільний статус і призначення професійної діяльності вчителя історії, здійснювати об'єктивну самооцінку і самокореляцію своїх професійних якостей, аналізувати, досліджувати та поширювати передовий педагогічний досвід.

Компетентності предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) (ПК)

ПК 6. Здатність здійснювати критичний аналіз різних джерел інформації та наукового пізнання, використовувати їх у професійній діяльності.

ПК 7. Знання наукових основ історії та методики її навчання, організації процесу пізнання та виховання учнів різних вікових категорій; здатність здійснювати дослідження з історії України, всесвітньої історії, методики навчання історії.

ПК 8. Знання змісту та завдань організації допрофільної підготовки учнів.

ПК 9. Здатність використовувати в професійній діяльності нові підходи до шкільної історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства та процесу євроінтеграції, з метою формування історичної свідомості, національної пам'яті, здійснення громадянсько-патріотичного виховання.

ПК 10. Здатність до педагогічної рефлексії та дисемінації педагогічного досвіду.

Програмні результати навчання (РН), спільні для всіх предметних спеціальностей

РН 1. Відтворювати основні концепції та принципи педагогіки і психології, сучасних освітніх технологій; враховувати в освітньому процесі закономірності розвитку, вікові та інші індивідуальні особливості учнів.

РН 2. Демонструвати вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

РН 3. Називати і аналізувати методи цілепокладання, планування та проєктування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їх освітніх потреб; класифікувати форми, методи і засоби навчання предмету в закладах загальної середньої освіти.

РН 4. Здійснювати добір і застосовувати сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів; критично оцінювати результати їх навчання та ефективність уроку.

РН 5. Вибирати відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; аналізувати динаміку особистісного розвитку учнів, визначати ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

РН 6. Називати і пояснювати принципи проєктування психологічно безпечного й комфортного освітнього середовища з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами), технології здоров'язбереження під час освітнього процесу, способи запобігання та протидії булінгу і налагодження ефективної співпраці з учнями та їх батьками.

РН 7. Демонструвати знання основ фундаментальних наук (відповідно до предметної спеціальності), оперувати базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності.

РН 8. Генерувати обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

РН 9. Застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

РН 10. Демонструвати володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

РН 11. Виявляти навички роботи в команді, адаптації та дії у новій ситуації, пояснювати необхідність забезпечення рівних можливостей і дотримання гендерного паритету у професійній діяльності.

РН 12. Аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати, здійснювати об'єктивну самооцінку і самокорекцію своїх професійних якостей.

РН 13. Демонструвати знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовувати необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 6. Працювати з джерелами інформації, вміти їх аналізувати, синтезувати, порівнювати та інтегрувати їх у зміст навчання історії, представляти та обговорювати відображені в них факти, явища, події, визначати власну позицію щодо суперечливих питань.

ПРН 7. Знати зміст шкільних курсів історії, проєктувати і здійснювати навчальний процес, обирати оптимальні компетентісно орієнтовані методики навчання історії і суспільствознавства за допомогою сучасних інноваційних технологій, уміти оцінювати та відслідковувати динаміку особистісного розвитку учня/учениці.

ПРН 8. Володіти здатністю до розкриття інтелектуального і творчого потенціалу здобувачів середньої освіти засобами змісту предметних галузей та курсів за вибором.

ПРН 9. Цінувати різноманіття та мультикультурність світу; ідентифікувати себе у системах загальнолюдських і національних цінностей, керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва.

ПРН 10. Усвідомлювати призначення професійної діяльності вчителя історії і стійко прагнути до набуття та вдосконалення професійних компетентностей

Структура курсу

лекції	
семінарські заняття / практичні / лабораторні	60 (30+30)
самостійна робота	80 (40+40)
Всього	180
лекції	40 (20+20)

Обсяг навчальної дисципліни	
лекції	10
семінарські заняття / практичні / лабораторні	6
самостійна робота	74
Всього	90

Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
четвертий	014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)	другий	Нормативний
П'ятий	014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)	третій	Нормативний

Тематика навчальної дисципліни денна форма			
Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб.
Тема 1. Методика навчання історії. Міжпредметні і внутріпредметні зв'язки.	2	2	2
Тема 2. Складові педагогічної професії учитель історії.	2	2	2
Тема 3. Сучасні підходи до цілей та структури шкільних курсів історії. НУШ. Європейський досвід викладання історії	2	2	2
Тема 4. Календарне планування. Форми навчання історії.		2	2
Тема 5. Урок як основна форма навчання історії. План-конспект. Мотивація.	2	2	4
Тема 6. Компетентнісний, діяльнісний і особистісно-орієнтований підходи на уроках історії. Особливості навчання історії в 5-9 класах (врахування вікових особливостей).	4	4	4
Тема 7. Групова та індивідуальна робота на уроках історії	2	2	4
Тема 8. Дидактичні ігри на уроці історії.	2	4	4
Тема 9. Пізнавальні можливості школярів у методиці навчання історії. Розвиток критичного мислення	2	4	6

Тема 10. Розвиток творчого мислення на уроках історії	2	2	4
Тема 11. Формування умінь і навичок на уроках історії		2	2
Тема 12. Методи навчання, класифікація методів. Використання їх на уроках історії. Словесні методи на уроках історії.		2	4
	20	30	40

Обсяг навчальної дисципліни заочна форма навчання				
лекції	10			
семінарські заняття / практичні / лабораторні	6			
самостійна робота	74			
Всього	90			
Ознаки навчальної дисципліни				
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий	
четвертий	014 середня освіта (історія)	другий	Нормативний	
Тематика навчальної дисципліни денна форма				
Тема		кількість год.		
		лекції	занятт я	сам. роб.
Тема 1. Методика навчання історії. Міжпредметні і внутріпредметні зв'язки.		2		6
Тема 2. Складові педагогічної професії учитель історії.			2	6
Тема 3. Сучасні підходи до цілей та структури шкільних курсів історії. НУШ. Європейський досвід викладання історії		2		6
Тема 4. Календарне планування. Форми навчання історії.				6
Тема 5. Урок як основна форма навчання історії. План- конспект. Мотивація.		2		8
Тема 6. Компетентнісний, діяльнісний і особистісно- орієнтований підходи на уроках історії. Особливості навчання історії в 5-9 класах (врахування вікових особливостей).		2		6
Тема 7. Групова та індивідуальна робота на уроках історії			2	6
Тема 8. Дидактичні ігри на уроці історії.				6
Тема 9. Пізнавальні можливості школярів у методиці навчання історії. Розвиток критичного мислення		2		6
Тема 10. Розвиток творчого мислення на уроках історії				6
Тема 11. Формування умінь і навичок на уроках історії				6
Тема 12. Методи навчання, класифікація методів. Використання їх на уроках історії. Словесні методи на уроках історії.			2	6
		10	6	74

Тематика навчальної дисципліни			
Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб.
Тема 1. Методика навчання історії. Міжпредметні і внутріпредметні зв'язки.	2	2	2
Тема 2. Складові педагогічної професії учитель історії.	2	2	2
Тема 3. Сучасні підходи до цілей та структури шкільних курсів історії. НУШ. Європейський досвід викладання історії	2	2	2
Тема 4. Календарне планування. Форми навчання історії.		2	2
Тема 5. Урок як основна форма навчання історії. План-конспект. Мотивація.	2	2	4
Тема 6. Компетентнісний, діяльнісний і особистісно-орієнтований підходи на уроках історії. Особливості навчання історії в 5-9 класах (врахування вікових особливостей).	4	4	4
Тема 7. Групова та індивідуальна робота на уроках історії	2	2	4
Тема 8. Дидактичні ігри на уроці історії.	2	4	4
Тема 9. Пізнавальні можливості школярів у методиці навчання історії. Розвиток критичного мислення	2	4	4
Тема 10. Розвиток творчого мислення на уроках історії	2	2	4
Тема 11. Формування умінь і навичок на уроках історії		2	2
Тема 12. Методи навчання, класифікація методів. Використання їх на уроках історії. Словесні методи на уроках історії.		2	2
Тема 13. Наочні методи на уроках історії.		2,2	2
Тема 14. Практичні методи на уроках історії.		2	4
Тема 15. Засоби навчання історії і методика їх використання. НМК.	2	2	2
Тема 16. Підручник на уроках історії. Навчально-методичні матеріали.		2	2
Тема 17. Схеми, таблиці на уроках історії.	4	2,2	4
Тема 18. Технічні засоби навчання і методика їх використання.	2	4,	2
Тема 19 Методика використання джерел на уроках історії і суспільствознавства.		2	2
Тема 20. Вивчення історичних постатей на уроці історії.		2	2
Тема 21. Інноваційні технології навчання історії і суспільствознавчих предметів	4	4,2	4
Тема 22. Функції і форми перевірки результатів навчання історії і суспільствознавчих предметів. Форми самооцінки	4	2,2	4
Тема 23. Самостійна робота учнів - засіб розвитку пізнавальної активності і творчого мислення.		2	4
Тема 24. Позакласна та позашкільна робота з історії		2	4
Тема 25. Інтегрований курс з історії.	2		4
Тема 26. Інклюзія на уроках історії.	2	2	4
ЗАГ:	40	60	80

Система оцінювання

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Оцінювання підсумкової оцінки і екзамену відбувається згідно з Проложенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника. ВВЕДЕНО В ДІЮ наказом ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 03 липня 2025 р. № 572 02-07.45:2025 Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу

Шкала оцінювання

Університетська	Національна шкала	Шкала ECTS
90-100	відмінно	A
80-89	добре	B
70-79		C
60-69	задовільно	D
50-59		E
26-49	незадовільно (з можливістю повторного складання)	FX
1-25	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	F

Структура розподілу балів у ході аудиторно-самостійної роботи студентів:

В четвертому семестрі 2 курсу.

20 балів – (поточна робота) усні та письмові відповіді на семінарських заняттях.

10 балів самостійна робота.

20 балів – практичні завдання.

20 балів – індивідуальна робота студентів.

30 балів – контрольні роботи (письмові завдання з курсу).

Семестр закінчується підсумковою оцінкою.

В п'ятому семестрі третього курсу.

10 балів – (поточна робота) усні та письмові відповіді на семінарських заняттях.

5 балів самостійна робота.

10 балів – практичні завдання.

10 балів – індивідуальна робота студентів.

15 балів – контрольні роботи (письмові завдання з курсу).

Оцінки за 4 і 5 семестри сумуються і ділиться на два

Поточний контроль здійснюється під час проведення усіх видів аудиторних занять і має на меті перевірку знань, вмінь і навичок здобувачів вищої освіти з окремих тем навчальної дисципліни та рівня їх підготовленості до виконання конкретної роботи. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічним працівником та студентами у процесі

навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічним працівником для коригування методів і засобів навчання, так і студентами для планування самостійної роботи.

Поточний контроль може проводитись у формі усного опитування або написання письмових коротких письмових робіт, у формі дискусій при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування ін.

Практичні завдання – це написання планів-конспектів, розробка календарно-тематичного планування, вирішення педагогічних задач, розробка різнорівневих завдань і т.п. Одна із форм проводиться у формі симуляції уроку. Мета - відпрацювати практичні навички планування, організації та проведення уроку історії в умовах, максимально наближених до реальної педагогічної діяльності. Симуляція уроку спрямована на розвиток у студентів професійних компетентностей, зокрема здатності до ефективного використання методичних прийомів, інтерактивних технологій, адаптації навчального матеріалу до вікових особливостей учнів, аналізу педагогічних ситуацій та прийняття рішень у процесі навчання. Також це дає можливість вдосконалити навички комунікації, управління класом і рефлексії власної педагогічної діяльності.

Контроль самостійної роботи передбачає тестову перевірку знань студентів із винесених на самостійне опрацювання тем.

Метою **індивідуальних завдань** з «Методики навчання історії» є розвиток практичних навичок студентів у застосуванні теоретичних знань на практиці, зокрема через розробку навчально-методичних комплексів, проєкту діяльності, розробку дидактичних матеріалів ін. Завдання сприяють формуванню вмінь організовувати ефективний навчальний процес, використовувати сучасні педагогічні технології, створювати засоби для оцінювання знань учнів та адаптувати методи викладання відповідно до різних освітніх потреб, що готує студентів до реальної педагогічної діяльності в школі.

Контрольна робота з методики навчання історії має на меті комплексну перевірку теоретичних знань студентів, здобутих в процесі вивчення дисципліни, а також вміння застосовувати ці знання на практиці. Вона оцінює рівень розуміння основних принципів та методів навчання історії в ЗЗСО, здатність розробляти плани-конспекти та ефективно організовувати уроки з урахуванням вікових особливостей учнів, в т.ч. і для дітей з особливими потребами. Важливою частиною роботи є аналіз різних методик і підходів до навчання історії, що дозволяє студентам продемонструвати здатність критично оцінювати існуючі стратегії та вибирати найефективніші методи для розвитку історичного мислення учнів. Крім того, модульна контрольна робота сприяє розвитку педагогічного мислення, творчого підходу до вирішення освітніх завдань і формуванню навичок самостійної роботи в контексті сучасної освітньої парадигми, що важливо для майбутніх

учителів історії, які повинні бути готові адаптувати методичні підходи до змінюваних умов навчального процесу.

=студенту, який має наукові публікації, виступи на наукових конференціях, бере активну участь в роботі студентського наукового гуртка, був учасником олімпіад, конкурсів з відповідної (чи суміжної) дисципліни, завершили курси на освітніх платформах, що відповідають тематиці дисципліни *за поданням наукових керівників чи керівників наукових гуртків та рішенням кафедри* в підсумковий семестровий бал може додаватись **максимально 10 балів** (за умови, що підсумковий семестровий бал не перевищує 100 балів).

Оскільки дисципліна вивчається в двох семестрах, то підсумкові оцінки додаються і діляться на два!!!!

Накопичування балів під час вивчення дисципліни			
Види навчальної роботи		Максимальна кількість балів	
Семінарське заняття		20	10
Практичне завдання		20	10
Самостійна робота		10	5
Індивідуальне завдання		20	10
Модульна контрольна		30	15
Екзамен			50
Максимальна кількість балів		100	100

Вимоги до письмових робіт	Критерії оцінки виконання модульної контрольної роботи		
	Завдання	Кількість балів	
	1 теоретичне	10 балів	5
	1 практичне завдання (план-конспект уроку)	13 балів	6,5
	1 практичне завдання (складання різнорівневих завдань, підбірка ефективних методів і прийомів оцінювання тощо)	5	2,5
	знання термінів	2 бали	1
	Разом	30 балів	15
	Критерії оцінювання теоретичного питання (10 балів або 5 балів) 90-100 — Відмінно Студент чітко і глибоко розкриває всі ключові поняття і категорії дисципліни, демонструючи системне і детальне знання теоретичних основ методики навчання історії, ознайомлений з сучасними педагогічними теоріями та підходами, чітко і повно описує зміст шкільних курсів історії, знає нормативну базу, знає різні типи і види уроків, ознайомлений з методами і прийомами		

навчання, в т.ч. й інноваційними методи, демонструє знання компетентнісного, компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, має чітке уявлення про раціональні засоби і прийоми навчання. Описує технології створення навчальних матеріалів, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів. Знає технології критичного і творчого мислення, методи оцінювання і контролю. Висновки самостійні та обґрунтовані. Вміє формулювати складні концепції, поняття та ідеї доступно та зрозуміло, без помилок.

80-89 — Добре

Студент розкриває ключові поняття дисципліни, загалом правильно застосовує теоретичні знання, однак присутні невеликі помилки. Описує сучасні педагогічні підходи, але не дає власного аналізу. Розкриває зміст шкільних курсів історії та основні аспекти проектування уроків, однак є не значні помилки в організації навчального процесу. Студент знає нормативну базу. Знає методи, засоби і прийоми навчання, хоча з невеликими помилками чи недоліками. Опис інноваційних методів і технологій навчання є на доборму рівні. Знає діяльнісний, компетентнісний та особистісно орієнтовані підходи, приклади, запропоновані студентом, є ефективними. Знає на достатньому рівні технології критичного та творчого мислення, але приклади містять незначні помилки. Описує методи оцінювання і контролю з окремими помилками. Висновки загалом самостійні та обґрунтовані, відповідь логічна, з дотриманням норм укр мови.

70-79 — Добре (C)

Студент частково або з незначними прогалинами розкриває ключові поняття дисципліни, загалом добре застосовує теоретичні знання. Описує сучасні педагогічні підходи, але потребує додаткових уточнень або доповнень. Розкриває зміст шкільних курсів історії та основні аспекти проектування уроків, однак є прогалини в організації навчального процесу. Є окремі прогалини у знанні нормативної бази. Знає методи, засоби і прийоми навчання, хоча з не значними помилками чи недоліками. Опис інноваційних методів і технологій навчання є неповним або містить загальні рекомендації без конкретних прикладів. Знає діяльнісний, компетентнісний та особистісно орієнтовані підходи, однак приклади, запропоновані студентом, не завжди є ефективноими. Опис технологій створення навчальних потребує доповнень. Знає на достатньому рівні технології критичного та творчого мислення, але описує їх поверхово. Описує методи оцінювання і контролю з не великими помилками. Висновки загалом самостійні. Існують окремі помилки в термінології, але текст зрозумілий і логічний.

60-69 — Задовільно (D)

Студент має часткові знання основ методики навчання історії, але є прогалини в розкритті ключових понять і категорій. Відповідь на питання не охоплює всі аспекти теми в повному обсязі. Знання педагогічних підходів є поверхневими, з деякими

неточностями у трактуванні концепцій і методів, таких як компетентнісний, діяльнісний або особистісно орієнтований підхід. Зміст шкільних курсів історії розкритий неповно, без достатнього аналізу їх структури, цілей і підходів до навчання. Знання нормативної бази поверхневе, не охоплює повністю основні документи, що регулюють навчальний процес в Україні. Аналіз методів навчання історії здійснений на базовому рівні, але вимагає додаткових прикладів, що демонструють їх застосування в навчальному процесі. Студент не завжди правильно пояснює, як ці методи сприяють розвитку пізнавальних і творчих здібностей учнів. Згадуються інноваційні технології, але опис таких підходів є поверхневим, без детального пояснення їх ефективності та прикладів використання на практиці. Опис традиційних методів навчання є узагальненим, без конкретних прикладів і без поглибленого аналізу їх застосування в контексті сучасних вимог до навчання історії. Студент не наводить достатньо прикладів, що ілюструють розвиток критичного і творчого мислення на уроках історії, або ці приклади є надто узагальненими. Студент має проблеми з логічною побудовою роботи. Відсутня чітка структура відповіді, що ускладнює сприйняття матеріалу. Висновки не завжди чіткі і не завжди впливають з розглянутих аргументів. Мова є зрозумілою, але часто зустрічаються неточності у термінології або помилки в науковому стилі.

50-59 — Задовільно (E)

Студент задовільно володіє теоретичними знаннями дисципліни, є прогалини в розкритті ключових понять та категорій. Знання основ методики навчання історії поверхневе, з деякими невизначеностями в трактуванні педагогічних підходів. Розкриття змісту шкільних курсів історії неповне. Знання нормативної бази поверхневе. Аналіз методів навчання не завжди логічний, потребує більше прикладів і пояснень щодо застосування. Відсутні або слабо виражені знання інноваційних підходів, опис традиційних методів є занадто узагальненим. Використання компетентнісного, діяльнісного чи особистісно орієнтованого підходу обмежене. Згадує про технології створення навчальних матеріалів, однак не завжди враховують психологічні та вікові особливості учнів. Студент має труднощі з розв'язанням складних педагогічних завдань. Не наводить приклади формування критичного і творчого мислення. Є прогалини у розумінні принципів оцінювання. Є проблеми із логікою викладу матеріалу і висновками. Не вміє формулювати складні концепції, поняття та ідеї доступно та зрозуміло, без помилок.

26-49 — Незадовільно (FX)

Відповідь на питання частково відповідає темі, однак дуже багато важливих аспектів не охоплено або неправильно трактовано. Прогалини у розкритті основних термінів та понять. Відсутні знання інноваційних підходів, використання традиційних методів також є недосконалим. Не застосовуються

компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи в навчанні. Студент не знає технології створення навчальних матеріалів. Відсутня знання методів і прийомів розвитку критичного і творчого мислення, труднощі з розв'язанням педагогічних завдань. Студент не знає сучасних підходів до оцінювання учнів. Виявлено значні помилки в термінології та граматиці, що ускладнює розуміння відповіді.

1-25 — Незадовільно (F)

Відповідь не охоплює аспекти теми, відсутнє розуміння основних термінів та концепцій. Тема розкрита вкрай слабо. Відсутність аналізу, помилкове або поверхнєве трактування матеріалу. Відсутні приклади або вони є абсолютно недоречними. Робота написана з численними помилками.

Критерії оцінювання практичного завдання

Відмінно (A) 90-100 балів

Чітко сформульована, відповідає навчальній програмі, охоплює навчальні, виховні та розвивальні цілі. **Структура уроку** логічна, послідовна, відповідає типу уроку, всі етапи чітко визначені. Цікава мотивація, та активізація уваги учнів. На етапі пояснення матеріалу дотримано історичної послідовності, чітко аргументовано причинно-наслідкові зв'язки, залучено приклади для кращого розуміння. Час уроку розподілений раціонально; передбачено активну участь учнів на кожному етапі уроку. Підібрано відповідно до навчальних завдань, інтегровано інноваційні технології, враховано компетентнісний, особистісно-орієнтований і діяльнісний підходи. Сприяє розвитку критичного і творчого мислення. Грамотно організовано індивідуальну та групову роботу, забезпечено мотивацію й активну участь усіх учнів. **Рівнорівневі завдання** відповідають віковим та індивідуальним особливостям учнів; передбачено використання різних методів контролю знань і вмінь учнів. **Навчальні ресурси**-сучасні, інтегровані у навчальний процес, сприяють досягненню мети уроку. Передбачене безпечне, комфортне й інклюзивне середовище. Пропонуються різні форми завдання (творчі, дослідницькі, практичні), які закріплюють матеріал і відповідають цілям уроку. Підсумки уроку чіткі, логічні, узагальнюють вивчене, підкреслюють головні ідеї уроку. План-конспект демонструє здатність студента інтегрувати знання в практичні ситуації, розвивати критичне та творче мислення. Відмінно організована рефлексія Текст плану-конспекту чіткий, без граматичних чи стилістичних помилок.

Добре (B) 80-89 балів

Загалом мета сформульована правильно, але є деякі неточності. Структура уроку відповідає типу, але є незначні недоліки в деталізації. Послідовність викладу матеріалу збережена, але причинно-наслідкові зв'язки подано поверхово. Розподіл часу

уроку в основному раціональний, але окремі етапи затягнуті або недостатньо деталізовані. Методи, прийоми, засоби навчання ефективні, але іноді недостатньо адаптовані до навчальних завдань або учнівського колективу. Інноваційні технології використовуються не повною мірою. Індивідуальна та групова робота добре організована. Враховано вікові особливості, є добра адаптація до інклюзії. Запропоновані запитання потребують уточнень. Навчальні ресурси використані, але є незначні поимлки. Домашнє завдання вказане вірно, але бракує творчого підходу. Узагальнення матеріалу добре зроблено. План-конспект демонструє правильне розуміння змісту навчання, але є труднощі з інтеграцією знань у практичні ситуації. Є незначні логічні чи стилістичні помилки.

Добре С - 70-79 балів

Мета уроку сформульована загалом правильно, але не охоплює всіх цілей навчання. Структура уроку відповідає його типу, однак є певні порушення логіки або непослідовність у подачі матеріалу. Послідовність викладу в основному збережена, але причинно-наслідкові зв'язки подано фрагментарно або поверхово, що ускладнює розуміння учнями. Розподіл часу на етапи уроку не завжди є раціональний. Методи, прийоми та засоби навчання застосовані, однак не завжди відповідають навчальним завданням чи рівню підготовки учнів. Інноваційні технології згадуються, проте використовуються фрагментарно. Індивідуальна та групова робота передбачена, проте не завжди ефективно організована. Враховано вікові особливості учнів, але адаптація до інклюзивного навчання поверхнева або недостатньо розроблена. Запропоновані запитання допомагають активізувати учнів, проте вони надто загальні та однотипні. Навчальні ресурси використані, але їх інтеграція у процес навчання не завжди ефективна, іноді вони подані формально. Домашнє завдання вказане, проте воно переважно репродуктивного характеру, без творчого або дослідницького компонента. Узагальнення матеріалу проведене, однак є помилки або неповне охоплення ключових аспектів уроку. План-конспект демонструє базове розуміння методики викладання, проте містить недоліки в деталізації або адаптації матеріалу до реальної педагогічної практики. Спостерігаються логічні, стилістичні або методичні помилки, що впливають на загальну якість проведення уроку.

Задовільно D - 60-69 балів

Мета уроку сформульована нечітко або обмежена лише навчальними цілями. Структура уроку порушена, етапи уроку не пов'язані між собою або недостатньо деталізовані. Виклад матеріалу поверховий, причинно-наслідкові зв'язки слабо розкрито. Час уроку розподілено нерівномірно; деякі етапи затягнуті або пропущені. Використано традиційні підходи, недостатньо враховано сучасні педагогічні вимоги. Інноваційні технології не застосовано. Організація роботи учнів організована частково, не враховано активної взаємодії учнів. Різномірні завдання включені формально, не завжди

відповідають віковим або індивідуальним особливостям учнів. Інклюзія поверхнево реалізована. Завдання на оцінювання відсутні або недостатньо конкретні. Навчальні ресурси використано формально, без інтеграції в урок. Домашнє завдання однотипне. Висновки поверхові, не відображають основної ідеї уроку. Мета уроку досягнута частково; бракує інтеграції знань у практичні ситуації. Є значні логічні та граматичні помилки.

Задовільно Е - 50-59 балів

Мета уроку сформульована неточно або частково не відповідає навчальним цілям. Структура уроку має суттєві порушення логіки або непослідовність у подачі матеріалу. Послідовність викладу порушена, причинно-наслідкові зв'язки не простежуються або подані фрагментарно, що ускладнює розуміння матеріалу учнями. Розподіл часу на етапи уроку нераціональний. Використані методи, прийоми та засоби навчання є недостатньо ефективними або не відповідають віковим та пізнавальним можливостям учнів. Інноваційні технології не застосовуються, або їх використання є формальним. Індивідуальна та групова робота передбачена, проте реалізована неефективно або без урахування рівня підготовки учнів. Врахування вікових особливостей учнів є поверхневим, а адаптація до інклюзивного навчання майже відсутня. Запитання до учнів здебільшого репродуктивні, мало сприяють розвитку критичного мислення. Навчальні ресурси використані невідповідно до змісту уроку. Домашнє завдання вказане, але воно шаблонне або відірване від матеріалу уроку. Узагальнення матеріалу слабке або поверхнєве, не охоплює основних висновків. План-конспект демонструє лише часткове розуміння методики викладання, містить значні недоліки у деталізації та адаптації матеріалу. Відсутня цілісність уроку, зустрічаються серйозні логічні, стилістичні або методичні помилки.

Незадовільно (FX) –26-49 балів

Мета уроку сформульована неправильно. Етапи не вірно визначено, логіка практично відсутня. Матеріал подано хаотично. Час уроку розподілено нерівномірно, багато часу витрачено неефективно. Не підібрано методи, прийоми і засоби або не відповідають завданням уроку. Організація роботи учнів відсутня або повністю неефективна. Різномірівні завдання відсутні або зовсім не враховують особливостей учнів. Оцінювання відсутнє або формальне. Не використані або не відповідають уроку. Домашнє завдання відсутнє або не відповідає цілям уроку. Висновки нелогічні. Мета уроку не досягнута, знання не застосовуються на практиці. У тексті є численні помилки.

Незадовільно F - 1-25 бали

Урок не відповідає жодним стандартам, має серйозні недоліки у всіх аспектах. Використовуються лише найпростіші методи, які не забезпечують навчального процесу. Відсутність будь-якої

участі учнів. Немає рефлексії і мотивації. Не формуються компетентності в учнів. Домашнє завдання не задано або не має жодного сенсу з точки зору навчальних результатів. Узагальнення матеріалу не проводиться, висновки відсутні. Мета уроку не досягнута, учні не отримали нових знань або не можуть їх застосувати. Текст містить численні логічні, стилістичні та граматичні помилки.

✓ **Критерії оцінювання індивідуального завдання**

90-100 балів (Відмінно, А)

Завдання виконане на високому рівні, зміст повністю відповідає тематиці та вимогам. Виявлено глибоке розуміння методики навчання історії, використані сучасні педагогічні підходи та інноваційні технології. Робота має чітку структуру, логічну послідовність, усі поняття та методи коректно пояснені й аргументовані. Використано наукові джерела, запропоновані приклади, які демонструють практичне застосування теорії. Завдання вирішено самостійно, з використанням новаторських або оригінальних підходів. Є прояв самостійного мислення та інноваційних ідей. Завдання має чітку структуру, є логічно послідовним і грамотно оформленим.

Оформлення бездоганне, відсутні граматичні, стилістичні чи логічні помилки. Здано вчасно.

80-89 балів (Дуже добре, В)

Завдання виконане якісно, однак містить незначні недоліки. Показано добре розуміння методики навчання історії, використано актуальні методи та підходи. Логіка викладу в основному збережена, але окремі аспекти потребують уточнення. Достатньо посилань на наукові джерела, є приклади застосування на практиці, хоча вони не завжди детально пояснені. Оформлення належне, можливі поодинокі незначні помилки. Здано вчасно.

70-79 балів (Добре, С)

Робота відповідає вимогам, але є помітні недоліки. Демонструється загальне розуміння методики навчання історії, але окремі аспекти розкриті поверхнево або недостатньо аргументовані. Відсутня глибока критична оцінка чи аналіз застосування методів. Логіка викладу здебільшого збережена, однак є певні неточності або незначні логічні порушення. Використання наукових джерел обмежене. Деякі приклади є шаблонними або недостатньо опрацьованими. Оформлення роботи переважно правильне, але трапляються стилістичні, граматичні чи логічні помилки. Здано вчасно.

60-69 балів (Задовільно, D)

Робота демонструє базове розуміння методики навчання історії, але розкриття теми неповне. Є суттєві прогалини в аналізі, слабка аргументація, недостатньо конкретних прикладів. Окремі частини викладені нелогічно або суперечливо. Наукові джерела використані фрагментарно або взагалі відсутні. Використання методів навчання історії описано формально, без достатнього

	аналізу ефективності. Робота містить численні стилістичні, граматичні та логічні помилки. Здано вчасно. <i>50-59 балів (Низький рівень, E)</i> Робота частково відповідає вимогам, проте має значні недоліки у змісті та структурі. Тема розкрита поверхнево, багато аспектів залишилося поза увагою. Відсутня критична оцінка методів навчання, аналіз проведено фрагментарно. Логіка викладу слабка, матеріал подано непослідовно. Практичні приклади або відсутні, або відірвані від змісту завдання. Використання наукових джерел мінімальне або відсутнє. Оформлення потребує суттєвого доопрацювання, наявні численні помилки. Здано вчасно. <i>26-49 балів (Незадовільно, FX)</i> Робота не відповідає основним вимогам, тема розкрита поверхнево або викладена фрагментарно. Відсутня чітка структура, логіка викладу порушена. Виявлено значні прогалини у знаннях студентом основ методики навчання історії. Використання методів, засобів та форм навчання описано неточно або з суттєвими помилками. Відсутні посилання на наукові джерела, практичні приклади та аргументація. Оформлення неналежне, багато мовних, стилістичних та орфографічних помилок. Здано не вчасно. <i>1-25 балів (Незадовільно, F)</i> Завдання не виконане або не відповідає вимогам. Відсутній змістовний аналіз, не розкрито тему. Логіка викладу відсутня або спотворена. Студент не продемонстрував розуміння методики навчання історії, а також не використав жодних актуальних джерел. Матеріал хаотичний, містить значну кількість помилок. Робота не може бути зарахована без суттєвого доопрацювання. Здано не вчасно.
Семінарські заняття	Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 100 бальною шкалою. Пропущене заняття або негативну оцінку студент зобов'язаний «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем. При цьому може виставлятися оцінка, а попередня не впливатиме на середній бал студента. Завдання контролю знань студентів під час проведення семінарських занять зводяться до того, щоб: - виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається; - визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення; - виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи; - стимулювати інтерес студентів до предмета і їх активність у пізнанні.

Контроль знань студентів під час проведення семінарських занять може відбуватись в наступних **формах**:

- детальне усне опитування;
- дискусійне обговорення питань (фронтальне, в групах);
- індивідуальне розв'язування проблемних запитань чи завдань;
- тести;
- письмова (до 15 хв.) самостійна робота по варіантах
- проектування етапів уроку тощо.

• **Критерії поточної оцінки 100 б**

90-100 — Відмінно (А)

Студент чітко і повно володіє поняттями та категоріями дисципліни, використовує їх без помилок. Володіє знаннями основ методики навчання історії, сучасних педагогічних теорій та підходів, застосовує їх у практичних ситуаціях. Знає нормативну базу, структуру та зміст шкільних курсів історії, здатний проектувати та здійснювати навчальний процес без помилок. Вільно проектує уроки різних типів, правильно добирає методи і прийоми навчання, здатен оптимізувати навчально-виховний процес. Ознайомлений з традиційними та інноваційними методами, прийомами та технологіями навчання, ефективно їх застосовує. Вміння використовувати компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи у навчальному процесі, забезпечуючи підтримку та мотивацію учнів. Ефективно використовує цифрові ресурси та технології в навчанні. Створює навчальні матеріали з урахуванням вікових і психологічних особливостей учнів. Розвиває навички критичного і творчого мислення, готовий до вирішення складних педагогічних задач. **Знає прийоми залучення учнів до активної проектної, дослідницької та творчої діяльності**, формує навички самостійного пошуку та аналізу інформації. Володіє високим рівнем комунікативних навичок, ефективно встановлює психологічний контакт і формує позитивний мікроклімат у колективі. Здатен здійснювати об'єктивне оцінювання та аналізувати навчальні досягнення учнів. Володіє навичками самоаналізу, оцінки власної діяльності, постійно працює над підвищенням фахового рівня. Демонструє високий рівень толерантності та усвідомлення важливості рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу, дотримується принципів психологічної безпеки. Має чітке уявлення про важливість формування історичної свідомості, патріотизму та демократичних цінностей у учнів. Студент вільно, чітко та логічно висловлює свої думки. Використовує правильну граматику, орфографію, пунктуацію, а також стилістично точні висловлювання. Вміє формулювати складні концепції, поняття та ідеї доступно та зрозуміло. Мовлення є професійним, впевненим і переконливим. Студент грамотно будує аргументи, використовуючи терміни дисципліни в контексті та з точністю. Уникає словесних

помилки, дублювань, використовує мовні засоби для забезпечення ясності та переконливості.

80-89 — Добре (B)

Студент добре володіє поняттями та категоріями дисципліни, хоча іноді можуть бути незначні неточності. Добре знає основи методики та педагогічні теорії, але іноді потребує уточнень у застосуванні знань. Має достатнє розуміння нормативної бази та змісту шкільних курсів історії, здатний проектувати уроки, хоча є незначні недоліки в організації навчання. Вміє проектувати етапи уроків, але може бути деяка потреба в коригуванні вибору методів або прийомів. Ознайомлений з традиційними та інноваційними методами, використовує їх ефективно, але є потреба в додаткових уточненнях. Компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи використовує достатньо ефективно. Використовує цифрові ресурси, але не завжди ефективно. Знає, як створювати НМК, але потребує додаткових пояснень щодо врахування вікових і психологічних особливостей учнів. Здатен розвивати критичне та творче мислення з незначними помилками. Виявляє уміння залучати учнів до активної діяльності, але іноді не вистачає ефективних прикладів для цього. Має достатні комунікативні навички, але не завжди є активним. Добре володіє методикою оцінювання навчальних досягнень учнів, але іноді потребує уточнення критеріїв оцінки. Має загальне розуміння самоаналізу, однак потребує подальшого розвитку у цій сфері. Усвідомлює важливість рівних можливостей для учасників освітнього процесу, але не завжди застосовує це на практиці. Розуміє важливість історичної свідомості та патріотизму, але іноді не вміє повноцінно реалізувати це в практиці. Студент здатен виразно висловлювати думки, хоча іноді можуть бути незначні труднощі з формулюваннями. Мовлення є правильним, але іноді можуть виникати незначні граматичні чи стилістичні помилки. Використовує достатній лексичний ресурс, але може бути деяке обмеження в словниковому запасі для точного вираження складних ідей. Аргументація, як правило, чітка, але може потребувати більшої структурованості.

70-79 — Добре (C)

Студент на достатньому рівні володіє поняттями та категоріями дисципліни, хоча іноді можуть бути помилки. Добре знає основи методики та педагогічні теорії, але не завжди вірно їх застосовує. Має добре розуміння нормативної бази та змісту шкільних курсів історії, здатний на достатньому рівні проектувати етапи уроки, хоча є недоліки в організації навчання. Вміє проектувати уроки, але може бути деяка потреба в коригуванні вибору методів або прийомів. Ознайомлений з традиційними та інноваційними методами, використовує їх добре, але робить помилки. Компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи використовує, але є помилки у наведених прикладах. Використовує цифрові ресурси, але не завжди ефективно. Знає, як створювати НМК, але не повною

мірою. Здатен розвивати критичне та творче мислення, але є труднощі в застосуванні методів. Виявляє уміння залучати учнів до активної діяльності, але є помилки. Має комунікативні навички, але не завжди може їх реалізувати. Володіє методикою оцінювання навч досягнень учнів, але не завжди добре визначає критерії оцінки. Має загальне розуміння самоаналізу. Усвідомлює важливість рівних можливостей для учасників освітнього процесу, але є помилки застосування на практиці. Розуміє важливість історичної свідомості та патріотизму, але є помилки щодо реалізації цього на практиці. Студент здатен висловлювати думки, хоча є труднощі з формулюваннями. Мовлення є в цілому правильним, але є граматичні чи стилістичні помилки, є деякі обмеження в словниковому запасі для точного вираження складних ідей. Аргументація потребує більшої структурованості.

60-69 — Задовільно (D)

Студент задовільно володіє основними поняттями. Має задовільне розуміння методики навчання історії, із значними труднощами застосовує педагогічні теорії. Знання нормативної бази та шкільних курсів історії задовільне, не повне. Має базові навички проектування уроків, але вибір методів не є достатньо ефективним. Ознайомлений з традиційними методами. Частково застосовує компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи, але без належної ефективності. Може використовувати цифрові ресурси, але не завжди ефективно. Є проблеми з розробкою навчальних матеріалів, не враховуються психологічні особливості учнів. Не завжди ефективно використовує методи розвитку критичного та творчого мислення. Виявляє задовільні навички аналізу та оцінювання навчальних досягнень учнів. Має обмежені комунікативні навички, є помилки в роботі в групі або організації групової роботи. Використовує базові методи оцінювання, не використовує сучасний інструментарій. Мало уваги приділяє самооцінці власної діяльності. Усвідомлює основи рівних можливостей, але не завжди реалізує їх у роботі. Виявляє розуміння, але недостатньо розвиває це у навчальному процесі. Студент має базові навички мовного спілкування, але є труднощі з формулюванням своїх думок, іноді відповіді стають не зовсім зрозумілими. Зустрічаються помилки в граматиці, пунктуації, орфографії. Використовує обмежений лексичний запас, недостатньо чітко виражає складні поняття. Відповіді не завжди логічні, аргументація досить слабка.

50-59 — Задовільно (E)

Студент має фрагментарні знання, припускається серйозних помилок. Має поверхне розуміння методики навчання історії, труднощами застосовує педагогічні теорії. Знання нормативної бази неповне або поверхневе, проектування уроків частково відповідає вимогам. Має базові навички проектування уроків, але методи і прийоми навчання застосовуються випадково і безсистемно. Ознайомлений з основними методами, але їх

застосування часто не коректне. Не застосовує компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи, або робить це не на належному рівні. Цифрові ресурси майже не використовує. Є значні проблеми з розробкою навчальних матеріалів. Не ефективно використовує методи розвитку критичного та творчого мислення. Має обмежені комунікативні навички, не ефективно діє у груповій роботі. Використовує базові методи оцінювання, але з помилками. Мало уваги приділяє самооцінці власної діяльності. Усвідомлює основи рівних можливостей, але не знає як їх впроваджувати. Студент має базові навички мовного спілкування, але є суттєві труднощі з формулюванням своїх думок, іноді відповіді стають не зовсім зрозумілими. Зустрічаються значні помилки в граматиці, пунктуації, орфографії. Використовує обмежений лексичний запас, не чітко виражає складні поняття. Відповіді не завжди логічні або організовані, аргументація практично відсутня.

26-49 балів (Незадовільно, FX)

Студент не володіє поняттями та категоріями дисципліни. Практично не знає основи методики навчання історії та сучасні педагогічні підходи. Немає знань нормативної бази або змісту шкільних курсів. Студент не вміє проектувати уроки і не застосовує методи навчання належним чином. Немає знань про методи і прийоми навчання.

Компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи не застосовує. Не використовує цифрові ресурси. Не вміє створювати навчальні матеріали. Не використовує методи розвитку критичного та творчого мислення. Не вміє на достатньому рівні залучати учнів до навчального процесу. Має серйозні проблеми з комунікацією і встановленням контакту. На елементарному рівні може оцінювати навчальні досягнення учнів. Не здатний здійснювати самоаналіз або оцінку своєї діяльності. Не усвідомлює значення рівних можливостей і безпеки в освітньому процесі. Не приділяє увагу формуванню історичної свідомості та патріотизму в учнів. Мовлення студента невиразне, нечітке, важко зрозуміти сутність висловлювань. Існують численні граматичні та орфографічні помилки, що ускладнюють сприйняття. Використання термінів дисципліни обмежене або неправомірне. Студент не здатен чітко і логічно сформулювати відповідь, часто висловлюється заплутано. Відсутність аргументації та конкретних прикладів. Висловлювання не відповідає вимогам мовної культури та професійного рівня

1-25 — Незадовільно (F)

Студент не володіє поняттями дисципліни. Не знає методики навчання історії. Немає знань про нормативну базу. Не здатний проектувати уроки або його етапи. Методи навчання не використовує. Комунікативні навички відсутні. Мовлення нечітке, з численними помилками, аргументація відсутня.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів з курсу "Методика навчання історії" (тестова форма, 100-бальна система)

90-100 — Відмінно (А)

Студент продемонстрував глибокі та системні знання, впевнено застосовує поняття та методи дисципліни.

- Відповіді правильні, логічно обґрунтовані, без помилок.
- Всі тестові завдання виконані бездоганно, використані вірні аргументи та пояснення.
- Показує повне розуміння основ методики навчання, сучасних педагогічних теорій і підходів.
- Чітко і точно відповідає на питання, які вимагають знань змісту шкільних курсів історії, нормативної бази та методів навчання.
- Використовує компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи у відповідях.
- Використання наукової термінології правильне та доречне.
- Студент впевнено аналізує проблемні питання, пропонує власні рішення.

80-89 — Добре (В)

Студент має міцні знання, але допускає незначні неточності.

- Тестові завдання виконані в основному правильно, але є незначні помилки.
- Аргументація відповідей достатня, хоча інколи є помилки.
- Знання загалом достатні, хоча можуть бути невеликі прогалини в розумінні окремих аспектів.
- Демонструє знання основ методики навчання, але не завжди глибоко розкриває всі концепції та категорії.
- Методичні аспекти застосовуються, але іноді без повного розуміння.
- Використання термінології правильне, хоча можуть траплятися стилістичні неточності.
- Відповіді на проблемні питання містять не значні помилки.

70-79 — Добре (С)

Студент має базові знання, але припускається помилок.

- У тестових завданнях є деякі неправильні відповіді або часткові помилки.
- Аргументація відповідей недостатньо глибока, зустрічаються шаблонні формулювання.
- Може потребувати уточнення чи доопрацювання в окремих питаннях щодо змісту шкільних курсів або методів навчання.
- Деякі педагогічні підходи розуміються поверхнево.
- Терміни використовуються, але з неточностями.
- Відповіді на проблемні питання містять помилки.

	60-69 — Задовільно (D) Студент володіє обмеженим обсягом знань, допускає значні помилки. - Виконано більшість тестових завдань, але велика кількість відповідей містить помилки. - Недостатній рівень аргументації, часткове розуміння матеріалу. - Відповіді фрагментарні, подекуди суперечливі. - Методична термінологія використовується здебільшого не коректно. - Відповіді на проблемні питання практично не вірні. 50-59 — Задовільно (E) Студент має слабкі знання з дисципліни, але намагається застосовувати матеріал. - Виконано лише частину тестових завдань, більшість відповідей містять суттєві помилки. - Показує часткове розуміння змісту шкільних курсів історії, нормативної бази та педагогічних підходів. - Аргументація слабка або відсутня. - Відповіді неповні, виклад неструктурований. - Використання термінології фрагментарне або некоректне. - Відповіді на проблемні питання не вірні. 26-49 — Незадовільно (FX) Студент не продемонстрував достатніх знань. - Велика частина тестових завдань виконана неправильно. - Відсутнє розуміння методики навчання, використання термінології некоректне. - Має труднощі у відповідях на запитання щодо змісту шкільних курсів - Відповіді поверхневі, відсутня аргументація. Відповіді містять суттєві помилки, є здебільшого алогічними. - Студент демонструє мінімальний рівень засвоєння матеріалу. - Немає відповіді на проблемні питання. 1-25 — Незадовільно (F) Студент не засвоїв матеріал. - Більшість тестових завдань не виконані або містять грубі помилки. - Відсутність аргументації та будь-яких ознак розуміння матеріалу. - Використання термінології неправильне або повністю відсутнє. - Студент не володіє основними поняттями дисципліни. - Немає відповіді на проблемні питання.
Підсумковий контроль	форма контролю ЕКЗАМЕН форма здачі - письмова Екзамен – форма підсумкового контролю, яка передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу з усієї дисципліни, здатності творчо використовувати здобуті знання та вміння, формувати власне

ставлення до певної проблеми тощо. Зміст екзаменаційних завдань та критерії оцінювання встановлюються кафедрою історії України і методики викладання історії.

Семестровий екзамен оцінюється від 1 до 50 балів. Зміст питань, що виносяться на екзамен, форма та структура завдань та їх оцінювання визначається керівником курсу, затверджується на засіданні кафедри.

Отриманий в результаті здачі екзамену бал додається до виставлених балів за семінарські заняття та індивідуальні завдання, виконані в результаті самостійної роботи, і складає підсумковий семестровий бал.

Критерії оцінювання завдань на екзамені (наведено максимальну кількість балів, яку можна здобути за відповідь на кожне завдання):

Завдання	Кількість балів
1 теоретичне	10 балів
1 практичне завдання (план-конспект уроку)	25 балів
1 практичне завдання (складання різнорівневих завдань, підбірка ефективних методів і прийомів оцінювання тощо)	10
знання термінів	1 бал•5= 5 бали
Разом	50 балів

Критерії оцінювання теоретичного питання (10 балів)

90-100 — Відмінно

Студент чітко і глибоко розкриває всі ключові поняття і категорії дисципліни, демонструючи системне і детальне знання теоретичних основ методики навчання історії, ознайомлений з сучасними педагогічними теоріями та підходами, чітко і повно описує зміст шкільних курсів історії, знає нормативну базу, знає різні типи і види уроків, ознайомлений з методами і прийомами навчання, в т.ч. й інноваційними методи, демонструє знання компетентнісного, компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів, має чітке уявлення про раціональні засоби і прийоми навчання. Описує технології створення навчальних матеріалів, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів. Знає технології критичного і творчого мислення, методи оцінювання і контролю. Висновки самостійні та обґрунтовані. Вміє формулювати складні концепції, поняття та ідеї доступно та зрозуміло, без помилок.

80-89 — Добре В

Студент розкриває ключові поняття дисципліни, загалом правильно застосовує теоретичні знання, однак присутні невеликі помилки. Описує сучасні педагогічні підходи, але не дає власного аналізу. Розкриває зміст шкільних курсів історії та основні аспекти проектування уроків, однак є не значні помилки в організації навчального процесу. Студент знає нормативну

базу. Знає методи, засоби і прийоми навчання, хоча з невеликими помилками чи недоліками. Опис інноваційних методів і технологій навчання є на доброму рівні. Знає діяльнісний, компетентнісний та особистісно орієнтовані підходи, приклади, запропоновані студентом, є ефективними. Знає на достатньому рівні технології критичного та творчого мислення, але приклади містять незначні помилки. Описує методи оцінювання і контролю з окремими помилками. Висновки загалом самостійні та обґрунтовані, відповідь логічна, з дотриманням норм укр мови.

70-79 — Добре (C)

Студент частково або з незначними прогалинами розкриває ключові поняття дисципліни, загалом добре застосовує теоретичні знання. Описує сучасні педагогічні підходи, але потребує додаткових уточнень або доповнень. Розкриває зміст шкільних курсів історії та основні аспекти проектування уроків, однак є прогалини в організації навчального процесу. Є окремі прогалини у знанні нормативної бази. Знає методи, засоби і прийоми навчання, хоча з не значними помилками чи недоліками. Опис інноваційних методів і технологій навчання є неповним або містить загальні рекомендації без конкретних прикладів. Знає діяльнісний, компетентнісний та особистісно-орієнтовані підходи, однак приклади, запропоновані студентом, не завжди є ефективними. Опис технологій створення навчальних потребує доповнень. Знає на достатньому рівні технології критичного та творчого мислення, але описує їх поверхово. Описує методи оцінювання і контролю з не великими помилками. Висновки загалом самостійні. Існують окремі помилки в термінології, але текст зрозумілий і логічний.

60-69 — Задовільно (D)

Студент має часткові знання основ методики навчання історії, але є прогалини в розкритті ключових понять і категорій. Відповідь на питання не охоплює всі аспекти теми в повному обсязі. Знання педагогічних підходів є поверхневими, з деякими неточностями у трактуванні концепцій і методів, таких як компетентнісний, діяльнісний або особистісно-орієнтований підхід. Зміст шкільних курсів історії розкритий неповно, без достатнього аналізу їх структури, цілей і підходів до навчання. Знання нормативної бази поверхнєве, не охоплює повністю основні документи, що регулюють навчальний процес в Україні. Аналіз методів навчання історії здійснений на базовому рівні, але вимагає додаткових прикладів, що демонструють їх застосування в навчальному процесі. Студент не завжди правильно пояснює, як ці методи сприяють розвитку пізнавальних і творчих здібностей учнів. Згадуються інноваційні технології, але опис таких підходів є поверхневим, без детального пояснення їх ефективності та прикладів використання на практиці. Опис традиційних методів навчання є узагальненим, без конкретних прикладів і без поглибленого аналізу їх застосування в контексті сучасних вимог до навчання історії. Студент не наводить достатньо прикладів, що ілюструють розвиток критичного і

творчого мислення на уроках історії, або ці приклади є надто узагальненими. Студент має проблеми з логічною побудовою роботи. Відсутня чітка структура відповіді, що ускладнює сприйняття матеріалу. Висновки не завжди чіткі і не завжди впливають з розглянутих аргументів. Мова є зрозумілою, але часто зустрічаються неточності у термінології або помилки в науковому стилі.

50-59 — Задовільно (E)

Студент задовільно володіє теоретичними знаннями дисципліни, є прогалини в розкритті ключових понять та категорій. Знання основ методики навчання історії поверхневе, з деякими невизначеностями в трактуванні педагогічних підходів. Розкриття змісту шкільних курсів історії неповне. Знання нормативної бази поверхневе. Аналіз методів навчання не завжди логічний, потребує більше прикладів і пояснень щодо застосування. Відсутні або слабо виражені знання інноваційних підходів, опис традиційних методів є занадто узагальненим. Використання компетентнісного, діяльнісного чи особистісно-орієнтованого підходу обмежене. Згадує про технології створення навчальних матеріалів, однак не завжди враховують психологічні та вікові особливості учнів. Студент має труднощі з розв'язанням складних педагогічних завдань. Не наводить приклади формування критичного і творчого мислення. Є прогалини у розумінні принципів оцінювання. Є проблеми із логікою викладу матеріалу і висновками. Не вміє формулювати складні концепції, поняття та ідеї доступно та зрозуміло, без помилок.

26-49 — Незадовільно (FX)

Відповідь на питання частково відповідає темі, однак дуге багато важливих аспектів не охоплено або неправильно трактовано. Прогалини у розкритті основних термінів та понять. Відсутні знання інноваційних підходів, використання традиційних методів також є недосконалим. Не застосовуються компетентнісний, діяльнісний та особистісно-орієнтований підходи в навчанні. Студент не знає технології створення навчальних матеріалів. Відсутні знання методів і прийомів розвитку критичного і творчого мислення, труднощі з розв'язанням педагогічних завдань. Студент не знає сучасних підходів до оцінювання учнів. Виявлено значні помилки в термінології та граматиці, що ускладнює розуміння відповіді.

1-25 — Незадовільно (F)

Відповідь не охоплює аспекти теми, відсутнє розуміння основних термінів та концепцій. Тема розкрита вкрай слабо. Відсутність аналізу, помилкове або поверхневе трактування матеріалу. Відсутні приклади або вони є абсолютно недоречними. Робота написана з численними помилками.

Критерії оцінювання практичного завдання – план-конспект (25 балів)

Відмінно (А) 90-100 балів

Чітко сформульована, відповідає навчальній програмі, охоплює навчальні, виховні та розвивальні цілі. Структура уроку логічна, послідовна, відповідає типу уроку, всі етапи чітко визначені. Цікава мотивація, та активізація уваги учнів. На етапі пояснення матеріалу дотримано історичної послідовності, чітко аргументовано причинно-наслідкові зв'язки, залучено приклади для кращого розуміння. Час уроку розподілений раціонально; передбачено активну участь учнів на кожному етапі уроку. Підібрано відповідно до навчальних завдань, інтегровано інноваційні технології, враховано компетентнісний, особистісно-орієнтований і діяльнісний підходи. Сприяє розвитку критичного і творчого мислення. Грамотно організовано індивідуальну та групову роботу, забезпечено мотивацію й активну участь усіх учнів. Різномірні завдання відповідають віковим та індивідуальним особливостям учнів; передбачено використання різних методів контролю знань і вмінь учнів. Навчальні ресурси-сучасні, інтегровані у навчальний процес, сприяють досягненню мети уроку. Передбачене безпечне, комфортне й інклюзивне середовище. Пропонуються різні форми завдання (творчі, дослідницькі, практичні), які закріплюють матеріал і відповідають цілям уроку. Підсумки уроку чіткі, логічні, узагальнюють вивчене, підкреслюють головні ідеї уроку. План-конспект демонструє здатність студента інтегрувати знання в практичні ситуації, розвивати критичне та творче мислення. Відмінно організована рефлексія. Текст плану-конспекту чіткий, без граматичних чи стилістичних помилок.

Добре (В) 80-89 балів

Загалом мета сформульована правильно, але є деякі неточності. Структура уроку відповідає типу, але є незначні недоліки в деталізації. Послідовність викладу матеріалу збережена, але причинно-наслідкові зв'язки подано поверхово. Розподіл часу уроку в основному раціональний, але окремі етапи затягнуті або недостатньо деталізовані. Методи, прийоми, засоби навчання ефективні, але іноді недостатньо адаптовані до навчальних завдань або учнівського колективу. Інноваційні технології використовуються не повною мірою. Індивідуальна та групові роботи добре організовані. Враховано вікові особливості, є добра адаптація до інклюзії. Запропоновані запитання потребують уточнень. Навчальні ресурси використані, але є незначні поимлки. Домашнє завдання вказане вірно, але бракує творчого підходу. Узагальнення матеріалу добре зроблено. План-конспект демонструє правильне розуміння змісту навчання, але є труднощі з інтеграцією знань у практичні ситуації. Є незначні логічні чи стилістичні помилки.

Добре С - 70-79 балів

Мета уроку сформульована загалом правильно, але не охоплює всіх цілей навчання. Структура уроку відповідає його типу, однак є певні порушення логіки або непослідовність у подачі матеріалу. Послідовність викладу в основному збережена, але причинно-наслідкові зв'язки подано фрагментарно або поверхово, що ускладнює розуміння учнями. Розподіл часу на етапи уроку не завжди є раціональний. Методи, прийоми та засоби навчання застосовані, однак не завжди відповідають навчальним завданням чи рівню підготовки учнів. Інноваційні технології згадуються, проте використовуються фрагментарно. Індивідуальна та групова робота передбачена, проте не завжди ефективно організована. Враховано вікові особливості учнів, але адаптація до інклюзивного навчання поверхнева або недостатньо розроблена. Запропоновані запитання допомагають активізувати учнів, проте вони надто загальні та однотипні. Навчальні ресурси використані, але їх інтеграція у процес навчання не завжди ефективна, іноді вони подані формально. Домашнє завдання вказане, проте воно переважно репродуктивного характеру, без творчого або дослідницького компонента. Узагальнення матеріалу проведене, однак є помилки або неповне охоплення ключових аспектів уроку. План-конспект демонструє базове розуміння методики викладання, проте містить недоліки в деталізації або адаптації матеріалу до реальної педагогічної практики. Спостерігаються логічні, стилістичні або методичні помилки, що впливають на загальну якість проведення уроку.

Задовільно D - 60-69 балів

Мета уроку сформульована нечітко або обмежена лише навчальними цілями. Структура уроку порушена, етапи уроку не пов'язані між собою або недостатньо деталізовані. Виклад матеріалу поверховий, причинно-наслідкові зв'язки слабо розкрито. Час уроку розподілено нерівномірно; деякі етапи затягнуті або пропущені. Використано традиційні підходи, недостатньо враховано сучасні педагогічні вимоги. Інноваційні технології не застосовано. Організація роботи учнів організована частково, не враховано активної взаємодії учнів. Різномірні завдання включені формально, не завжди відповідають віковим або індивідуальним особливостям учнів. Інклюзія поверхнево реалізована. Завдання на оцінювання відсутні або недостатньо конкретні. Навчальні ресурси використано формально, без інтеграції в урок. Домашнє завдання однотипне. Висновки поверхові, не відображають основної ідеї уроку. Мета уроку досягнута частково; бракує інтеграції знань у практичні ситуації. Є значні логічні та граматичні помилки.

Задовільно E - 50-59 балів

Мета уроку сформульована неточно або частково не відповідає навчальним цілям. Структура уроку має суттєві порушення логіки або непослідовність у подачі матеріалу. Послідовність викладу порушена, причинно-наслідкові зв'язки не простежуються або подані фрагментарно, що ускладнює розуміння матеріалу учнями. Розподіл часу на етапи уроку нераціональний. Використані методи, прийоми та засоби навчання є недостатньо ефективними або не відповідають віковим та пізнавальним можливостям учнів. Інноваційні технології не застосовуються, або їх використання є формальним. Індивідуальна та групова робота передбачена, проте реалізована неефективно або без урахування рівня підготовки учнів. Врахування вікових особливостей учнів є поверхневим, а адаптація до інклюзивного навчання майже відсутня. Запитання до учнів здебільшого репродуктивні, мало сприяють розвитку критичного мислення. Навчальні ресурси використані невідповідно до змісту уроку. Домашнє завдання вказане, але воно шаблонне або відірване від матеріалу уроку. Узагальнення матеріалу слабке або поверхнєве, не охоплює основних висновків. План-конспект демонструє лише часткове розуміння методики викладання, містить значні недоліки у деталізації та адаптації матеріалу. Відсутня цілісність уроку, зустрічаються серйозні логічні, стилістичні або методичні помилки.

Незадовільно (FX) –26-49 балів

Мета уроку сформульована неправильно. Етапи не вірно визначено, логіка практично відсутня. Матеріал подано хаотично. Час уроку розподілено нерівномірно, багато часу витрачено неефективно. Не підбрано методи, прийоми і засоби або не відповідають завданням уроку. Організація роботи учнів відсутня або повністю неефективна. Різноміснєві завдання відсутні або зовсім не враховують особливостей учнів. Оцінювання відсутнє або формальне. Не використані або не відповідають уроку. Домашнє завдання відсутнє або не відповідає цілям уроку. Висновки нелогічні. Мета уроку не досягнута, знання не застосовуються на практиці. У тексті є численні помилки.

Незадовільно F - 1-25 бали

Урок не відповідає жодним стандартам, має серйозні недоліки у всіх аспектах. Використовуються лише найпростіші методи, які не забезпечують навчального процесу. Відсутність будь-якої участі учнів. Немає рефлексії і мотивації. Не формуються компетентності в учнів. Домашнє завдання не задано або не має жодного сенсу з точки зору навчальних результатів. Узагальнення матеріалу не проводиться, висновки відсутні. Мета уроку не досягнута, учні не отримали нових знань або не можуть

	їх застосувати. Текст містить численні логічні, стилістичні та граматичні помилки. Зміст питань, що виносяться на екзамен, форма та структура завдань та їх оцінювання визначається керівником курсу, затверджується на засіданні кафедри. Отриманий в результаті здачі екзамену бал додається до виставлених балів за семінарські заняття і складає підсумковий семестровий бал.

7. Політика навчальної дисципліни

Письмові роботи: написані вчасно, студент немає негативних оцінок за письмові роботи (або відпрацьовані), немає нб (або відпрацьовані). Поточні оцінки позитивні або відпрацьовані, самостійна робота оцінена на позитивну оцінку, індивідуальне завдання виконано на достатньому рівні.

У випадку негативної оцінки на третьому талоні або не допуску до екзаменів внаслідок не виконання навчального плану студент має право на повторне вивчення курсу, яке регулюється ПОЛОЖЕННЯМ про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін (кредитів ECTS) в умовах ECTS. ВВЕДЕНО В ДІЮ наказом ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 02 червня 2025 р. № 476 URL: [ПЛ.03.3.1-05:2025 Положення про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін \(кредитів ECTS\) в умовах ECTS](#)

[Положення про порядок навчання здобувачів освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника](#) розроблене відповідно до Закону України «Про вищу освіту» і регламентує умови навчання здобувачів вищої освіти університету за індивідуальним графіком. URL: [02-07.44_2022-polozhennia-pro-poriadok-navchannia-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity-za-indyvidualnym-hrafiikom-u-prykarpatskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-vasylia-stefanyka.pdf](#)

Дотримання академічної доброчесності засновується на ряді положень та принципів академічної доброчесності, що регламентують діяльність здобувачів вищої освіти та викладачів університету: ПОЛОЖЕННЯ про забезпечення академічної доброчесності у Відокремленому структурному підрозділі «Івано-Франківський фаховий коледж Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника». ВВЕДЕНО В ДІЮ наказом в. о. ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 14 березня 2025 р. № 197. URL <https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2025/03/09012025-polozhennia-pro-zabezpechennia-akademichnoi-dobrochesnosti-v-ivano-frankivskomu-fakhovomu-koledzhi.pdf>

[Наказ №530 від 27.09.2022 р. “Про введення в дію нової редакції Кодексу честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника”](#)
<https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7-%E2%84%96530-%D0%B2%D1%96%D0%B4-27.09.2022.pdf>

[Кодекс честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника \(нова редакція\).](#) <https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Нова-редакція-Кодексу-честі-Прикарпатського-національного-університету-імені-Василя-Стефаника-1.pdf>

[Положення про Комісію з питань етики та академічної доброчесності \(нова редакція\)](#)
<https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Нова-редакція-Положення-про-Комісію-з-питань-етики-та-академічної-доброчесності.pdf>

[Положення про запобігання академічному плагіату \(нова редакція\) https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/Нова-редакція-Положення-про-запобігання-академічному-плагіату.pdf](https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/Нова-редакція-Положення-про-запобігання-академічному-плагіату.pdf)

[Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Нова-редакція-Положення-про-запобігання-академічному-плагіату.pdf](https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Нова-редакція-Положення-про-запобігання-академічному-плагіату.pdf)

[Наказ 1093 про створення комісії https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/nakaz-1093_-pro-stvorennia-komisii.pdf](https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/nakaz-1093_-pro-stvorennia-komisii.pdf)

[Склад комісії з питань етики та академічної доброчесності Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника](#)

[Лист МОН України “До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності”](#)

<https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>

Відвідування занять-є обов’язковими!!! Можливість і порядок відпрацювання пропущених студентом занять регламентується документом ПОРЯДОК організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. URL: <https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/09/poriadok-orhanizatsii-ta-provedennia-otsiniuvannia-uspishnosti-zdobuvachiv-vyshchoi-osvity.pdf>

Неформальна освіта:

Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується документом ПОЛОЖЕННЯМ про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. URL: [02-07.33_2022-polozhennia-pro-vyznannia-rezultativ-navchannia-zdobutykh-shliakhom-neformalnoi-osvity-v-prykarpatskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-vasylii-stefanyka.pdf](https://pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2022/07/02-07.33_2022-polozhennia-pro-vyznannia-rezultativ-navchannia-zdobutykh-shliakhom-neformalnoi-osvity-v-prykarpatskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-vasylii-stefanyka.pdf)

Семінарські заняття

Тема 1. Методика навчання історії. Міжпредметні і внутріпредметні зв'язки.

1. Завдання і мета навчальної дисципліни «методика навчання історії». Принципи навчання історії.
2. Особливості педагогічного спостереження та педагогічного експерименту. Проекспериментуйте.
3. Міжпредметні зв'язки на уроках історії..
4. Внутріпредметні зв'язки у навчанні історії

Практичне завдання. Напишіть листа улюбленому учителю.

Література.

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОІППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072

«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

[Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з](#)

початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Черткова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.

Як нова система оцінювання у громадянській та історичній галузі допомагає побачити поступ учня. Головне з вебінару. URL: <https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/> (дата звернення: 12.11.2025).

ДОДАТКОВА

Савченко О. Я. Система міжпредметних завдань на уроках літературного читання: методичний посібник/ Савченко О. Я.: Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с. Режим доступу:

https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/posibnyk_savchenko_pereverstano.pdf

Тиндирика О. МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНЯ. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715686/1/Tyndyryka_19_DTiP_Konf.pdf

Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі : монограф. Запоріжжя : Просвіта, 2004.

Жидкова Н. Міжпредметні та внутрішньо курсові зв'язки як засоби формування між предметної компетентності на уроках правознавства в учнів 10 класів. Молодь і ринок. 2015. № 5. С. 88–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_5_21.

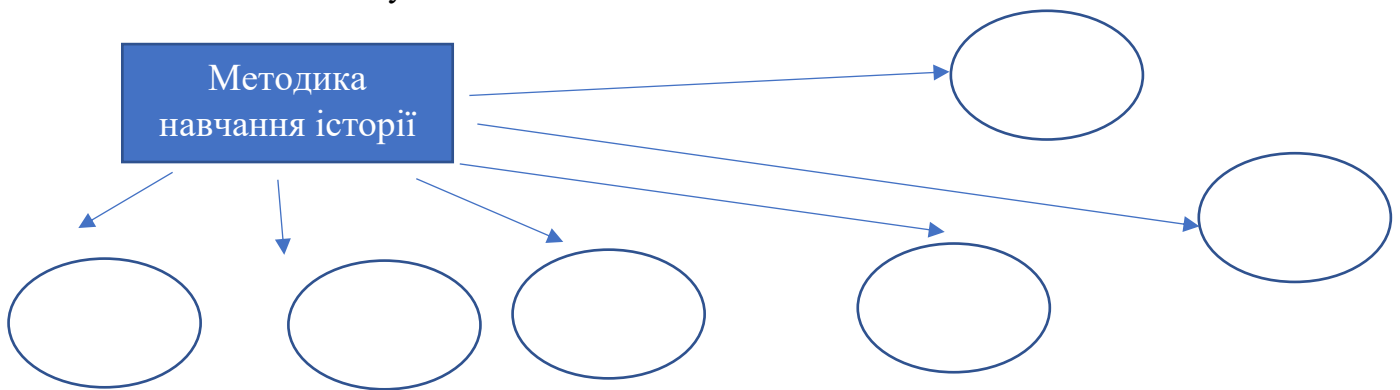
Методичні рекомендації

У першому питанні проаналізуйте «Методику викладання історії» як науку. Проаналізуйте значення методики навчання історії як науки, що визначає ефективні підходи до викладання історії в школі. Визначте предмет методики викладання історії. Обґрунтуйте місце методики викладання історії в системі психолого-педагогічних наук. **ОХАРАКТЕРИЗУЙТЕ** завдання, зміст і структуру курсу «Методика навчання історії». Розкрийте основні завдання цієї дисципліни, серед яких розробка оптимальних методів навчання, формування історичного мислення та виховання громадянської свідомості учнів. Дослідіть принципи навчання історії, зокрема науковість, доступність, системність, історизм і зв'язок теорії з практикою. Наведіть приклади застосування цих принципів у навчальному процесі: поясніть, як можна адаптувати історичний матеріал для учнів різного віку, використовуючи інтерактивні методи, роботу з джерелами та історичні дослідження.

У другому питанні проаналізуйте педагогічне спостереження як метод вивчення ефективності навчального процесу, що дозволяє оцінити рівень засвоєння історичних знань учнями. Розкрийте відмінності між пасивним і активним спостереженням, поясніть, як їх можна використовувати для вдосконалення викладання історії. Дослідіть педагогічний експеримент як спосіб перевірки нових методичних прийомів, інтерактивних технологій та міжпредметних підходів у навчанні історії. Наведіть приклади експериментів, які можна провести в класі: використання рольових ігор для пояснення історичних подій, порівняльний аналіз підручників різних років для виявлення змін у трактуванні історичних фактів.

У третьому питанні проаналізуйте роль міжпредметних зв'язків у викладанні історії як засобу формування цілісного сприйняття історичних процесів. Розкрийте взаємозв'язок історії з географією, літературою, мистецтвом, правознавством та економікою, поясніть, як ці дисципліни доповнюють одна одну у вивченні історичних подій. Дослідіть методи інтеграції міжпредметних зв'язків у навчальному процесі: аналіз карт для визначення територіальних змін, вивчення художніх творів, що відображають історичні події, використання правових документів для пояснення змін у політичних системах. Наведіть приклади завдань (не менше 10), що допомагають учням встановлювати міжпредметні зв'язки, наприклад, створення проєктів, у яких історичні події розглядаються через призму культури, економіки та науки.

Заповніть схему:

Проаналізуйте значення внутрішньопредметних зв'язків у навчанні історії як способу формування критичного і творчого мислення. Розкрийте основні їхні типи: хронологічні (зв'язок подій у різні періоди), логічні (причинно-наслідкові відносини), структурні (аналіз політичних, економічних, соціальних аспектів історичних подій). Дослідіть, як внутрішньопредметні зв'язки допомагають учням встановити закономірності, порівнювати історичні періоди та прогнозувати можливості наслідки подій. Наведіть приклади використання внутрішньопредметних зв'язків у навчанні (не менше 10).

Запитання.

- ✓ Які завдання і мета навчальної дисципліни «методика викладання історії»?
- ✓ Чому методика потребує оновлення?
- ✓ Проаналізуйте міжпредметні та міжкурсові зв'язки історії і суспільствознавчих предметів
- ✓ Висвітліть зв'язок методики з іншими науками.
- ✓ Охарактеризуйте особливості педагогічного спостереження та педагогічного експерименту. Визначте їх роль у роботі вчителя.
- ✓ Дайте характеристику внутрішньопредметних зв'язків у навчанні історії

Тема 1. Методика навчання історії. Міжпредметні і внутріпредметні зв'язки.

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОІППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072

«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

[Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти \(з дипломом молодшого спеціаліста\)"](#) (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Черткова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.

Як нова система оцінювання у громадянській та історичній галузі допомагає побачити поступ учня. Головне з вебінару. URL: <https://nus.org.ua/2025/11/14/yak->

ДОДАТКОВА

Жидкова Н. Міжпредметні та внутрішньо курсові зв'язки як засоби формування між предметної компетентності на уроках правознавства в учнів 10 класів. Молодь і ринок. 2015. № 5. С. 88–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_5_21.

Курилів В. Методика викладання історії. Львів–Торонто: Світ, 2003. 248 с.

Пометун О. І. Актуальні питання формування національної ідентичності учнів у процесі здобуття громадянської та історичної освіти [Електронний ресурс] Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2023. Т. 5, № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/HNAESU_2023_5_1_13

Методичні рекомендації

Історія та філософія. Чи існує у історії закономірність розвитку, чи все відбувається випадково? Чи можна вважати детермінізм основним принципом історичного розвитку, чи історія є радше хаотичною? Як різні філософські концепції (матеріалізм, ідеалізм, структуралізм) пояснюють історичні зміни?

Дослідіть методи історичного дослідження та природничі науки. Дослідіть, яким чином природничі науки можуть впливати на історичне знання. Чи можна вважати зміни клімату та екологічні фактори першопричиною великих міграцій та падіння імперій? Наведіть історичні приклади та проаналізуйте їх з точки зору історичної методології.

Історія та соціологія. Проаналізуйте процеси індустріалізації та урбанізації з точки зору теорії модернізації. Чи можна вважати ці процеси універсальними для всіх суспільств? Використайте соціологічні методи аналізу для порівняння розвитку різних країн у різних століттях.

Історична пам'ять та психологія: формування стереотипів. Дослідіть, як історична пам'ять впливає на формування національних стереотипів. Які методи історичної критики можна застосувати для деконструкції історичних міфів? Чи можна говорити про історичну правду як об'єктивну категорію?

Математичні методи в історичних дослідженнях. Розгляньте застосування кількісних методів у дослідженні історії. Чи можна математичними моделями пояснити закономірності історичного розвитку? Як кореляційний аналіз допомагає встановлювати зв'язки між економічними кризами та політичними змінами?

Чи є періодизація історії умовною? Які методологічні підходи використовуються для поділу історичного процесу на періоди? Чи можна знайти альтернативні способи періодизації історії, виходячи з інших критеріїв, наприклад, культурних або технологічних змін?

Чи є історичні події закономірними, чи вони визначаються випадковістю? Як різні історичні школи (марксизм, структуралізм, анналізм) пояснюють причинно-наслідкові зв'язки? Наведіть приклади, коли історична подія мала несподівані довготривалі наслідки.

Глобальна історія vs. національні наративи. Чи можливо створити універсальну історію людства без домінування національних наративів? Як узгодити глобальну історію з національними особливостями історичного розвитку? Використайте метод компаративного аналізу для порівняння національних історіографій (наприклад, української, російської та польської історичних інтерпретацій одних і тих самих подій).

Історія та географія. Як географічне розташування держав впливало на їхню політику та культуру? Як кліматичні зміни впливали на великі переселення народів?

Чи можна говорити про кліматичний детермінізм в історії? Які територіальні чинники сприяли розвитку імперій (Риму, Британської, Османської)?

Історія та економіка: цикли економічного розвитку. Чи є економічні кризи неминучими в історії? Як економічна нерівність впливає на революції? Чи можна вважати бідність головним фактором революційних змін? Чи можна пояснити підйоми та занепади цивілізацій через економічні теорії?

Історія та правознавство: формування правових систем. Чи є еволюція правових систем закономірним процесом? Чи можна говорити про універсальність прав людини, чи вони залежать від конкретного історичного контексту? Як юридичні документи вплинули на глобальні політичні процеси?

Чи можна говорити, що сучасні держави використовують історію як інструмент політичної боротьби? Як відмінності в історичній пам'яті формують ідентичність різних націй? Чи є об'єктивні критерії для оцінки історичних подій, чи кожна нація інтерпретує їх по-своєму?

Чи змінюють війни суспільство, чи суспільні зміни є причиною воєн? Як зміни у способах ведення війни вплинули на еволюцію державних структур? Чи є загальна закономірність між військовими поразками та соціальними революціями? Чи є сучасна глобалізація унікальним явищем, чи це лише черговий етап історичної інтеграції? Чи можна говорити, що всі держави у світі йдуть до однакового політичного та економічного устрою? Як регіональна історія впливає на глобальні процеси?

Історія та література: художні інтерпретації історії. Як художні твори впливають на історичну пам'ять? Чи можуть літературні джерела бути історично достовірними? Чи можна вважати історичні романи альтернативними джерелами історії? Як історичні події зображуються у літературі різних епох?

Історія та технології: чи змінює технічний прогрес історію? Чи можна говорити, що найбільші історичні зміни зумовлені саме технологічними інноваціями? Чи могла б індустріальна революція відбутися без колоніальної експансії? Як розвиток військових технологій впливав на зміну політичних систем?

Запитання

- ✓ Як різні філософські концепції (матеріалізм, ідеалізм, структуралізм) пояснюють історичні зміни?
- ✓ Яким чином природничі науки можуть впливати на історичне знання?
- ✓ Чи можна вважати зміни клімату та екологічні фактори першопричиною великих міграцій та падіння імперій? Наведіть історичні приклади.
- ✓ Як процеси індустріалізації та урбанізації пояснюються в теорії модернізації? Чи можна вважати ці процеси універсальними?
- ✓ Як історична пам'ять впливає на формування національних стереотипів?
- ✓ Як можна використовувати математичні методи у дослідженні історії? Чи можна математичними моделями пояснити закономірності історичного розвитку?
- ✓ Чи є періодизація історії умовною? Які альтернативні підходи можна використати для поділу історичного процесу на періоди?
- ✓ Чи можливо створити універсальну історію людства без домінування національних наративів? Як узгодити глобальну історію з національними особливостями розвитку?
- ✓ Як географічне розташування держав впливало на їхню політику та культуру?
- ✓ Чи є еволюція правових систем закономірним процесом? Чи можна говорити про універсальність прав людини?

- ✓ Як сучасні держави використовують історію як інструмент політичної боротьби?
- ✓ Чи змінюють війни суспільство, чи суспільні зміни є причиною воєн?
- ✓ Чи є сучасна глобалізація унікальним явищем, чи це лише черговий етап історичної інтеграції?
- ✓ Як художні твори впливають на історичну пам'ять? Чи можна вважати історичні романи альтернативними джерелами історії?
- ✓ Чи можна говорити, що найбільші історичні зміни зумовлені саме технологічними інноваціями?

Тема 2. Складові педагогічної професії «учитель історії».

1. Педагогічна професія «учитель історії»
2. Складові частини професіограми вчителя.
3. Особистісно-професійні риси учителя історії.
4. Педагог демократичної школи: роль вчителя історії
5. Гуманістична спрямованість вчителя історії

Практичне завдання: Розробити професіограму для вчителя історії. Які якості мають бути включені? Як вони впливають на професіоналізм педагога?

Література

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с. Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Закон України "Про освіту"

Закон України "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти.

URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072 «КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Черткова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.

Як нова система оцінювання у громадянській та історичній галузі допомагає побачити поступ учня. Головне з вебінару. URL: <https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/> (дата звернення: 12.11.2025).

ДОДАТКОВА

Професійне зростання та емоційна підтримка педагогів. Методичний посібник / С.О.Богданов, О.В.Залеська та ін. Київ: Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ, 2021. 56 с.Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/25111/898.pdf> (дата звернення: 11.07.2025)

Портфоліо учителя, як форма аналізу та оцінки результатів його діяльності: методичні рекомендації [Електронне видання] Дніпро: Середняк Т. К., 2019, 21 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/6413/209.pdf>(дата звернення: 11.07.2025)

Майстерність учителя / За книгами Д.Лемова «Майстерність учителя», А.Гіна «Прийоми педагогічної техніки», А.Кроуфорда «Технології розвитку критичного мислення учнів» - zno.ua, 2017. - 68 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/10485/466.pdf>(дата звернення: 11.07.2025)

Сертифікація вчителів НУШ. Усе для підготовки / упоряд. О. М. Юрченко. Харків : Вид. група «Основа», 2021. 128 с.Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/14200/685.pdf>(дата звернення: 11.07.2025)

Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/717891/1/Особистість_на_шляху_до_духовних_цінностей.pdf (дата звернення: 01.07.2024)

Денисюк В. Шкільна історична освіта в історичній пам'яті нації. Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial: Colección de documentos científicos «ΛΟΓΟΣ» con actas de la Conferencia Internacional Científica y Práctica (Vol. 5), 24 de abril de 2020. Barcelona, España: Plataforma Europea de la Ciencia, 2020. № 5. P. 130–133. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/2262> (дата звернення: 23.06.2024)

Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник [Текст]. К. : Академвидав, 2004. 218 с.

Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. [Текст]. К. : Вища школа, 2005. 238 с.

Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності : навч. посіб. [Текст]. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2007. 608 с.

Педагогічна майстерність : підручник [Текст] / за ред. І. А. Зязюна. К. : Вища школа, 2004. 422 с.

Старева А. М. Методика навчання історії : особистісно-орієнтований підхід : навчально-методичний посібник. Частина II [Текст]. Миколаїв : «Ліон», 2007. 200 с.

Журба М. Підготовка вчителів історії України : виклики та перспективи [Текст]. Історія України. 2009. № 35. С. 9–15.

Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителя/ Наталя Шліхта, Ірина Шліхта. Київ, 2019. 82 с.Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/9573/402.pdf>

Як говорити про російсько-українську війну в школі. Уроки стійкості, боротьби та перемог / МОН, 2023. 69 с.Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/26507/914.pdf> (дата звернення: 23.06.2025)

Навчальне видання "Діти та війна: навчання технік зцілення"Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/15749/702.pdf> (дата звернення: 23.06.2025)

Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/4748/66.pdf> (дата звернення: 23.06.2025)

Попередження насильства в закладах освіти: методичний посібник для педагогічних працівників. Видання друге, доповнене та оновлене. - Київ: Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2020Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/6792/237.pdf> (дата звернення: 23.06.2025)

Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 132 с. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/7248/274.pdf> (дата звернення: 23.06.2025)

Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості / стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах. Навчально-методичний посібник / Богданов С.О., Гірник А.М., Зелеська О.В. та ін. - 2-ге видання. К.: Університетське видавництво "ПУЛЬСАРИ", 2021. 282 с.Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/9985/439.pdf> (дата звернення: 23.06.2025)

Методичні рекомендації

У першому питанні проаналізуйте, чому професія вчителя історії є важливою для розвитку громадянського суспільства та формування національної ідентичності. Як ця професія впливає на історичну свідомість учнів? Розкрийте основні функції вчителя історії в сучасному освітньому процесі. Наведіть приклади того, як вчитель історії може сприяти розвитку критичного мислення у своїх учнів. Які вимоги висуваються до вчителя історії з точки зору педагогічної практики та суспільних потреб?

Провести коротку дискусію, чому роль вчителя історії важлива в контексті сучасної освітньої реформи.

У другому питанні висвітліть складові частини професіограми вчителя. Які професійні та особистісні якості необхідні для ефективної педагогічної діяльності вчителя історії? Як кожна складова професіограми сприяє підвищенню якості викладання та взаємодії з учнями? Висвітліть, як професіограма може допомогти у підготовці до кар'єри вчителя історії, а також у постійному самовдосконаленні педагога.

Проаналізуйте, які особистісно-професійні риси є ключовими для ефективної педагогічної діяльності вчителя історії. Яким чином ці риси впливають на організацію уроку, взаємодію з учнями та їхнє навчання? Розкрийте, які якості вчителя допомагають не тільки передавати знання, але й формувати моральні, етичні та громадянські цінності у учнів. Наведіть приклади з практики, де конкретні риси вчителя стали визначальними для успіху уроку.

Індивідуальне завдання

Проаналізуйте структуру необхідних для учителя манер. Які з них є домінантними? Які притаманні для Вас?

Розкрийте принципи демократичного підходу в педагогічній діяльності вчителя історії. Як вчитель історії може реалізовувати ці принципи на уроках, допомагаючи учням формувати критичне мислення та ставлення до суспільних проблем? Висвітліть, яку роль вчитель історії відіграє у створенні демократичного клімату в класі, сприяючи розвитку взаємоповаги, свободи слова та участі учнів у процесі навчання. Наведіть приклади реалізації демократичних принципів в сучасних освітніх установах.

Досліджуйте, як гуманістична спрямованість вчителя історії проявляється у педагогічній діяльності. Як вчитель історії може сприяти формуванню моральних цінностей у учнів через вивчення історії? Висвітліть, як гуманістичні принципи, такі як повага до особистості учня, підтримка вільного самовираження та розвиток інтелектуальної самостійності, можуть бути застосовані на уроках історії. Наведіть приклади, коли гуманістичний підхід допомагав учням краще зрозуміти історичні процеси та їхній вплив на сучасність.

Запитання

- ✓ Професійні компетенції вчителя історії: знання предмета, методики викладання, організаційні вміння.
- ✓ Проаналізувати, як різні особистісні риси вчителя можуть впливати на успіхи учнів у вивченні історії. Привести приклади з власного досвіду чи відомих особистостей.
- ✓ Що таке професіограма і як вона допомагає у формуванні загального уявлення про вчителя історії?
- ✓ Які складові частини професіограми включаються у діяльність вчителя історії?
- ✓ Якими є вимоги до вчителя історії в умовах демократичної школи?
- ✓ Які принципи характеризують педагога демократичної школи?
- ✓ Як вчитель історії може сприяти розвитку критичного мислення учнів, їхній участі у громадському житті?
- ✓ Як реалізувати демократичні принципи в освітньому процесі на уроках історії?
- ✓ Проаналізувати приклади педагогічної діяльності вчителя історії, який працює за демократичними принципами, і визначити основні аспекти його роботи.
- ✓ Що означає гуманістична спрямованість у роботі вчителя?
- ✓ Як гуманістичні принципи можуть бути застосовані на уроках історії для розвитку моральних і громадянських цінностей учнів?
- ✓ Як вчитель історії може сприяти формуванню емоційної та соціальної компетентності учнів?

Самостійна робота.

Тема 2. Складові педагогічної професії «учитель історії».

Методична робота вчителя історії: основи та значення

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Закон України "Про освіту"

Закон України "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти.

URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072 «КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОППОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Черткова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.

Як нова система оцінювання у громадянській та історичній галузі допомагає побачити поступ учня. Головне з вебінару. URL: <https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/> (дата звернення: 12.11.2025).

ДОДАТКОВА

Професійне зростання та емоційна підтримка педагогів. Методичний посібник / С.О.Богданов, О.В.Залеська та ін. Київ: Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ, 2021. 56 с.Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/25111/898.pdf> (дата звернення: 11.07.2025)

Портфоліо учителя, як форма аналізу та оцінки результатів його діяльності: методичні рекомендації [Електронне видання] Дніпро: Середняк Т. К., 2019, 21 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/6413/209.pdf>(дата звернення: 11.07.2025)

Майстерність учителя / За книгами Д.Лемова «Майстерність учителя», А.Гіна «Прийоми педагогічної техніки», А.Кроуфорда «Технології розвитку критичного мислення учнів» - zno.ua, 2017. - 68 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/10485/466.pdf>(дата звернення: 11.07.2025)

Сертифікація вчителів НУШ. Усе для підготовки / упоряд. О. М. Юрченко. Харків : Вид. група «Основа», 2021. 128 с.Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/14200/685.pdf>(дата звернення: 11.07.2025)

Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/717891/1/Особистість_на_шляху_до_духовних_цінностей.pdf (дата звернення: 01.07.2024)

Денисюк В. Шкільна історична освіта в історичній пам'яті нації. Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial: Colección de documentos científicos «ΛΟΓΟΣ» con actas de la Conferencia Internacional Científica y Práctica (Vol. 5), 24 de abril de 2020. Barcelona, España: Plataforma Europea de la Ciencia, 2020. № 5. P. 130–133. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/2262> (дата звернення: 23.06.2024)

Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник [Текст]. К. : Академвидав, 2004. 218 с.

Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. [Текст]. К. : Вища школа, 2005. 238 с.

Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності : навч. посіб. [Текст]. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2007. 608 с.

Педагогічна майстерність : підручник [Текст] / за ред. І. А. Зязюна. К. : Вища школа, 2004. 422 с.

Старева А. М. Методика навчання історії : особистісно-орієнтований підхід : навчально-методичний посібник. Частина II [Текст]. Миколаїв : «Ліон», 2007. 200 с.

Журба М. Підготовка вчителів історії України : виклики та перспективи [Текст]. Історія України. 2009. № 35. С. 9–15.

Денисюк В. Готовність молодих вчителів історії до професійної діяльності. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2021. № 4. С. 163-171. DOI : <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.24>

Коваленко Л. Культура професійної самореалізації вчителя як наукова проблема педагогіки вищої школи. Інноваційна педагогіка. 2020. Випуск 21. Т. 2. С. 98–101. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/21/part_2/24.pdf.

Делікатна Н. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до застосування інноваційних педагогічних технологій. Інноваційна педагогіка. 2020. Випуск 23. Т. 1. С. 167–171. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/23-1.37>

Методичні рекомендації

Проаналізуйте, чому методична робота є невід'ємною частиною діяльності вчителя історії. Яким чином методичний підхід впливає на ефективність навчання та

розвиток учнів? Розкрийте, які основні завдання стоять перед учителем історії при плануванні та організації методичної роботи. Наведіть приклади, як методичні інструменти допомагають у підвищенні якості навчального процесу.

Висвітліть, як методична робота допомагає вчителю історії постійно вдосконалювати свою професійну майстерність. Які методи самовдосконалення використовуються вчителями історії для підвищення ефективності їх педагогічної діяльності? Розкрийте, як участь у методичних об'єднаннях, конференціях та семінарах може сприяти розвитку педагогічних компетенцій вчителя. Наведіть приклади того, як методична робота впливає на кар'єрне зростання вчителя історії.

Проаналізуйте, які критерії використовуються для оцінювання ефективності методичної роботи вчителя історії. Як вчитель може самостійно оцінити результативність своїх методичних підходів і коригувати їх у процесі навчання? Висвітліть, як зворотний зв'язок від учнів і колег впливає на коригування методичних практик та поліпшення результатів навчання. Наведіть приклади того, як вчителі історії можуть аналізувати свої уроки для досягнення кращих результатів у навчанні.

Індивідуальне завдання

«Самоосвіта як складова методичної роботи у школі»

Відмінною рисою самоосвіти педагога є те, що результатом його роботи є...

Охарактеризуйте колективні форми. Методичні тижні. Методичні фестивалі. Ярмарки педагогічних ідей. Висвітліть професійні конкурси. Педагогічні читання. Науково-практичні конференції і семінари.

Що таке методоб'єднання? «Школа молодого вчителя». «Школа пед майстерності». Клуби за інтересами. Що таке методичні оперативні наради?

Висвітліть інноваційні форми методичної роботи в школі. Що таке нова управлінська етика. Яким чином підняти дух творчості? «Круглі столи». Тренінги. Майстер-класи.

Практичне завдання

Підготуйте теми майстер-класів.

Як вважаєте, випуск методичних бюлетнів є інноваційним методом?

Рольові ігри. Фестивалі. Естафети. Ринги. Огляди-конкурси. Кейси. Педагогічні студії. Педагогічний подіум. Впровадження віртуальних форм роботи.

Запитання

- Висвітліть традиційні форми методичної роботи.
- Які є колективні форми?
- Проаналізуйте інноваційні форми.

Тема 3. Сучасні підходи до цілей та структури шкільних курсів історії.

Європейський досвід викладання історії

1. Сучасні підходи до визначення цілей шкільних курсів історії.
2. Структура шкільних курсів історії та характеристика її компонентів. Поняття про зміст освіти. КОНЦЕПЦІЯ СЕРЕДНЬОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ. Державний стандарт базової середньої освіти
3. Концепція НУШ. Мета, принципи, основні компоненти.
4. Нормативна база НУШ.
5. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА в умовах НУШ

Література ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОШПО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>(дата звернення: 12.01.2025).

Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.

[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид. доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 150 с.

URL:<https://drive.google.com/file/d/1bHY93c5-NcoQvFa10IIrPImMExw7Cc-j/view> (дата звернення: 12.01.2025)

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

[Модальні навчальні програми для 5 - 9 класів.](#) URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovdzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/>(дата звернення: 12.01.2025)

Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072

«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Сєрова Г. В. За загальною редакцією О. І. Пометун. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: *Генеза*, 2005. 328 с. Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. К., 2025.

Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Чертова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.

ДОДАТКОВА

Пометун О. Методологія створення інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-го класу (на прикладі модельної програми й підручника "Досліджуємо історію і суспільство") [Електронний ресурс] Проблеми сучасного підручника. 2022. Вип. 28. С. 115-132. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2022_28_13

Сидоренко В.В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. Методист. №5. травень. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/710778/1/Стаття_Сидоренко_Рубрика%20методист.pdf

Сидоренко В.В. Нова українська школа: концептуальні орієнтири / матеріали методологічного семінару з онлайн-трансляцією «Освітньо-філософські засади Нової української школи», 18 жовтня 2017 року, м. Київ, Україна м. Київ, Україна. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/708457/>

Про актуальне в методичній діяльності: думки й поради експертів (About important in methodological activities: expert opinions and advice) : навч.-метод. посіб.: авторський колектив / за наук. ред. проф. Т.М. Сорочан; загальна ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: Агроосвіта, 2017. 950 с.

Зеленська, Л. Д., & Саакова, С. О. (2019). Нова українська школа – стан та перспективи. Імідж сучасного педагога, (1(184), 5–7. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-1\(184\)-5-7](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-1(184)-5-7)

Основи національного виховання : концептуальні положення [Текст] / В. Г. Кузь, Ю.

Д. Руденко, О. Сергійчик та ін.; За заг. ред. В. Г. Кузя та ін. – К. : інформ.-вид. центр «Київ», 1993. (Ч. 1). 152 с.

Пометун О. Методика навчання історії в школі [Текст] / О. Пометун, Г. Фрейман. К. : Генеза, 2006. 328 с.

Старева А. М. Методика навчання історії: особистісно-орієнтований підхід : навчально-методичний посібник. Частина II [Текст]. Миколаїв : «Ліон», 2007. 200 с.

Берднікова С. Створення умов для реалізації системи громадянської освіти та громадянського виховання особистості. Історія та правознавство. 2005. №16–18. С.21–23.

Гудкова І. Суспільні науки в навчально-виховному процесі. Освіта: технікуми, коледжі. 2004. №1. С. 48.

Колесник І. До питання про шляхи модернізації навчання історії України в умовах ВНЗ I–II рівня акредитації [Текст]. Історія в школі. 2007. № 11/12. С. 8–11.

Кульчицький С. Вітчизняна історія в школах і ВНЗ України: останнє десятиріччя [Текст]. Історія України. 2003. № 15. С. 1–6. 11.

Пастушенко Р. Історичній освіті – глобальний вимір: структурування єдиного загально-освітнього курсу історії [Текст] Історія в школах України. 2004. № 8. С. 12–17.

Терно С. О. Теорія та методика навчання історії: практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Історія та археологія» [Текст] / С. О. Терно. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 36 с.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте сучасні підходи до формулювання цілей шкільних курсів історії в контексті сучасної освіти. Яким чином зміни в суспільстві, науковому та технологічному прогресі впливають на ці цілі? Розкрийте, як сучасні педагогічні концепції ставлять акцент на розвитку критичного мислення, культурної та громадянської свідомості через навчання історії. Наведіть приклади того, як цілі історичного навчання можуть варіюватися в залежності від державних освітніх стандартів.

Досліджуйте структуру сучасних шкільних курсів історії. Які основні компоненти має структура курсу (зміст, методи, форми навчання, оцінювання)? Як ці компоненти взаємодіють для досягнення освітніх цілей? Висвітліть, що є змістом освіти в контексті шкільних курсів історії та як він визначається освітніми стандартами. Наведіть приклади з практики шкільного навчання, де чітко видно, як компоненти структури курсу взаємодіють між собою. Проаналізуйте, як Концепція середньої загальноосвітньої школи України визначає загальні напрями розвитку шкільної освіти. Яким чином концепція впливає на вивчення історії в школах, особливо на формулювання навчальних планів і програм? Розкрийте роль державного стандарту базової середньої освіти у визначенні навчальних результатів, яких повинні досягати учні з історії. Наведіть приклади того, як цей стандарт забезпечує якість та доступність історичної освіти для всіх учнів.

Висвітліть, як концепція Нової української школи (НУШ) змінює підхід до викладання історії. Які мета та принципи цієї концепції і як вони пов'язані з навчанням історії в школах? Розкрийте основні компоненти НУШ та їхнє значення для формування критичного мислення та громадянської свідомості учнів через вивчення історії. Наведіть приклади, як ці компоненти застосовуються на практиці, а також які можливості та виклики виникають при їх реалізації.

Проаналізуйте нормативну базу НУШ і її вплив на процес викладання історії в школах. Які ключові документи складають цю базу і як вони визначають методи, підходи, зміст навчання історії? Розкрийте значення освітніх стандартів та програм для

реалізації концепції НУШ у шкільній освіті, зокрема у викладанні історії. Наведіть приклади того, як нормативна база допомагає вчителям дотримуватися загальних вимог до навчального процесу та забезпечує рівність доступу до якісної освіти.

Проаналізуйте організацію освітнього середовища: роль учителя у формуванні психологічно безпечного середовища. Забезпечення права вибору формування спільних цінностей. Практичне завдання. Ранкові зустрічі. Створення спільноти в класі. Розвиток навичок спілкування. Розвиток соціальних навичок. Розвиток академічних навичок. Створення у класі позитивного настрою. Розвиток демократичних цінностей. Фізичне середовище. Навчальні центри /осередки. Навчальні матеріали та їх організація. Практичне завдання. Розвиток відповідальності. Встановлення правил. Участь дітей в організації освітнього середовища. Святкування розмаїття та соціальна інклюзія.

Практичне завдання. Діти з особливими освітніми потребами.

Запитання

- ✓ Проаналізуйте, чим сучасні підходи до викладання історії сприяють формуванню критичного мислення учнів? Які основні цілі ставляться перед курсами історії в умовах швидких соціальних змін?
- ✓ Розкрийте компоненти структури шкільного курсу історії. Як ці компоненти взаємодіють для досягнення освітніх результатів, зокрема у формуванні історичних знань та навичок учнів?
- ✓ Досліджуйте, яким чином концепція середньої загальноосвітньої школи України формує підходи до викладання історії. Як ця концепція впливає на зміст і структуру шкільних програм з історії?
- ✓ Висвітлити мету та основні принципи концепції НУШ. Як ці принципи відображаються у викладанні історії, зокрема у розвитку критичного мислення та громадянської свідомості учнів?
- ✓ Наведіть приклади того, як нормативна база НУШ визначає методи та підходи до викладання історії. Як це впливає на якість навчання та підготовку вчителів історії?
- ✓ Проаналізуйте, як структура шкільних курсів історії в різних країнах може відрізнятися. Які основні тенденції та підходи до викладання історії країни в європейських країнах і чому вони варіюються?
- ✓ Розкрийте роль державного стандарту базової середньої освіти в Україні. Як цей стандарт вимагає вимоги до знань учнів з історії та які основні результати має досягти кожен учень?
- ✓ Досліджуйте, чим європейські стандарти історичної освіти можуть вплинути на зміну підходів до викладання історії в Україні.

Самостійна робота

Тема 3. Сучасні підходи до цілей та структури шкільних курсів історії. Європейський досвід викладання історії

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>(дата звернення: 12.01.2025).

Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.

[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид. доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 150 с.

URL:<https://drive.google.com/file/d/1bHY93c5-NcoQvFa10IIRPlmMExw7Cc-j/view> (дата звернення: 12.01.2025)

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

[Модальні навчальні програми для 5 - 9 класів](#). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovdzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/>(дата звернення: 12.01.2025)

Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072

«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Сєрова Г. В. За загальною редакцією О. І. Пометун. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: *Гене́за*, 2005. 328 с.

Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. К., 2025.

Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Черткова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.

ДОДАТКОВА

Пометун О. Методологія створення інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-го класу (на прикладі модельної програми й підручника "Досліджуємо історію і суспільство") [Електронний ресурс] Проблеми сучасного підручника. 2022. Вип. 28. С. 115-132. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2022_28_13

Сидоренко В.В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. Методист. №5. травень. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/710778/1/Стаття_Сидоренко_Рубрика%20методист.pdf

Сидоренко В.В. Реформування системи підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» / Керівник нової української школи : світоглядно-професійні орієнтири : зб. наук. пр. / В.П. Андрущенко (голова), В.П. Бех (заст. голови), О.В. Алейнікова та ін. К. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 148-153.

Сидоренко В.В. Нова українська школа: концептуальні орієнтири / матеріали методологічного семінару з онлайн-трансляцією «Освітньо-філософські засади Нової української школи», 18 жовтня 2017 року, м. Київ, Україна м. Київ, Україна. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/708457/>

Про актуальне в методичній діяльності: думки й поради експертів (About important in methodological activities: expert opinions and advice) : навч.-метод. посіб.: авторський колектив / за наук. ред. проф. Т.М. Сорочан; загальна ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: Агроосвіта, 2017. 950 с.

Зеленська, Л. Д., & Саакова, С. О. (2019). Нова українська школа – стан та перспективи. Імідж сучасного педагога, (1(184), 5–7. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-1\(184\)-5-7](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-1(184)-5-7)

Методичні рекомендації

Проаналізуйте, як курс історії у Великобританії формує уявлення про національну ідентичність учнів. Як у навчальних програмах цієї країни поєднуються національна історія з європейськими та глобальними аспектами? Наведіть приклади того, як важливі історичні події Великої Британії, такі як промислова революція або колоніальна епоха, зображаються у шкільних курсах. Як ви вважаєте, які культурні та політичні чинники визначають акценти в британській історичній освіті?

Розкрийте особливості викладання історії в Німеччині. Яким чином навчальні програми враховують важливість вивчення національної історії, зокрема теми, пов'язані з двома світовими війнами та періодом нацистського режиму? Яким чином система освіти в Німеччині інтегрує історію на рівні школи та університету? Наведіть приклади того, як вивчення історії допомагає розвитку критичного мислення у німецьких учнів.

Досліджуйте підходи до викладання історії у Франції. Як національна історія Франції інтегрується в шкільні програми? Яким чином французька освітня система балансує між національними традиціями та європейським контекстом історії? Розкрийте особливості висвітлення таких важливих етапів, як Велика французька революція, колоніальна спадщина та історичні зв'язки Франції з іншими європейськими країнами.

Проаналізуйте, яким чином історія викладається у Скандинавії, зокрема в Швеції, Норвегії та Данії. Як ці країни вбудовують вивчення історії у контексті їхніх соціальних і культурних характеристик? Розкрийте, як акцент на соціальній справедливості та правах людини проявляється в курсах історії, особливо в контексті історії політичних реформ та розвитку демократії в цих країнах. Наведіть приклади, як скандинавські курси історії інтегрують глобальні та національні перспективи.

Висвітліть основні принципи європейських стандартів історичної освіти. Як ці стандарти визначають мінімальні вимоги до навчальних планів з історії в європейських країнах? Проаналізуйте, як ці стандарти сприяють розвитку критичного мислення, здатності до порівняльного аналізу та інтерпретації історичних джерел. Розкрийте, які аспекти європейських стандартів можуть бути корисними для вдосконалення викладання історії в Україні. Наведіть приклади, як ці стандарти адаптуються в різних країнах, враховуючи культурні та політичні особливості.

Проаналізуйте, чому в деяких європейських країнах історія викладається з акцентом на позитивні досягнення національної історії, а в інших — на критиці певних періодів (наприклад, колоніалізм, фашизм, війни). Як ці підходи впливають на громадянську свідомість учнів?

Висвітліть, як різні європейські країни вирішують проблему історичних стереотипів та міфів, які існують у національній історії. Яким чином шкільні курси можуть сприяти розвінчуванню таких міфів?

Досліджуйте, чому деякі європейські країни надають перевагу глобальному підходу до вивчення історії, а інші акцентують на національній історії. Які переваги та недоліки мають ці підходи для розвитку критичного мислення учнів?

Проаналізуйте, яким чином європейські стандарти історичної освіти впливають на розвиток учнів як громадян Європейського Союзу. Як можна узгодити національні програми з європейськими стандартами?

Розкрийте, як країни з різними політичними режимами (наприклад, демократичні та авторитарні) змінюють акценти в навчальних програмах з історії. Як це може вплинути на історичну свідомість учнів?

Досліджуйте, як новітні методи викладання історії в європейських країнах (наприклад, проектне навчання, використання мультимедійних ресурсів) можуть змінити традиційні підходи до навчання. Які можливості це відкриває для учнів?

Проаналізуйте, як викладання історії в європейських школах реагує на новітні історичні дослідження та наукові відкриття. Як можна вдосконалити навчальні програми, щоб вони були актуальними та відображали нові наукові досягнення?

Розкрийте, як різні підходи до викладання історії в європейських країнах сприяють розвитку міжкультурного діалогу та взаєморозуміння серед учнів. Яким чином історія може бути інструментом для побудови миру та співпраці на міжнародному рівні?

Проблемне питання. Практичні аспекти адаптації європейського досвіду в українській школі

Запитання

- ✓ Як національна ідентичність відображається в курсах історії Великобританії?
- ✓ Які особливості викладання історії в Німеччині стосуються двох світових війн?
- ✓ Як у Франції поєднуються національна та європейська історія у шкільних курсах?
- ✓ Яким чином історія викладається в Скандинавських країнах з акцентом на соціальну справедливість?
- ✓ Які основні принципи європейських стандартів історичної освіти?
- ✓ Як європейські стандарти історії можуть покращити навчання в Україні?
- ✓ Які спільні тенденції та відмінності можна знайти в курсах історії європейських країн?

Тема 4. Календарне планування. Форми навчання історії.

1. Підготовка вчителя до уроку історії. Нормативні документи
2. Навчальна програма з історії.
3. Календарне планування.
4. Форми уроків. Види уроків.

Практичне завдання. Складіть календарне планування (5-9 класів)

Література

Основна

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-VIII зі змінами 23.04.2024.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-XI.

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р).

Наказ МОНУ ВІД 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».

Наказ МОНУ від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». 6. Наказ МОНУ від 03.06.2008 №496 «Про затвердження інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів».

Порядок переведення учнів (вихованців) закладів загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом МОНУ від 14.07.2015 №762 (у редакції наказів МОНУ від 08.05.2019 №621, від 01.03.2021).

Про затвердження Рекомендацій щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.05.2024 № 701.

Лист МОНУ від 30.08.2024 №1.1/15776-24 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році».

Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи

<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

Календарно-тематичне планування уроків. "Всесвітня історія. Історія України. Інтегрований курс. 6 клас" [Текст] : до підручника О. Пометун, П. Мороза, Ю. Малієнко. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2014. № 7/8. С. 8–9.

Підготовка вчителя до уроку історії. Режим доступу:

https://historicalpro.at.ua/publ/dosvid_roboti_vchitelja_istoriji/metodichni_rekomendaciji/pi_gotovka_vchitelja_istoriji_do_uroku/3-1-0-34

Додаткова

Островецьова Н. Підготовка вчителя до уроку та самоаналіз його ефективності.

Режим

доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/7/statti/2ostroverhov_a.htm

Календарно-тематичне планування уроків. "Всесвітня історія. Історія України. Інтегрований курс. 6 клас" [Текст] : до підручника О. Бандровського, В. Власов. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2014. № 7/8. С. 17–18.

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів [Текст] : історія України, всесвітня історія : 5–9 кл. // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2015. № 7/8. С. 5–28.

Орієнтовне календарно-тематичне планування [Текст] : всесвітня історія, історія України : 6 клас () / підгот. Вікторія Тодосійчук. *Історія України*. 2014. № 13. С. 5–11.

Планування вивчення шкільних курсів вітчизняної та світової історії в основній школі [Текст] : 5-9 класи // *Історія України. Шкільний світ*. – 2005. – № 27-28. – С. 3-17.

Програма для класів фізико-математичного, природничого, технологічного, спортивного профілів загальноосвітніх навчальних закладів. [Текст] : історія України, всесвітня історія : 10–11 кл. *Історія в школах України*. 2003. №5. С. 2-7.

Василіук, Ю. Міжнародні відносини у другій половині ХХ століття [Текст] : програма профільного курсу для 11 класу / Ю. Василіук, М. Семкіяш, В. Островський. *Історія в школах України*. 2011. № 9. С. 22-26.

Гриценко, А. П. Структурні зміни в програмі курсу історії для 6 класу [Текст] : [інтегрований курс "Всесвітня історія. Історія України"] / А. П. Гриценко // *Історія та правознавство*. 2014. № 19/20. С. 2–11. Бібліогр. в кінці ст.

Євтушенко Р. Про вивчення історії у 2011/2012 навчальному році [Текст]. *Історія України. Шкільний світ*. 2011. № 33/34. С. 3-5.

Євтушенко, Р. Про вивчення історії у 2009/2010 навчальному році [Текст] / Р. Євтушенко, І. Гирич. *Історія України. Шкільний світ*. 2009. № 29-32. С. 3-8.

Єрмановська, Г. Е. Навчальна програма для учнів 1-3-х класів "Початковий курс історії" [Текст] : Готуючись до уроку. *Історія та правознавство*. 2006. № 8-9. С. 24-25.

Желіба, О. Альтернативна історія. Авторська програма факультативного курсу [Текст] *Історія України*. 2014. № 23. С. 5–8.

Івацько, О. Л. Навчальна програма історико-краєзнавчого гуртка "Геродот" [Текст]. *Історія та правознавство. Позакласна робота*. 2016. № 2. С. 17–23.

Мисан, Віктор Полікультурна історія України [Текст] : програма спецкурсу / Віктор Мисан. *Історія в сучасній школі*. 2012. № 5. С. 23–26. Бібліогр. в кінці ст.

Мороз, П. Функції сучасного шкільного підручника з історії? [Текст] *Історія в школі*. 2007. № 1. С. 16-19.

Мороз, П. Функції сучасного шкільного підручника історії [Текст] *Історія в школі*. 2007. № 2. С. 14-20. Закінчення. - поч. 2007. №1.

Первеньонюк, С. Синхронний виклад курсів історії України, всесвітньої історії, історії рідного краю у 10-11 кл. [Текст] : поурочне планування. *Історія в школі*. 2003. №8. С. 1-8.

Попель, С. Нові можливості сучасної освіти, або Тріарний урок [Текст] Заступник директора школи. 2015. № 10. С. 40–43.

Приходько, А. Яким бути шкільному підручнику з історії? [Текст] / А. Приходько // *Історія в*

Мисан В. До проблеми змісту курсів історії. *Історія в школах України*. 2007. № 7. С. 23–28.

Мисан В. Розподіл навчального часу на уроках історії як дидактична проблема. *Історія в школах України*. 2006. № 7. С. 22–29.

Мисан В. Характеристика уроку з пропедевтичного курсу історії. *Історія в школі*. 2001. № 5. С. 26–31.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2006. 328 с.
Пометун.О. Запитання як найважливіший спосіб взаємодії вчителя й учнів у процесі навчання. Історія в школах України. 2006. № 3. С. 25–29.
Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–7.
Приходько А. Нові освітні технології та способи їх реалізації. Історія в школі. 2005. № 2. С. 23–29.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте, як підготовка вчителя до уроку історії залежить від вимог нормативних документів. Як правильно використовувати навчальні плани та стандарти для побудови уроку? Яким чином вчитель може адаптувати програму під потреби учнів, враховуючи різні рівні знань і навичок? Охарактеризуйте, які нормативні документи є основними для підготовки вчителя, і як вони допомагають у плануванні та організації уроку історії.

Розкрийте основні аспекти навчальної програми з історії. Як навчальна програма визначає зміст навчання, і які ключові питання повинні бути охоплені на різних етапах навчання? Досліджуйте, як програма з історії інтегрує внутрішні та міжпредметні зв'язки. Яким чином вчитель може коригувати програму відповідно до потреб класу, і що слід враховувати при реалізації програмних вимог у конкретних умовах школи? Висвітліть, як змінюються підходи до складання навчальної програми з історії в залежності від рівня навчальних закладів (початкова, середня, старша школа). Як забезпечити узгодженість програм на різних етапах?

Висвітліть значення календарного планування для ефективної організації навчального процесу з історії. Як правильно скласти календарний план, щоб забезпечити логічну послідовність тем, врахувати важливість кожної з них і вчасно охопити всі необхідні аспекти програми? Наведіть приклад того, як календарне планування може бути використане для оптимізації уроків історії, враховуючи такі фактори, як динаміка навчального процесу та позакласні активності. Проаналізуйте, як вчитель може організувати урок історії, щоб максимально ефективно поєднати теоретичні знання та практичні навички учнів. Як це впливає на їхнє розуміння історичних подій?

Питання для дискусії: Розкрийте, які труднощі можуть виникнути під час складання календарного плану уроків історії в умовах обмеженого часу та великої кількості матеріалу. Як вчитель може вирішити ці проблеми?

Висвітліть особливості тематичного та поурочного планування курсів. Підготовка вчителя до уроку. Підготовка до уроків починається ще до початку навчального року з вивчення державного стандарту й програм для всіх класів. Проаналізуйте держ стандарт. Вивчення змісту навчальної програми, її пояснювальної записки, усвідомлення мети і завдань навчальної дисципліни загалом та мети і завдань, які вирішує кожна тема.

З цих документів вчитель виявляє систему фактів і понять, вивчення яких буде заглиблюватися й уточнюватися в міру оволодіння учнями знаннями, уміннями й навичками, розвитку їх як особистості. Потім простежується, як ця система відбита в шкільних підручниках, яка їхня структура й зміст, характер викладу історичного матеріалу, методичний апарат. Аналіз підручників дасть можливість виявити взаємозалежні між собою уроки, їхню роль і місце в досліджуваному курсі. Більш детальний перегляд державного стандарту, підручника й програми дозволить намітити освітньо-виховні цілі вивчення розділів і тим курсу.

Далі складаємо тематичне планування уроків – систему їхнього об'єднання з обліком історичних і логічних зв'язків, форм і типів занять. Вчитель визначає теми,

зміст яких буде розкрито самим учителем і теми, доступні для самостійного вивчення учнями. Лише з'ясувавши пізнавальні можливості учнів конкретного класу, вчитель на базі тематичного планування складає поурочне планування.

Не можна ототожнювати викладання з викладом матеріалу. Викладання це єдність всіх етапів діяльності вчителя, починаючи з підготовки до уроку й закінчуючи аналізом його результатів.

Плануючи роботу з конкретної теми, визначає її місце в системі курсу. Водночас продумує, які нові ідеї, поняття, вміння, навички треба сформувати в учнів у процесі вивчення цієї теми; які знання із вивчених раніше розділів програми слід використати, щоб учні добре зрозуміли новий матеріал і включили його до системи своїх знань; до яких питань, що вивчалися раніше, варто повернутися, щоб за допомогою нового матеріалу краще з'ясувати їх; які практичні роботи учнів включити у план і як пов'язати теорію з практикою, які передбачити екскурсії; як встановити зв'язки з іншими навчальними предметами; які нові знання має повідомити вчитель, а які учні засвоять самостійно; які тренувальні вправи і творчі роботи запропонувати учням; як контролювати роботу й організувати самоконтроль учнів; де, з якою метою і як застосовувати варіанти завдань; у яких частинах роботи з теми і якими засобами вплинути на емоційні переживання школярів; як завершити роботу з теми і домогтися, щоб усі учні повноцінно засвоїли передбачені програмою знання, а також набули відповідних умінь та навичок.

Безпосередня підготовка до уроку потребує глибокого продумування кожного його структурного елемента і може відбуватися в такій послідовності:

а) формулювання мети і завдань уроку. Див. лекцію);

б) визначення обсягу і змісту навчального матеріалу. Опрацьовуючи програму, підручник і посібники, визначають провідні положення та ідеї і практичний матеріал для їх розкриття. Слід окреслити внутріпредметні та міжпредметні зв'язки, дібрати нові факти, приклади для наповнення теми новим змістом. Цей матеріал повинен мати належний виховний потенціал, сприяти формуванню навичок практичної роботи, розвивати інтереси і здібності учнів;

в) вибір форм організації навчання. Підібравши тип уроку, слід попрацювати над раціональною його структурою, визначити тривалість кожного елемента. Важливо продумати можливість поєднання на уроці фронтальної, групової, парної та індивідуальної роботи;

г) вибір методів і прийомів навчання. Йдеться про методи, які використовуватимуться на кожному етапі уроку, їх поєднання, взаємо доповнення, виходячи з потреб максимальної пізнавальної діяльності учнів. При цьому слід зважати на: провідні мотиви, інтерес учнів до предмета, ставлення їх до уроків учителя; рівень сформованості вміння навчатися, працездатність, регулярність навчальної праці, виконання домашнього завдання; активність на уроках, уважність і дисциплінованість учнів; їх уміння застосовувати знання на практиці; здібності, потенційні можливості кожного; і як буде використано на уроці;

д) визначення змісту й методики виконання домашнього завдання. Обсяг домашнього завдання має бути таким, щоб не перевантажувати учнів. Учитель повинен продумати зміст інструктажу щодо його виконання;

е) складання плану-конспекту уроку. Кінцевий результат підготовки вчителя до уроку на основі тематичного плану (з урахуванням його реальності під час вивчення теми). У ньому зазначають тему, мету й завдання уроку, його тип і структуру - послідовність навчальних ситуацій під час викладання навчального матеріалу та самостійної роботи учнів, перелік і місце навчальних демонстрацій, час на кожен етап уроку, необхідне для проведення уроку обладнання та навчальні посібники;

є) перевірка готовності вчителя до уроку. Визначення подумки міри володіння змістом навчального матеріалу, методами і прийомами його розкриття. Слід обов'язково передбачити труднощі, що можуть виникнути під час уроку, і способи їх подолання;

ж) перевірка готовності учнів до уроку. Здійснюється на організаційному етапі й під час перевірки виконання учнями домашнього завдання. Для успішного щоденного планування необхідні: 1) урахування того, який матеріал є найскладнішим для засвоєння; з окремих тем програми доцільно мати резервні години за рахунок ущільнення доступнішої для учнів інформації; 2) добрі знання учнів, щоб уявляти рівень їхньої підготовленості до оволодіння програмою курсу; 3) осмислення внутріпредметних і міжпредметних зв'язків явищ, що вивчаються; 4) добір навчального матеріалу, що дає змогу успішно формувати в учнів світогляд, творчу активність і пізнавальну самостійність; 5) пошук і систематизація в матеріалі програми інформації, цікавої для учнів, яка б активізувала увагу, сприяла вихованню вольових зусиль; 6) продумування системи використання наочних посібників і додаткової інформації на кожному уроці, системи практичних і лабораторних робіт згідно з вимогами навчальних програм; 7) визначення системи категорій і понять, осмислення яких є підґрунтям для оволодіння матеріалом програми (засвоєння категоріального апарату для осмислення та розв'язання практичних завдань); 8) визначення обсягу знань та умінь, якими повинні оволодіти усі учні, 9) визначити компетентні і способи їх формування.

Проаналізуйте різноманітні форми та види уроків з історії, які можуть бути використані для досягнення максимальної ефективності навчання. Як вибір форми уроку впливає на організацію та методику навчання? Розкрийте, як вчитель може використовувати різні види уроків (наприклад, уроки-бесіди, інтегровані уроки, проблемні уроки, уроки-практикуми) в залежності від навчальних цілей і контексту. Як правильно чергувати різні види уроків, щоб забезпечити цілісність і гнучкість навчального процесу з історії? Досліджуйте, як вибір форми уроку впливає на мотивацію учнів до вивчення історії. Які форми уроків є найбільш ефективними для розвитку критичного мислення учнів?

Проаналізуйте, як вчитель може адаптувати календарне планування до специфіки класу (рівень підготовки учнів, теми, що потребують більш глибокого вивчення). Як це впливає на досягнення цілей уроку та програми?

Запитання

- ✓ Як нормативні документи впливають на підготовку вчителя до уроку історії?
- ✓ Проаналізуйте основні компоненти, що входять у навчальну програму з історії.
- ✓ Які вимоги до складання календарного плану уроків з історії?
- ✓ Як вчитель може адаптувати навчальну програму під потреби учнів?
- ✓ Висвітліть основні форми уроків існують для викладання історії.
- ✓ Як вибір форми уроку впливає на методику викладання історії?
- ✓ Що таке внутрішньопредметні зв'язки і як їх застосовувати на уроках історії?
- ✓ Яким чином календарне планування допомагає вчителю організувати навчальний процес?
- ✓ Як правильно поєднувати різні види уроків для досягнення навчальних цілей?
- ✓ Які основні завдання ставить вчитель перед собою при підготовці до уроку історії?
- ✓ Як застосовувати баланс між поглибленим вивченням окремих історичних періодів та забезпеченням широкої історичної перспективи на уроках історії?

Яким чином вчитель може працювати з матеріалами рівня складності для різних категорій учнів?

- ✓ Як методологічно правильно планувати уроки історії для забезпечення комплексного підходу, який охоплює не тільки факти, а й формування в учнів історичного мислення та розуміння причинно-наслідкових зв'язків у розвитку історії?
- ✓ Яким чином вчителю можна розв'язувати проблему формалізму в підходах до викладання історії, щоб уроки були не лише інформативними, а й викликали в учнів інтерес до вивчення історичних подій та процесів?

Громадянська та історична освітня галузь 5-7 клас

Освітній процес в 5-7-х класах закладів загальної середньої освіти, у 2024-2025 здійснюється відповідно до Законів України: «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти та з урахуванням вимог наказів МОН України: «Про внесення змін до Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти», «Про затвердження рекомендації щодо оцінювання результатів навчання», «Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти», «Про затвердження Рекомендацій щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти» та листа «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024- 2025 навчальному році». Типовим навчальним планом зазначеної Типової освітньої програми у 6–7 класах години навчального навантаження визначені відповідно до показника мінімальної кількості годин. Рекомендуємо закладам освіти години навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами використовувати для збільшення кількості годин на вивчення громадянської та історичної освітньої галузі: у 5 класі – до 2 год. на тиждень, у 6 та у 7 класі – до 3 год. на тиждень. Для реалізації громадянської та історичної освітньої галузі в 6–7 класах може бути обрано такі варіанти поєднання освітніх компонентів: варіант 1 – інтегрований курс громадянської та історичної освітньої галузі; варіант 2 – інтегрований курс історії та курс громадянської освіти; варіант 3 – історія України, всесвітня історія, громадянська освіта. Оскільки для 6 класу серед Модельних навчальних програм (далі – МНП) лише МНП інтегрованих курсів («Історія України. Всесвітня історія. 6 клас», «Україна і світ. Вступ до історії України та громадянської освіти. 5–6 клас», «Досліджуємо історію і суспільство. 5–6 клас») пропонуємо в 6 класі поєднувати освітні компоненти галузі за 1 або 2 варіантом. Для учнів 5-7-х класів чинними є МНП: «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас», «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас», «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)», «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)», «Історія України. 7-9 клас», «Всесвітня історія 7-9 класи», «Історія: Україна і світ. 7-9 класи (інтегрований курс)» з якими можна ознайомитися на сайтах Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» та Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України). Для учнів 5-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти (для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку) чинною залишається модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти» (авт. Косенко Ю.М). (наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 № 383 «Перелік модельних навчальних програм для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»); для учнів 7-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти чинною є модельна навчальна програма «Історія України» для 7-9-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку (авт.: Тороп К.С., Василенко Б.В., Ляшенко В.В). наказ МОН України від 13.06.2023 № 724. Модельні навчальні програми слугують основою для розроблення навчальних програм, навчальної та навчально-методичної літератури для 5–9 класів і вможливають реалізацію закладами освіти академічної свободи. Акцентуємо увагу, що навчальні

предмети «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас», «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)», «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для учнів 5-х класів громадянської та історичної освітньої галузі належать до адаптаційного циклу базової середньої освіти та носять інтегрований і пропедевтичний характер. Особливостями навчального курсу «Історія України. Всесвітня історія» для 6-х класів є: вивчення історичного матеріалу за хронологічним і змістово-логічним принципом, у поєднанні навчального матеріалу давньої історії України всесвітньої історії, громадянської освіти; поєднання аудіо та візуального сприйняття інформації та роботи з нею; вироблення навиків здобування та використання інформації, її критичного осмислення; формування загальних уявлень, системи цінностей, замість заучування дат, термінів, понять, біографій. Одним із ключових складників Державного стандарту базової середньої освіти є інтеграція. Тому її доцільно реалізовувати через: розгляд подій і процесів історії України у контексті світової; дослідження впливу світових подій і процесів на події в Україні. Організуючи освітній процес у 5-7-х класах, учитель має підтримувати пізнавальну та соціальну активність учнів, спрямовану на: використання учнями цифрових технологій для пошуку історичної інформації, її добору, перевірки, упорядкування та поширення; формування вмінь учнів працювати в групі; визначати ризики та наслідки впливу людини на довкілля; уміння аналізувати та узагальнювати здобуту інформацію. Під час навчання історії у 5-7-х класах доцільно: поєднувати фронтальну (бесіди, колективне обговорення) та індивідуальну роботи з групою; активно використовувати дослідницьку, пошукову, творчу роботи; створювати імітаційні життєві ситуації; реалізовувати творчі, дослідницькі проекти; здійснювати віртуальні екскурсії тощо. Окрім того, наголошуємо на диференціації навчання, використовуючи на уроках історії вправи різного рівня складності з визначенням історичної постаті, аналізу історичного джерела; вправи для роботи з історичною (контурною) картою, що дасть можливість учням відчувати успіх у виконанні завдань. Звертаємо увагу, що системне застосування форм, методів і прийомів активного навчання історії, а саме: мозковий штурм, дискусія, рольова гра, моделювання, аналіз кейсів; проектна технологія, робота в малих групах має поєднуватися з іншими формами та методами навчання, такими, як: робота з підручником, картою, відео та аудіо джерелами тощо. Для посилення мотивації навчання учнів, рекомендуємо на уроках створювати емоційно-психологічний стан учнівства, за якого учні не боятимуться висловлювати думки. Беручи до уваги вікові особливості пізнавальної активності учнів, рекомендуємо використовувати в освітньому процесі комплекти навчально-методичного забезпечення громадянської та історичної освітньої галузі для учнів 5-7-х класів, із якими можна ознайомитися на сайтах установ і видавництв: Інституту педагогіки НАПН України (<https://undip.org.ua/to-teachers/textbooks/>), «Літера» (<http://surl.li/tzhkp>), «Гене́за» (<https://www.geneza.ua/>), «Оріон» (<http://surl.li/tzhkh>), «Ранок» (<https://www.ranok.com.ua/>) тощо. Розробляючи календарно-тематичне планування та навчальну програму, вчителі самостійно можуть змінювати порядок вивчення розділів, тем, окремих питань у межах теми, визначати періодичність та чергування видів діяльності, закладати види і форми контролю й оцінювання результатів навчання відповідно до груп результатів, указаних у Державному стандарті базової середньої освіти та МНП. Укладені вчителями навчальні програми затверджує педагогічна рада закладу загальної середньої освіти. Наголошуємо, що формати проведення уроків учитель обирає особисто. Звертаємо увагу, що з електронними версіями підручників з історії України та всесвітньої історії для учнів 5-7-х, 8-11-х класів, що рекомендовані МОН України, можна ознайомитися на сайті Інституту модернізації змісту освіти за покликанням.

У навчанні учнів історії та громадянської освіти Міністерство освіти і науки України рекомендує використовувати посібники «Нариси з історії Криму XVIII – початку XIX ст.: додатковий матеріал для вчителів» для 7–8 класів загальної середньої освіти / Цалик С.М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І.», «Історія Криму першої половини XX ст. Нариси. Навчальний посібник 10 клас.» / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І.», «Нариси з історії Криму у XX ст.: 1939–1990 рр.: додатковий матеріал для вчителів для 10 класу загальної середньої освіти. Навчально-методичний посібник / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / за редакцією Волошенюк О. В., Євтушенко Р. І.», Нариси з історії Криму у XXXXI ст.: 1990– 2014 рр.: додатковий матеріал для вчителів для 11 класу загальної середньої освіти. Навчально-методичний посібник / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / За редакцією Волошенюк О. В., Євтушенко Р. І.»; «Нариси з історії Криму (2015–2022): додатковий матеріал для вчителів 10 класу загальної середньої освіти, викладачів педагогічних вишів: Навчально-методичний посібник / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / За редакцією Волошенюк О. В.».

Видання доступні за такими покликаннями: <https://www.aup.com.ua/book-review/dodatkovyi-materiali-do-urokiv-istorii/>, <https://www.aup.com.ua/book-review/istoriya-krimu-pershoi-polovini-khkh-st-na/>, <https://www.aup.com.ua/book-review/19786-2/>, <https://www.aup.com.ua/book-review/narisi-z-istoriikrimu-u-khkh-khkh-st-1990-2014-r/>, <https://www.aup.com.ua/book-review/narisi-z-istorii-krimu-2015-2022-navchalnomet/>

Також рекомендуємо книгу «Українська історія в кінофільмах: посібник для вчителя / Волошенюк О. В., Мокрогуз О. П., Новікова Л. Є., Тримбач С. В, Черков Г. А. / за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф.». <https://aup.com.ua/ukrainska-istoriya-v-kinofilmakh-pos/>. Звернення до українських кінотекстів дасть змогу популяризувати кінематографічну грамотність та через призму мистецьких творів дискутувати про конфліктні ситуації і складні соціальні процеси в Україні. Матеріали можуть бути використані під час вивчення курсів за вибором, факультативів, виховних годин, занять гуртків юних істориків, журналістів тощо. При викладанні історії та громадянської освіти рекомендуємо використовувати такі видання: «Освітні практики із запобігання інфодемії, або Як не ізолюватися від правди. Навчальний посібник / за редакцією Волошенюк О., Іванова В., Кулакова А.» (<https://aup.com.ua/osvitni-praktiki-iz-zapobigannyainfo/>) та відповідний відеокурс <https://medialiteracy.org.ua/videokurs-osvitnipraktyky/>); «НАТО – сила, що захищає мирних громадян» / Т. Бакка, О. Волошенюк, О. Желіба, Р. Євтушенко, Т. Мелешенко, О. Мальований, О. Мокрогуз; за редакцією О. Волошенюк, С.Дьоми

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodrecomendazii/2023/03/10/PosibnykNATO.syla.shcho.zakhyshchaye.myrnykh.hromadyan.10.03.2023.pdf>. Державний стандарт базової середньої освіти містить значний медіа освітній потенціал. Для його реалізації створено дві навчальні програми курсу за вибором «Основи медіаграмотності» для 7–8 класів закладів загальної середньої освіти і «Основи медіаінфомедійної грамотності» для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти, яким надано гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі». На методичних ресурсах Академії української преси (<https://aup.com.ua/>) є рубрика «Медіаграмотність в умовах війни», де вчительство може знайти нові розробки занять (https://toolbox.medialiteracy.org.ua/predmet/mediagramotnist-vumovahvijny/page/2/?post_types=toolbox). Рубрика постійно оновлюється. Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» розроблені онлайн курси, універсальні уроки, покликані допомогти критично аналізувати інформацію і бути стійкими до

інформаційних впливів, навчальні й просвітницькі матеріали та курси з підвищення кваліфікації: онлайн-курс з медіаграмотності «Very Verified» <https://study.edera.com/uk/courses/course/2118>. Курс надає практичні навички медійної та інформаційної грамотності. Курс розроблений спільно з платформою онлайн освіти EdEra і базується на новітніх розробках онлайн-навчання, таких як мобільне навчання, мікронавчання та змішане; - універсальний урок для учнів 8– 11 класів: «Медіаграмотність під час війни: як вистояти в інформаційному потоці» <https://drive.google.com/drive/folders/1dIj67HTGvcgIVdVEQntifL1RWLmkLbVS?usp=sharing> - набір для класної та позакласної роботи «Як аналізувати медіа критично» https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/l2d-s_universal_handouts-1.pdf. Ці матеріали сприятимуть розвитку навичок критичного сприйняття інформації, зокрема вміння відрізняти факти від суджень, ідентифікувати різні види маніпуляцій (у заголовках, фото, відео, соціологічних даних), прояви пропаганди і мови ворожнечі, ефективно шукати інформацію, безпечно комунікувати в соціальних мережах. Картки розроблені на основі прикладів, порівнянь та роз'яснень; - просвітницьке відео «Корисні звички інформаційної гігієни на кожен день» <https://www.youtube.com/watch?v=nIBXC59tkwg> - «Набір вправ із медіаграмотності для батьківських зборів. https://drive.google.com/drive/folders/1ljencs5TMYKitBpoaoK_9-eAqHjTj6N онлайн-курси «Медіаграмотний спротив: будуємо аргументовані діалоги» та «Медіаграмотний спротив: спілкуємось на рівних». Курси покликані розвинути навички соціальної толерантності, побудови аргументованих діалогів, протидії мікроагресії та толерантного ставлення до гендерних особливостей співрозмовників. Пройти навчання на курсі «Медіаграмотний спротив: будуємо аргументовані діалоги» можна за покликанням: <https://eduhub.in.ua/courses/onlayn-kurs-mediagramotniy-sprotiv-buduyemoargumentovani-dialogi>; на курсі «Медіаграмотний спротив: спілкуємось на рівних» за покликанням: <https://eduhub.in.ua/courses/onlayn-kurs-mediagramotniysprotiv-spilkuemos-na-rivnih> У контексті підготовки до реформування профільної школи України варто звернути увагу на організацію навчання курсів за вибором учнівства, зокрема курсу «Республіка Корея: історія дива на річці Хан», з програмою якого, матеріалами для учнів (Програма навчального курсу за вибором учнів профільної загальноосвітньої школи (10-11 класи) «Республіка Корея: історія дива на річці Хан» (17 годин) / К Баханов, С. Троян, С. Баханова. Рівне:Волинські обереги, 2024. 47 с.; Республіка Корея: історія дива на річці Хан. Матеріали до навчального курсу за вибором учнів профільної загальноосвітньої школи (10–11 класи): посібник для учнів і вчителя / К. Баханов, С. Баханова, Ю. Білай, Р. Євтушенко, І. Костюк, С. Троян; за ред. К. Баханова. Рівне:Волинські обереги, 2024. 352 с)., а також презентаціями, відеоматеріалами, розробками уроків українських і закордонних учителів можна познайомитися за покликанням: <https://novadoba.org.ua/korea/materialy-kursu.php> Із метою формування в учнів кінематографічних знань через призму мистецьких творів (українських кінофільмів), рекомендуємо до використання на уроках історії посібник «Українська історія в кінофільмах», з яким можна ознайомитися за покликанням: <http://surl.li/iavoy>.

Запитання

- ✓ Яким чином державні стандарти освіти сприяють інтеграції громадянської та історичної освіти у 5-7 класах?
- ✓ Які моделі навчальних програм (МНП) рекомендуються для вивчення громадянської та історичної освіти в 5-7 класах, і чим вони відрізняються?
- ✓ Яким чином можна організувати освітній процес, щоб забезпечити інтеграцію різних дисциплін у рамках громадянської та історичної галузі?

- ✓ Які рекомендації щодо використання цифрових технологій для навчання історії та громадянської освіти є в сучасних навчальних програмах?
- ✓ Як на уроках історії у 5-7 класах можна поєднувати фронтальне навчання з груповою роботою для розвитку критичного мислення?
- ✓ Яким чином можна організувати дослідницьку та проектну діяльність учнів для поглибленого вивчення історичних подій та суспільних процесів?
- ✓ Як диференціація навчання допомагає учням різного рівня підготовки досягати успіхів у вивченні історії та громадянської освіти?
- ✓ Які методи та форми навчання, на думку Міністерства освіти і науки України, є найбільш ефективними для викладання громадянської та історичної освіти?
- ✓ Які інтеграційні курси для учнів 5-7 класів пропонує Міністерство освіти і науки України, і як вони можуть допомогти учням краще розуміти історичні та громадянські процеси?

Тема 5. Урок як основна форма навчання історії. План-конспект. Мотивація.

1. Методика проведення різних типів та елементів структури уроку в 5,6,7,8,9 класах. Способи розподілу навчального часу згідно основних етапів уроків.
2. Аналіз уроку.
3. План-конспект уроку. Переваги та недоліки традиційного уроку.
4. Мотивація на уроках історії.

Практичне завдання підготуйте план-конспект для 5 класу НУШ

Література Основна

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-VIII зі змінами 23.04.2024.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-XI.

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р).

Наказ МОНУ ВІД 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».

Наказ МОНУ від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». 6. Наказ МОНУ від 03.06.2008 №496 «Про затвердження інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів».

Порядок переведення учнів (вихованців) закладів загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом МОНУ від 14.07.2015 №762 (у редакції наказів МОНУ від 08.05.2019 №621, від 01.03.2021).

Про затвердження Рекомендацій щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.05.2024 № 701.

Лист МОНУ від 30.08.2024 №1.1/15776-24 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році».

Моделні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи

<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

Календарно-тематичне планування уроків. "Всесвітня історія. Історія України. Інтегрований курс. 6 клас" [Текст] : до підручника О. Пометун, П. Мороза, Ю. Малієнко. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2014. № 7/8. С. 8–9.

Підготовка вчителя до уроку історії. Режим доступу:

https://historicalpro.at.ua/publ/dosvid_roboti_vchitelja_istoriji/metodichni_rekomendaciji/pi_gotovka_vchitelja_istoriji_do_uroku/3-1-0-34

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2006. 328 с.

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] /

Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Додаткова

Островецька Н. Підготовка вчителя до уроку та самоаналіз його ефективності.

Режим

доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/7/statti/2ostroverhova.htm

Календарно-тематичне планування уроків. "Всесвітня історія. Історія України.

Інтегрований курс. 6 клас" [Текст] : до підручника О. Бандровського, В.

Власов. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2014. № 7/8. С. 17–18.

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів [Текст] : історія України, всесвітня історія : 5–9 кл. // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2015. № 7/8. С. 5–28.

Орієнтовне календарно-тематичне планування [Текст] : всесвітня історія, історія України : 6 клас () / підгот. Вікторія Тодосійчук. *Історія України*. 2014. № 13. С. 5–11.

Планування вивчення шкільних курсів вітчизняної та світової історії в основній школі [Текст] : 5-9 класи // Історія України. Шкільний світ. – 2005. – № 27-28. – С. 3-17.

Програма для класів фізико-математичного, природничого, технологічного, спортивного профілів загальноосвітніх навчальних закладів. [Текст] : історія України, всесвітня історія : 10–11 кл. Історія в школах України. 2003. №5. С. 2-7.

Василіук, Ю. Міжнародні відносини у другій половині ХХ століття [Текст] : програма профільного курсу для 11 класу / Ю. Василіук, М. Семкіяш, В. Островський. Історія в школах України. 2011. № 9. С. 22-26.

Гриценко, А. П. Структурні зміни в програмі курсу історії для 6 класу [Текст] : [інтегрований курс "Всесвітня історія. Історія України"] / А. П. Гриценко // Історія та правознавство. 2014. № 19/20. С. 2–11. Бібліогр. в кінці ст.

Євтушенко Р. Про вивчення історії у 2011/2012 навчальному році [Текст]. Історія України. Шкільний світ. 2011. № 33/34. С. 3-5.

Євтушенко, Р. Про вивчення історії у 2009/2010 навчальному році [Текст] / Р. Євтушенко, І. Гирич. Історія України. Шкільний світ. 2009. № 29-32. С. 3-8.

Єрмановська, Г. Е. Навчальна програма для учнів 1-3-х класів "Початковий курс історії" [Текст] : Готуючись до уроку. Історія та правознавство. 2006. № 8-9. С. 24-25.

Желіба, О. Альтернативна історія. Авторська програма факультативного курсу [Текст] Історія України. 2014. № 23. С. 5–8.

Івацько, О. Л. Навчальна програма історико-краєзнавчого гуртка "Геродот" [Текст]. Історія та правознавство. Позакласна робота. 2016. № 2. С. 17–23.

Мисан, Віктор Полікультурна історія України [Текст] : програма спецкурсу / Віктор Мисан. Історія в сучасній школі. 2012. № 5. С. 23–26. Бібліогр. в кінці ст.

Мороз, П. Функції сучасного шкільного підручника з історії? [Текст] Історія в школі. 2007. № 1. С. 16-19.

Мороз, П. Функції сучасного шкільного підручника історії [Текст] Історія в школі. 2007. № 2. С. 14-20. Закінчення. - поч. 2007. №1.

Первеньонук, С. Синхронний виклад курсів історії України, всесвітньої історії, історії рідного краю у 10-11 кл. [Текст] : поурочне планування. Історія в школі. 2003. №8. С. 1-8.

Попель, С. Нові можливості сучасної освіти, або Тріарний урок [Текст] Заступник директора школи. 2015. № 10. С. 40–43.

Приходько, А. Яким бути шкільному підручнику з історії? [Текст] / А. Приходько // Історія в

Мисан В. До проблеми змісту курсів історії. Історія в школах України. 2007. № 7. С. 23–28.

Мисан В. Розподіл навчального часу на уроках історії як дидактична проблема. Історія в школах України. 2006. № 7. С. 22–29.

Мисан В. Характеристика уроку з пропедевтичного курсу історії. Історія в школі. 2001. № 5. С. 26–31.

Пометун.О. Запитання як найважливіший спосіб взаємодії вчителя й учнів у процесі навчання. Історія в школах України. 2006. № 3. С. 25–29.

Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–7.

Приходько А. Нові освітні технології та способи їх реалізації. Історія в школі. 2005. № 2. С. 23–29.

Бадюк, І. Мотивація як чинник професійного зростання вчителя. Директор школи. Шкільний світ. 2019. № 2. С. 51–55.

Методичні рекомендації

Здоров'я перш за все)))

Для чого ми вчимося?

Які функції навчання?

Форми навчальних занять з історії

Типи уроку	Лекція	Семінарське заняття	Лабораторне заняття	Практичне заняття
1) засвоєння нового навчального матеріалу; 2) формування і вдосконалення вмінь та навичок; 3) закріплення та застосування знань, умінь та навичок; 4) узагальнення та систематизації знань; 5) контролю і корекції знань, умінь та навичок; 6) комбіновані	Оглядова: вступна; систематизуюче-узагальнююча; тематична	1) тематичне; 2) узагальнююче; 3) систематизуюче-узагальнююче	1) за підручником; 2) за документами; 3) за історичними речовими пам'ятками	1) з розвитку пізнавальних умінь; 2) з розв'язання пізнавальних задач; 3) з перевірки творчих робіт; 4) з підсумків проєкту

У першому питанні проаналізуйте методику проведення різних типів та елементів структури уроку у 5, 6, 7, 8, 9 класах. Способи розподілу навчального часу згідно основних етапів уроків.

Урок засвоєння нових знань може бути вступним до нового розділу чи курсу. Які його завдання? Проаналізуйте структуру такого уроку.

Уроки формування умінь і навичок так само як і уроки застосування знань, умінь і навичок можуть бути різноманітними за своїми зав-ми, якщо вони передбачають формування складних узагальнених умінь або предметних компетенцій, наприклад умінь читати історичні джерела, конспектувати лекції, розробляти дидактичні матеріали до вивчення історії і суспзн предм: опорні конспекти, синхроністичні і хронологічні таблиці інші графічні та образні засоби наочності тощо. Урок систематизації та узагальнення знань: методика проведення. Особливості методики інтеракт. уроків.

Аналіз уроку. Метою його є оцінювання навчального заняття загалом або окремих його складових, що є важливим чинником підвищення кваліфікації вчителів. У процесі аналізу уроку зважають на особливості діяльності учителя та учнів. Здійснюють його за такою схемою: 1. Мета і завдання уроку (освітні, виховні, розвивальні), їх взаємозв'язок та шляхи реалізації. 2. Готовність учителя та учнів до уроку, облаштування уроку, наочні посібники, технічні засоби навчання, санітарно-гігієнічний стан класу та ін. 3. Тип уроку, його місце в системі занять із предмета. Організаційна структура уроку: чіткість і послідовність етапів, відповідність їх характеру пізнавальної діяльності учнів. 4. Зміст уроку: науковість, виховне та розвивальне значення навчального матеріалу; правильність добору навчального матеріалу за обсягом, змістом і доступністю для учнів; співвідношення емпіричного, теоретичного і практичного навчального матеріалу; групування, класифікація навчального матеріалу навколо ключових понять; спрямованість навчального матеріалу на зв'язок з життям. 5. Методичне забезпечення уроку: а) використання та особливості поєднання форм навчання, обґрунтованість їх вибору, відповідність принципам навчання; темп уроку; б) методика проведення різних етапів уроку: постановка пізнавальних завдань перед учнями; методика перевірки домашніх завдань; методика викладання нових знань; методика закріплення навчального матеріалу; методика перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок учнів; використання прийомів активізації пізнавальної діяльності учнів; організація репродуктивної та творчої діяльності учнів, їх співвідношення; застосування на уроці проблемного та

елементів програмованого навчання; врахування індивідуальних особливостей та інтересів учнів, рівня їх підготовленості, здійснення індивідуалізації навчання та диференційованого підходу до учнів; організація різних видів самостійної роботи учнів, їх місце на уроці; домашнє завдання, його обсяг і вчасність подання; використання на уроці виховних можливостей навчального матеріалу, формування наукового світогляду, моральних, трудових, естетичних та інших якостей особистості, культури навчальної праці; виявлення та реалізація на уроці внутріпредметних та міжпредметних зв'язків у навчальному матеріалі, обґрунтування їх педагогічної доцільності. 6. Поведінка учнів на уроці: а) порядок і дисципліна учнів;

Практичне завдання

Як забезпечити сприятливе середовище на уроці?

б) активність, самостійність, інтерес до занять учнів різного рівня підготовленості, зосередженість і стійкість їх уваги на різних етапах уроку; в) навчально-пізнавальна діяльність, організованість, акуратність; ставлення до заняття невстигаючих і порушників дисципліни; участь у роботі на уроці окремих учнів і всього колективу; г) ставлення учнів до вчителя і один до одного (доброзичливість, взаємодопомога). 7. Характеристика ділових якостей вчителя: а) рівень наукової підготовки і готовності до уроку; знання теорії навчання і виховання, методики викладання предмета, психології та гігієни, вміння застосовувати ці знання у процесі навчання; в) педагогічний такт, стиль, культура праці та поведінки, мова; г) взаємостосунки з класом та окремими учнями. 8. Загальні підсумки уроку: а) виконання плану уроку; б) досягнення освітньої, розвивальної і виховної мети; в) загальна оцінка, результати, ефективність і якість; г) висновки та пропозиції щодо подальшого вдосконалення роботи, закріплення успіхів, подолання помилок. Об'єктивний аналіз уроку сприяє вдосконаленню вчителем своїх професійних знань, умінь і навичок, спонукає до самовдосконалення.

Проаналізуйте структурні компоненти плану-конспект уроку (див. лекцію).

Індивідуальне завдання

Переваги традиційного уроку	недоліки традиційного уроку
Отже, ...	

В четвертому питанні висвітліть поняття «мотивація», охарактеризуйте не менше 21 форму і методи мотивації до конкретних уроків.

Запитання

- ✓ Висвітліть позитиви і негативи суч. уроку.
- ✓ Проаналізуйте усі етапи уроку
- ✓ Як правильно визначити час на різних етапах?
- ✓ Запропонуйте різні способи сформувати позитивну мотивацію.
- ✓ Чим мотивація в 5 класі відрізняється від 9 класів?

Самостійна робота

Тема 5. Урок як основна форма навчання історії і суспільствознавчих предметів підготовка уроку в класах з поглибленим вивченням історії

Лекція. Семінар. Практичне заняття.

Основна

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-VIII зі змінами 23.04.2024.
Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-XI.
Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р).

Наказ МОНУ ВІД 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».

Наказ МОНУ від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». 6. Наказ МОНУ від 03.06.2008 №496 «Про затвердження інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів».

Порядок переведення учнів (вихованців) закладів загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом МОНУ від 14.07.2015 №762 (у редакції наказів МОНУ від 08.05.2019 №621, від 01.03.2021).

Про затвердження Рекомендацій щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.05.2024 № 701.

Лист МОНУ від 30.08.2024 №1.1/15776-24 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році».

Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи
<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

Календарно-тематичне планування уроків. "Всесвітня історія. Історія України. Інтегрований курс. 6 клас" [Текст] : до підручника О. Пометун, П. Мороза, Ю. Малієнко. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2014. № 7/8. С. 8–9.

Підготовка вчителя до уроку історії. Режим доступу:

https://historicalpro.at.ua/publ/dosvid_roboti_vchitelja_istoriji/metodichni_rekomendaciji/pigotovka_vchitelja_istoriji_do_uroku/3-1-0-34

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2006. 328 с.
Методика компетентнісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

Актуальні питання компетентнісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] /

Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Додаткова

- Попель, С. Нові можливості сучасної освіти, або Тріарний урок [Текст] Заступник директора школи. 2015. № 10. С. 40–43.
- Приходько, А. Яким бути шкільному підручнику з історії? [Текст] / А. Приходько // Історія в
- Мисан В. До проблеми змісту курсів історії. Історія в школах України. 2007. № 7. С. 23–28.
- Мисан В. Розподіл навчального часу на уроках історії як дидактична проблема. Історія в школах України. 2006. № 7. С. 22–29.
- Мисан В. Характеристика уроку з пропедевтичного курсу історії. Історія в школі. 2001. № 5. С. 26–31.
- Пометун.О. Запитання як найважливіший спосіб взаємодії вчителя й учнів у процесі навчання. Історія в школах України. 2006. № 3. С. 25–29.
- Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–7.
- Приходько А. Нові освітні технології та способи їх реалізації. Історія в школі. 2005. № 2. С. 23–29.
- Бадюк, І. Мотивація як чинник професійного зростання вчителя. Директор школи. Шкільний світ. 2019. № 2. С. 51–55.
- Бабанов К. Лабораторно-практичні роботи з історії (методичний посібник для вчителів). – К.: Генеза, 1996. – 208 с. 2. Голованів С. Нетрадиційні уроки історії з використанням історичних мінівистав // ІВШУ. – 1996. - № 2. – С. 29 – 34. 3. Гора П. Підготовка учителя к уроку //ПІВШ. – 1984. - № 3. - С. 58 – 64.
- Кузьменко О. Урок-семінар. ІВШУ. 2001. № 2.С. 29 – 31.
- Сотниченко В. Урок історії, нові технології навчання. ІВШУ. 1997.№ 8. С. 16 – 22.
- Гринь О. З досвіду роботи з обдарованими дітьми в ході вивчення історії. Матеріали науково-практичної конференції "Четверті Фльорівські читання". Чернігів, 2015. С. 87 - 90.
- ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ: ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ, ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ. Упор. Л.Ф. Пашко, О.П. Коваленко, Л.І. Симоненко. Полтава: ПОППО, 2008. 196 с.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте основні методи викладання історії в сучасній школі. Які з них є найбільш ефективними для формування історичної грамотності учнів? Розкрийте роль викладання історії у формуванні громадянської свідомості учнів. Як історичні знання допомагають учням розуміти сучасні суспільні та політичні процеси?

Досліджуйте значення вивчення історії у контексті національної ідентичності. Яким чином уроки історії сприяють розвитку національної свідомості та патріотизму у молоді? Як нові технології можуть сприяти більш глибокому розумінню історичних подій та процесів?

Проаналізуйте, як семінарне заняття з історії може сприяти розвитку критичного мислення у студентів. Які питання допомагають залучити учнів до активного обговорення історичних проблем? Розкрийте значення використання різних типів джерел (письмових, усних, археологічних) на семінарі. Як ці джерела допомагають студентам будувати об'єктивне уявлення про минуле? Досліджуйте роль дискусій на

семінарах з історії в розвитку аналітичних навичок учнів. Як організувати семінар так, щоб кожен учень зміг висловити свою точку зору і правильно аргументувати її?

Проаналізуйте використання історичних карт та атласів на практичних заняттях. Як ці інструменти допомагають учням краще уявити зміни в територіальному устрої та розвитку держав? Розкрийте значення практичних завдань з аналізу історичних джерел на уроках історії. Які методи аналізу джерел є найбільш ефективними для виявлення достовірності інформації? Досліджуйте роль практичних занять у розвитку навичок історичного мислення. Як можна стимулювати учнів до глибокого аналізу подій, застосовуючи різноманітні підходи та методи навчання? Наведете приклади завдань, які можна використовувати під час практичного заняття для розвитку умінь аналізувати причини та наслідки історичних подій. Як ці завдання допомагають учням зрозуміти історичні процеси? Висвітліть важливість використання сучасних технологій (мультимедіа, онлайн-ресурсів) під час практичних занять з історії. Як ці інструменти допомагають створити більш інтерактивну атмосферу і сприяють ефективному засвоєнню матеріалу?

Індивідуальне завдання

Проаналізуйте практичні заняття в програмах історії 5-9 класів.

Практичне завдання

Запитання

Лекція, семінар, практикум як форми організації навчального процесу у школі.

Висвітліть особливості проведення лекції.

Чим шкільна лекція відрізняється від вузівської? Коли лекція ефективна?

Проаналізуйте методику організації семінару.

Що таке урок-практикум?

Тема 6. Компетентнісний, діяльнісний і особистісно-орієнтований підходи на уроках історії. Особливості навчання історії в 5-9 класах.

1. Компетентнісний підхід
2. Діяльнісний підхід.
3. Особистісно-орієнтований підхід.
4. Особливості навчання історії в 5-9 класах.

Практичне завдання: складіть план-конспект для 6 класу. Вкажіть усі компетентності і діяльнісний і особ-орієнтований підходи

Література

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] /

Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Галицька-Дідух Т. В., Гречановська О. В., Батарейна І. О., Гурська В. А., Бабік І. В. Гейміфікація як засіб індивідуалізації навчання XXI століття. Лодзь: Futurity Research Publishing, 2025. 203 с.

ГІО-оцінювання-2025. Путівник, затверджений наказом МОН № 418 від 6 березня 2025 року (зі змінами від квітня та липня). (дата звернення: 12.01.2025).
<https://educationforlife.mon.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/gio-ociniuvannia-2025-putivnik.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 12.01.2025).

Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.
[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид. доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 150 с.

URL:<https://drive.google.com/file/d/1bHY93c5-NcoQvFa10IIrPImMExw7Cc-j/view> (дата звернення: 12.01.2025)

Методика компетентнісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

[Модальні навчальні програми для 5 - 9 класів.](#) URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/> (дата звернення: 12.01.2025)

Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072

«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Сєрова Г. В. За загальною редакцією О.І. Пометун. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: *Генеза*, 2005. 328 с.

Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання. URL <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 12.01.2025).

Нова система оцінювання https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/?fbclid=IwdGRzaAOFimJjbGNrA4WKTGV4dG4DYWVtAjExAHNydgMGYXBwX2lkDDM1MDY4NTUzMTcyOAhjYWxsc2l0ZQlYnQABHozwXYlPtLxrcEGrwK9j7MA9xbvZHB9qc_b1yPyUvYXAwUuAd3Y3pkgbMllv_aem_tgHFCl284Wia7n1dSj1Igg

Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. К., 2025.

Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Психологічний супровід і підтримка учасників освітнього процесу в умовах упровадження Нової української школи (з досвіду роботи фахівців психологічної служби) : метод. посібник / уклад. В. В. Байдик. Харків : Друкарня Мадрид, 2018. 102 с.

Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Черткова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.

Як нова система оцінювання у громадянській та історичній галузі допомагає побачити поступ учня. Головне з вебінару. URL: <https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/> (дата звернення: 12.11.2025).

ДОДАТКОВА

Компетентнісний підхід до вивчення історії на прикладах підручників з всесвітньої історії. Історія в рідній школі. Науково-методичний журнал. 2020. Листопад–грудень. № 6 (224). С. 19–21.

Пометун О. Вчимося ставити запитання: чи актуально це для сучасного вчителя історії? Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез І Всеукраїнської науково практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», (Київ, 30 вересня 2019 р. С. 107–110. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717282>.

Пометун О., Гупан Н., Власов В. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с. URL:

https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=pwN4aRIAAAJ&citation_for_view=pwN4aRIAAAJ:7PzlfSSx8tAC.

Бондар С. П. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С. П. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – С. 8–9.

Гриценко А. Формування інформаційної компетентності: аналіз теоретичного поняття. Історія в школі. 2013. Липень–серпень. С. 12–15.

Гриценко А. Дослідження структури та складових елементів інформаційної компетентності старшокласників у процесі її формування. Історія в сучасній школі. 2013. № 10. С. 27–24.

Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. К. : «К.І.С.», 2004.

Малієнко Ю. Б. Методика компетентнісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник / Ю. Б. Малієнко. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/navchalno_metodychnyy-posibnyk.pdf

<https://ispukr.org.ua/articles/22/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BF.pdf>

Шеремет М. Педагогічний потенціал історичної дисципліни в творчому розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів: інтегративний підхід. Історія в сучасній школі. 2013. № 11. С. 40 – 44.

Бабенко Л. Г. Діяльнісний підхід на уроках історії https://bilyky-one.at.ua/MetodRozrobky/babenko_l-g-dijalnisnij_pidkhid_na_urokakh_istorij.pdf

Роговенко М.М. Аналіз, синтез, порівняння – конструюючі елементи творчого мислення старшокласників на уроках історії // Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – К., НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004. Том 46. – С. 88-95.

Пометун О. Малієнко, Ю. Б. (2018) Інтегрування ключових компетентностей у зміст історичної освіти в ліцеї. Український історичний журнал. (4), 91–98. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/456/386>

Пометун О. Методологія створення інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-го класу (на прикладі модельної програми й підручника "Досліджуємо історію і суспільство") [Електронний ресурс] Проблеми сучасного підручника. 2022. Вип. 28. С. 115-132. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2022_28_13

Малієнко, Ю. (2019). Компетентнісно орієнтовані завдання у змісті курсів історії в ліцеї: суть, структура, класифікація, значення. Український Педагогічний журнал, (3), 111–118. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-111-118>

Малієнко, Ю. (2019). Компетентнісно орієнтовані завдання у змісті курсів історії в ліцеї: суть, структура, класифікація, значення. Український Педагогічний журнал, (3), 111–118. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-111-118>

Малієнко, Ю. Б. (2020) Ключові компетентності як інтегративний показник Нової української школи. Інноваційна діяльність педагога в умовах реформування освітньої галузі. Ч. I, 140–141.

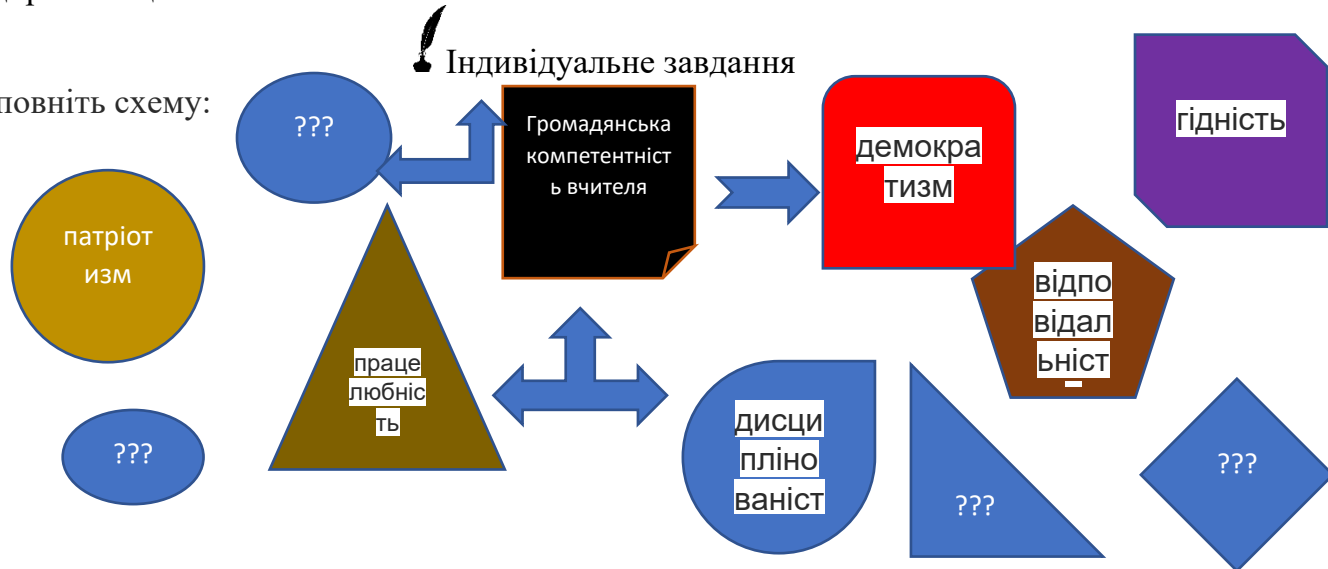
Методичні рекомендації

Концептуальні основи формування ключових компетенцій учасників навчально-виховного процесу. Шляхи формування компетентностей учнів: ств. умов для розвитку та самореалізації учнів; задоволення запитів та потреб школярів; засвоєння продуктивних знань, умінь, навичок; розвиток потреби поповнювати знання протягом усього життя; виховання для життя в цивілізованому громад. суспільстві. Компетентності «мовна» і «грамотність». Формування цифрової компетентності на уроках історії і суспільствознавчих предметів. Особиста, навчальна і соціальна компетентність. Формування громадянської компетентності. Наука, технології,

інженерія, математика. Культурна обізнаність і самовираження. Формування підприємницької компетентності.

Заповніть схему:

Проаналізуйте принципи компетентнісного підходу в навчанні історії. Які компетенції повинні бути сформовані у учнів в результаті вивчення історії та як ці компетенції можуть впливати на загальний розвиток особистості учня? Яким чином компетентнісний підхід дозволяє з'єднати навчальні цілі з реальними життєвими ситуаціями? Розгляньте, як застосування цього підходу в уроках історії може сприяти розвитку навичок, таких як критичне мислення, аналітичне мислення, вміння робити висновки та брати на себе відповідальність за свої рішення та дії. Як цей підхід змінює традиційні методи навчання та які його переваги та недоліки в контексті сучасної шкільної освіти? Як адаптувати компетентнісно орієнтоване навчання історії для учнів різних рівнів підготовки в класі?

Розкрийте значення діяльнісного підходу на уроках історії та його вплив на активність учнів у процесі навчання. Як цей підхід орієнтується на те, щоб учні не лише отримували знання, а й активно включалися у процес пізнання, реалізуючи їх через різноманітні види діяльності (дискусії, рольові ігри, групові проекти, дослідницька діяльність)? Яким чином діяльнісно орієнтоване навчання допомагає учням краще розуміти історичні процеси та події, враховуючи їх соціальну, культурну та економічну значущість? Проаналізуйте, як діяльнісний підхід може бути інтегрований в уроки історії для підвищення інтересу до предмету та розвитку практичних навичок, таких як вміння працювати в команді, розв'язувати проблеми та приймати рішення. Які особливості планування уроків за цим підходом і як вони змінюють традиційне викладання історії?

Дискусія: Які методи і стратегії діяльнісного підходу є найбільш ефективними для забезпечення глибокого розуміння учнями історичних процесів?

Розкрийте, як на практиці можна створити умови для розвитку особистісних якостей учнів через вивчення історії, підвищуючи їх мотивацію та впевненість у своїх силах. Яким чином учитель може адаптувати навчальний матеріал, завдання, форми та методи роботи для кожного учня, щоб сприяти його особистісному росту? Як в рамках цього підходу розвиваються такі якості, як емоційна чутливість, вміння співпереживати, критично ставитись до соціальних та культурних явищ, а також відповідальність за прийняття рішень у глобальному та національному контекстах? Як оцінюється прогрес учнів при особистісно-орієнтованому підході?

Яким чином можна оцінити ефективність особистісно-орієнтованого підходу в навчанні історії, щоб забезпечити прогрес учнів?

Проблемне запитання. Як можна забезпечити індивідуалізацію навчання в умовах класу, де учні мають різний рівень знань і інтересів до історії?

Наведіть приклади основних особливостей навчання історії в 5-9 класах, враховуючи вікові та психологічні особливості учнів цього віку. Як змінюється структура уроків історії в залежності від ступеня розвитку учнів та їх здатності до абстрактного мислення? Як варіюються методи навчання історії для різних вікових груп, і чому важливо враховувати інтелектуальні та емоційні особливості школярів під час викладання цього предмету? Проаналізуйте, які методи та форми роботи найбільш ефективні для розвитку в учнів критичного мислення та уміння аналізувати історичні джерела на рівні 5-9 класів. Яким чином вчитель може адаптувати програму, щоб вона відповідала рівню розвитку учнів цієї вікової категорії, і які проблеми можуть виникати в процесі такої адаптації? Як за допомогою навчання історії у середній школі можна сформулювати основи історичної свідомості, національної ідентичності, а також глобального світогляду учнів?

Проблемне питання: Як врахувати специфіку навчання історії для учнів 5-9 класів, щоб уникнути перенавантаження і забезпечити зацікавленість предметом?

Запитання

1. Які основні принципи компетентнісного підходу на уроках історії?
2. Як діяльнісний підхід змінює традиційне навчання історії?
3. Яким чином діяльнісний підхід сприяє активному залученню учнів у процес навчання?
4. Як особистісно-орієнтований підхід враховує індивідуальні особливості учнів на уроках історії?
5. Які методи навчання історії є найбільш ефективними для 5-9 класів?
6. Як враховувати вікові особливості учнів при плануванні уроків історії для 5-9 класів?
7. Яким чином особистісно-орієнтований підхід впливає на мотивацію учнів до вивчення історії?
8. Як діяльнісний підхід допомагає учням розвивати навички критичного мислення?
9. Які труднощі можуть виникати при використанні компетентнісного підходу в навчанні історії?

Самостійна робота

Тема 6. Компетентнісний, діяльнісний і особистісно-орієнтований підходи на уроках історії. Особливості навчання історії в 5-9 класах.

Література

ОСНОВНА

- Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
- Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.
- Галицька-Дідух Т. В., Гречановська О. В., Батарейна І. О., Гурська В. А., Бабік І. В. Гейміфікація як засіб індивідуалізації навчання XXI століття. Лодзь: Futurity Research Publishing, 2025. 203 с.
- ГІО-оцінювання-2025. Путівник, затверджений наказом МОН № 418 від 6 березня 2025 року (зі змінами від квітня та липня). (дата звернення: 12.01.2025). <https://educationforlife.mon.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/gio-ociniuvannia-2025-putivnik.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).
- Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 12.01.2025).
- Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.
- [Закон України](#) "Про освіту"
- [Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"
- Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.
- Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).
- Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид. доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 150 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1bHY93c5-NcoQvFa10IIrPIImMExw7Cc-j/view> (дата звернення: 12.01.2025)
- Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
- Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.
- [Модальні навчальні програми для 5 - 9 класів](#). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvithnia-haluz/> (дата звернення: 12.01.2025)

Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072 «КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Серова Г. В. За загальною редакцією О. І. Пометун. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання. URL <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 12.01.2025).

Нова система оцінювання https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/?fbclid=IwDGRzaAOFimJjbGNrA4WKTGV4dG4DYWVtAjExAHNyGMGYXBwX2lkDDM1MDY4NTUzMTcyOAhjYWxsc2l0ZQIyNQABHozwXYIPtLxrcEGrwK9j7MA9xbvZHB9qc_b1yPyUvYXAwUuAd3Y3pkgbMllv_aem_tgHFCI284Wia7n1dSj1Igg

Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. К., 2025.

[Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти \(з дипломом молодшого спеціаліста\)"](#) (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Психологічний супровід і підтримка учасників освітнього процесу в умовах упровадження Нової української школи (з досвіду роботи фахівців психологічної служби) : метод. посібник / уклад. В. В. Байдик. Харків : Друкарня Мадрид, 2018. 102 с.

Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Черткова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.

Як нова система оцінювання у громадянській та історичній галузі допомагає побачити поступ учня. Головне з вебінару. URL: <https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/> (дата звернення: 12.11.2025).

ДОДАТКОВА

Компетентнісний підхід до вивчення історії на прикладах підручників з всесвітньої історії. Історія в рідній школі. Науково-методичний журнал. 2020. Листопад–грудень. № 6 (224). С. 19–21.

Пометун О. Вчимося ставити запитання: чи актуально це для сучасного вчителя історії? Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез І Всеукраїнської науково практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», (Київ, 30 вересня 2019 р. С. 107–110. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717282>.

Пометун О., Гупан Н., Власов В. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 208 с. URL:

https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=pwN4aRIAAAJ&citation_for_view=pwN4aRIAAAJ:7PzIFSSx8tAC.

Бондар С. П. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С. П. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – С. 8–9.

Гриценко А. Формування інформаційної компетентності: аналіз теоретичного поняття. Історія в школі. 2013. Липень–серпень. С. 12–15.

Гриценко А. Дослідження структури та складових елементів інформаційної компетентності старшокласників у процесі її формування. Історія в сучасній школі. 2013. № 10. С. 27–24.

Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. К. : «К.І.С.», 2004.

Малієнко Ю. Б. Методика компетентнісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник / Ю. Б. Малієнко. К. : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 96 с.

https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/navchalno_metodychnyy-posibnyk.pdf
<https://ispukr.org.ua/articles/22/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BF.pdf>

Шеремет М. Педагогічний потенціал історичної дисципліни в творчому розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів: інтегративний підхід. Історія в сучасній школі. 2013. № 11. С. 40 – 44.

Бабенко Л. Г. Діяльнісний підхід на уроках історії https://bilyky-one.at.ua/MetodRozrobky/babenko_l-g-dijalnisnij_pidkhid_na_urokakh_istorij.pdf

Роговенко М.М. Аналіз, синтез, порівняння – конструюючі елементи творчого мислення старшокласників на уроках історії // Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – К., НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004. Том 46. – С. 88-95.

Пометун О. Малієнко, Ю. Б. (2018) Інтегрування ключових компетентностей у зміст історичної освіти в ліцеї. Український історичний журнал. (4), 91–98. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/456/386>

Пометун О. Методологія створення інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-го класу (на прикладі модельної програми й підручника "Досліджуємо історію і суспільство") [Електронний ресурс] Проблеми сучасного підручника. 2022. Вип. 28. С. 115-132. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2022_28_13

Малієнко, Ю. (2019). Компетентнісно орієнтовані завдання у змісті курсів історії в ліцеї: суть, структура, класифікація, значення. Український Педагогічний журнал, (3), 111–118. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-111-118>

Малієнко, Ю. (2019). Компетентнісно орієнтовані завдання у змісті курсів історії в ліцеї: суть, структура, класифікація, значення. Український Педагогічний журнал, (3), 111–118. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-111-118>

Малієнко, Ю. Б. (2020) Ключові компетентності як інтегративний показник Нової української школи. Інноваційна діяльність педагога в умовах реформування освітньої галузі. Ч. I, 140–141.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте актуальність особистісно-орієнтованого підходу в сучасній освіті. Основні принципи та особливості цього підходу в навчанні історії. Необхідність оцінювання ефективності підходу для забезпечення прогресу учнів. Критерії оцінювання ефективності особистісно-орієнтованого навчання. Зміна рівня мотивації учнів до вивчення історії. Використання портфоліо учня як засобу відстеження прогресу. Спостереження за поведінкою учнів під час уроків (активність, ініціативність, взаємодія). Опитування учнів та їхніх батьків щодо ставлення до навчального процесу. Проведення самооцінки та рефлексії учнями щодо власних досягнень.

Визначіть найбільш ефективних способів оцінювання особистісно-орієнтованого підходу. Необхідність комплексного підходу до аналізу ефективності навчання.

Визначте особливості навчання історії в 5-9 класах (врахування вікових особливостей). Значення врахування вікових особливостей у навчанні історії. Основні психолого-педагогічні особливості учнів 5-9 класів.

Учні 5-6 класів: розвиток наочно-образного мислення, потреба в емоційному поданні матеріалу. Учні 7-9 класів: перехід до абстрактного мислення, розвиток критичного аналізу та самостійності.

Роль інтересу та мотивації у вивченні історії в різні вікові періоди. Психологічні аспекти сприйняття історичних подій: формування уявлень про час, причинно-наслідкові зв'язки.

Проблемне питання. Проаналізуйте можливі труднощі, з якими стикаються учні 5-9 класів при вивченні історії. Які методи можуть допомогти подолати ці труднощі?

Висвітліть роль емоційного компоненту у навчанні історії в 5-9 класах. Як емоційне залучення впливає на засвоєння історичного матеріалу? Які методи допомагають зробити уроки історії більш захопливими та змістовними?

Запитання.

- ✓ Основні принципи та особливості особистісно-орієнтованого підходу в навчанні історії.
- ✓ Визначте роль інтересу та мотивації у вивченні історії в різні вікові періоди. Значення врахування вікових особливостей для ефективного навчання історії.
- ✓ Необхідність адаптації методів викладання та оцінювання відповідно до психолого-педагогічних характеристик учнів.
- ✓ Перспективи удосконалення підходів до навчання історії в 5-9 класах.

Тема 7. Групова та індивідуальна робота на уроках історії

1. Теоретичні основи групової та індивідуальної роботи. Переваги і недоліки групової роботи. Типи групових завдань на уроках історії
2. Методика організації групової роботи на уроках історії
3. Індивідуальна робота на уроках історії. Типи індивідуальних завдань на уроках історії
4. Методика організації індивідуальної роботи
5. Інтеграція групової та індивідуальної роботи в навчальний процес

Практичне завдання: складіть план-конспект для 7 класу з груповою роботою

Література ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

[Модальні навчальні програми для 5 - 9 класів. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku](https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku)
<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Сєрова Г. В. За загальною редакцією О.І. Пометун. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

Сучасні методи групової роботи з учнями : науково-методичний посібник / укладачі : Буряк О. О., Кечик О. О. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 103 с.

ДОДАТКОВА

Надольська О. А. Групова робота на уроках історії як засіб соціалізації учнівської молоді. Таврійський вісник освіти. 2014. № 1(1). С. 144-151. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1(1)_27).

Крамаренко С. Г. Активні методи в системі особистісно орієнтованого навчання / С. Г. Крамаренко // Відкритий урок. 2002. № 5–6. С. 40–42.

Ткаченко, Т., Соловійова, Т., & Ткаченко, О. (2023). ГРУПОВА РОБОТА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ І ОСНОВ ПРАВОЗНАВСТВА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*, (18), 272-294. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-18-272-294>.

Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2000. 160 с.

Горностай П.П. Методи групової роботи в системі освіти. Київ: Міленіум, 2017. 64 с.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте ключові теоретичні підходи до групової та індивідуальної роботи в освітньому процесі. Які психологічні та педагогічні чинники визначають ефективність цих методів?

Розкрийте переваги і недоліки групової роботи на уроках історії. Як вони впливають на залучення учнів, розвиток критичного мислення та засвоєння матеріалу?

Що таке кооперативне навчання? Яка мета кооперативного навчання? Методика «кооперативне навчання» іноді перекладається як «навчальна ...».

Дещо спрощено кооперативне навчання називають поєднанням зусиль учнів і педагогів для швидкого та більш ефективного досягнення поставлених цілей. Виділяються цілі індивідуальні та спільні для всіх. Які саме? Саме для досягнення спільної мети учні кооперуються між собою, поєднують свої зусилля, що, у кінцевому підсумку, приводить до прискорення полегшення навчання.

Кооперативне навчання здійснюється у спеціально створених підгрупах, що виділяються в межах класу. Основою для виділення підгруп є ...

Американські дослідники Д. Джонсон і Р. Джонсон виділяють основні умови ефективності скооперованої діяльності: (які саме?)

Кооперативно організоване навчання відрізняється певними особливостями:

- підгрупи виділяються на тривалу перспективу, а тому до їх створення вчитель підходить дуже виважено;
- розробляються свої стратегії, здійснюється планування для кожної з виділених підгруп;
- у процесі навчання члени груп діляться своїми знаннями, уміннями;
- кожен працює на повну силу, сумлінно, самостійно;
- за результат групи відповідальність несе кожен учасник;
- робота кожного члена групи оцінюється під кутом зору досягнення намічених цілей.

Чому кооперативне навчання було вирішено допустити у школи країн, де традиційно головними є індивідуальні схеми підготовки? Групова робота учнів має низку переваг. Функції вчителя в кооперативному навчанні набувають деяких нових ознак (яких саме?). Учитель додатково має займатися формуванням в учнів здатності:

- координувати свою діяльність із діяльністю партнерів;
- ставати на позицію інших і змінювати свою позицію;
- надавати своїм партнерам допомогу та користуватися їхньою допомогою;
- рефлексувати свої дії та дії інших членів групи;
- з повагою ставитися до кожної думки;
- вибудовувати міжособистісні взаємини з партнерами;
- надавати найвищого пріоритету досягненню колективної мети;
- не допускати переростання суперечностей у зіткнення позицій та інтересів;
- попереджувати виникнення конфліктів.

Одна з нових і найбільш відповідальних функцій учителя - здійснення спільного з учнями аналізу процесу навчання. Останній аналізується не тільки під кутом зору отриманих результатів, а й доцільності обраних шляхів, способів вирішення поставлених завдань, ефективності кооперування зусиль, міжособистісних взаємин тощо. Наведіть приклад.

Роль учителя у кооперативному навчанні також полягає у плануванні та здійсненні кооперативних уроків, а це...

Робота в кооперативних групах за методом Jigsaw (Зигзаг) є однією з найпопулярніших на сьогодні. Ця методика вперше була використана у 1971 році в м. Остін, Техас. Проаналізуйте.

Дослідіть основні типи групових завдань, які можна використовувати на уроках історії. Які з них найкраще підходять для різних вікових категорій учнів? Наведіть приклад успішної групової діяльності на уроці історії. Які чинники забезпечили ефективність цього завдання? Висвітліть важливість правильної організації групової роботи. Як учитель може контролювати та оцінювати внесок кожного учня?

Висвітліть методику організації групової роботи на уроках історії. **Проаналізуйте** етапи організації групової роботи на уроці історії. Як забезпечити рівномірний розподіл обов'язків між учнями? **Розкрийте** методи мотивації учнів до активної участі у групових завданнях. Як можна уникнути пасивності окремих учасників? **Дослідіть** роль учителя в груповій роботі. Які методи та інструменти дозволяють ефективно координувати діяльність груп? **Наведіть приклад** інтерактивної вправи, яка дозволяє ефективно організувати групову діяльність на уроці історії. Як вона сприяє глибшому засвоєнню матеріалу? **Висвітліть** значення рефлексії після групової роботи. Яким чином обговорення виконаних завдань допомагає закріпити матеріал та покращити навички співпраці?

Як оцінити роботу групи? По-перше, під час роботи групи викладач відслідковує групову динаміку та індивідуальну активність учнів, тому в кінці роботи він уже може зробити певний висновок про навчальний процес. По-друге, звичайним способом перевірки знань учнів за технологією Jigsaw є вибіркове опитування.

Успіх роботи групи кооперації напряду залежить від здатності викладача спланувати роботу груп і від уміння самих учнів побудувати свою навчальну діяльність, поєднуючи індивідуальну роботу з роботою в парах та групою в цілому. При цьому учні повинні розуміти, що це сумісна діяльність, але кожен з них має в цій діяльності «своє обличчя», зберігає свою індивідуальність.

Висвітліть методичні принципи і прийоми організації роботи мікрогруп учнів. Склад груп. «Прямі і перехресні» групи. Форми і технології «кооперативного навчання». «Круглий стіл», «рішення проблем», «лінійна побудова» тощо.

Характеристики кооперативного навчання:

об'єднання у групи для позитивної взаємозалежності;

нові стилі організації роботи у класі;

розвиток соціальних навичок;

підвищення мотивації учнів;

організація уроків з метою розвитку співпраці.

Серед методів кооперативного навчання виділяють такі:

Думай - працюй у парі - ділись.

Кажі та переключайся.

«Круглий стіл».

Трьохступеневе інтерв'ю.

Кути.

Графіті.

Навчання разом.

Команди - ігри - турніри.

Складана картинка.

Групове дослідження.

Проаналізуйте кожен вид. Які умови ефективності кооперативного навчання?

Як діють базові елементи? Групи кооперативного навчання базуються на позитивній взаємозалежності кожного члена групи. Цілі формулюються так, що члени групи цінують один одного і дбають про академічні успіхи та соціальні досягнення інших. Учні відповідальні за те, щоб оволодіти матеріалом, та заохочують успіхи інших. Прогрес як окремої особистості, так і групи, відслідковується й оцінюється. Лідерство поділяється між членами групи. Від членів групи очікують, що вони нададуть допомогу один одному з метою успішного виконання загальної роботи. Учні використовують цільову розмову як механізм розуміння. Розмова допомагає кращому розумінню ідей, веде за собою дослідження, сприяє персоналізації інформації. Цілі учнів фокусуються на максималізації навчання так само, як і на встановленні ефективних взаємин між членами групи. Соціальним навичкам, необхідним учням для виконання спільної роботи (такі, як лідерство, уміння спілкуватися, установлення довіри, розв'язання конфліктів), навчають, їх розвивають і відпрацьовують. Учитель та учні аналізують, наскільки ефективно функціонує група. Ставляться цілі для покращення роботи групи. Члени групи встановлюють близькість і необхідний діалог для успішного досягнення цілей команди.

Проаналізуйте значення індивідуальної роботи в навчанні історії. Чому важливо враховувати рівень підготовки та здібності кожного учня? Розкрийте основні типи індивідуальних завдань, що застосовуються на уроках історії. Які з них сприяють розвитку самостійності та аналітичного мислення учнів? Дослідіть особливості диференціації завдань для індивідуальної роботи. Як адаптувати матеріал для учнів з різним рівнем підготовки? Наведіть приклад ефективного індивідуального завдання з історії, яке дозволяє учню глибше дослідити певну тему. Як воно впливає на формування навичок дослідницької діяльності? Висвітліть роль самоконтролю та самооцінки в індивідуальній роботі учнів. Які інструменти можуть допомогти учням аналізувати власний прогрес?

Проаналізуйте основні методи організації індивідуальної роботи на уроках історії. Які фактори впливають на ефективність індивідуального навчання? Розкрийте способи використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації

індивідуальної роботи з історії. Які ресурси можуть допомогти учням засвоювати матеріал самостійно? Дослідіть методику оцінювання результатів індивідуальної роботи. Які критерії дозволяють об'єктивно оцінити успішність учня? Наведіть приклад ситуації, коли індивідуальна робота є більш доцільною, ніж групова. Як вона сприяє розвитку критичного мислення? Висвітліть роль учителя в процесі організації індивідуальної роботи. Як педагог може підтримувати та спрямовувати учня під час самостійного навчання?

Індивідуальне завдання

Реферат «Методика оцінювання навчальних досягнень учнів, самооцінювання в умовах кооперативного навчання».

Зрозуміло, що кооперативне навчання потребує перегляду звичної системи оцінювання учнів, адже необхідно брати до уваги і результати роботи малих груп. Вчитель може гнучко підходити до цього питання. Можна прийняти положення про рівну оцінку діяльності усіх учнів однієї групи, але багато учителів-практиків звертаються за пропозиціями щодо оцінок до самих учнів. Якщо між педагогом і вихованцями дійсно існують щирі стосунки, то оцінки учнів не розходяться з судженнями учителя. Ні в якому разі не можна відмовлятися від оцінок, інакше групова діяльність швидко перетвориться на неефективну гру. Індивідуальна, групова, парна самостійна діяльність учнів у проектному методі навчання.

Запитання

- ✓ Які основні переваги та недоліки групової роботи на уроках історії?
- ✓ Що таке кооперативне навчання? Яка його мета?
- ✓ Які типи групових завдань найчастіше використовуються у навчанні історії?
- ✓ Які етапи організації групової роботи на уроці історії є найважливішими?
- ✓ Як можна ефективно мотивувати учнів до активної участі в груповій діяльності?
- ✓ У чому полягають особливості індивідуальної роботи на уроках історії?
- ✓ Як учитель може адаптувати індивідуальні завдання відповідно до рівня підготовки учнів?
- ✓ Які методи оцінювання індивідуальної роботи є найбільш ефективними?
- ✓ Чому важливо інтегрувати групову та індивідуальну роботу в навчальний процес?
- ✓ Як можна поєднати групову та індивідуальну діяльність під час одного уроку історії?
- ✓ Яку роль відіграє рефлексія після виконання групових та індивідуальних завдань?

Самостійна робота

Тема 7. Групова та індивідуальна робота на уроках історії

Інтеграція групової та індивідуальної роботи в навчальний процес

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. 250 с.

[Модальні навчальні програми для 5 - 9 класів. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku](#)

<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОППОП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Сєрова Г. В. За загальною редакцією О. І. Пометун. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

Сучасні методи групової роботи з учнями : науково-методичний посібник / укладачі : Буряк О. О., Кечик О. О. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 103 с.

ДОДАТКОВА

Надольська О. А. Групова робота на уроках історії як засіб соціалізації учнівської молоді. Таврійський вісник освіти. 2014. № 1(1). С. 144-151. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1(1)_27).

Крамаренко С. Г. Активні методи в системі особистісно орієнтованого навчання / С. Г. Крамаренко // Відкритий урок. 2002. № 5–6. С. 40–42.

Ткаченко, Т., Соловйова, Т., & Ткаченко, О. (2023). ГРУПОВА РОБОТА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ І ОСНОВ ПРАВОЗНАВСТВА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*, (18), 272-294. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-18-272-294>.

Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2000. 160 с.

Горностай П.П. Методи групової роботи в системі освіти. Київ: Міленіум, 2017. 64 с.

Література

Сучасні методи групової роботи з учнями : науково-методичний посібник / укладачі : Буряк О. О., Кечик О. О. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 103 с.

Надольська О. А. Групова робота на уроках історії як засіб соціалізації учнівської молоді / О. А. Надольська // Таврійський вісник освіти. 2014. № 1(1). С. 144-151. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1(1)_27).

Крамаренко С. Г. Активні методи в системі особистісно орієнтованого навчання / С. Г. Крамаренко // Відкритий урок. 2002. № 5–6. С. 40–42.

Ткаченко, Т., Соловйова, Т., & Ткаченко, О. (2023). ГРУПОВА РОБОТА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ І ОСНОВ ПРАВОЗНАВСТВА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*, (18), 272-294. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-18-272-294>.

Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2000. 160 с.

Горностай П.П. Методи групової роботи в системі освіти. Київ: Міленіум, 2017. 64 с.

Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання.

Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

Шевчук Л.М. Форми й види групової роботи учнів. Педагогіка і психологія. Вісник АПН України: наук.-теорет. та інформ. журн. Нац. акад. пед. наук України. 2011. № 2. С. 54-62.

Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2006. 328 с.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте значення інтеграції групової та індивідуальної роботи у процесі вивчення історії. Які основні переваги та виклики виникають при поєднанні цих двох підходів? Розгляньте, як групова робота сприяє розвитку навичок комунікації, критичного мислення та колективного аналізу історичних подій, тоді як індивідуальна діяльність допомагає учням поглиблено осмислювати матеріал, формувати власні висновки та вдосконалювати навички роботи з джерелами. Наскільки ефективним є такий підхід у різних класах, особливо з урахуванням вікових особливостей учнів 5–9 класів?

Розкрийте роль учителя у процесі інтеграції групової та індивідуальної роботи на уроках історії. Як педагог може організувати навчальний процес таким чином, щоб ці дві форми діяльності гармонійно доповнювали одна одну? Визначте, які методи та прийоми допомагають збалансувати співпрацю між учнями у групах та їхню

самостійну аналітичну роботу. Чи варто використовувати диференційований підхід до завдань, коли складність роботи в групі та індивідуально може змінюватися залежно від рівня підготовленості учнів? Наведіть конкретні приклади уроків, де така взаємодія буде найбільш продуктивною.

Дослідіть ефективні методики, що дозволяють поєднати групову та індивідуальну роботу при вивченні історичних тем. Як можна організувати урок так, щоб спочатку учні працювали в групах над дослідженням історичного питання, а потім закріплювали знання через індивідуальну рефлексію або написання коротких історичних есе? Наприклад, при вивченні теми «Причини та наслідки Французької революції» групи можуть аналізувати різні аспекти події (економічні, політичні, соціальні чинники), а потім кожен учень самостійно формує висновки щодо впливу цих чинників на подальший розвиток європейських країн. Які ще теми доцільно вивчати за такою схемою?

Наведіть приклад успішної інтеграції групової та індивідуальної роботи на конкретному уроці історії. Розгляньте один із підходів, наприклад, метод проєктного навчання або дослідницькі завдання. Як у такому форматі змінюється роль учня та вчителя? Які результати можна очікувати, якщо, наприклад, учні у групах створюють історичні плакати або презентації, а потім індивідуально пишуть есе, висловлюючи особисте бачення події? Які труднощі можуть виникнути під час такої роботи, і як учитель може їх подолати? Як можна оцінювати результати такого підходу: за критеріями групової взаємодії, індивідуальної самостійності чи комплексно?

Запитання

- ✓ Проаналізуйте доцільність поєднання групової та індивідуальної роботи на уроках історії. Які завдання вимагають синергії цих підходів?
- ✓ Розкрийте можливі труднощі, що можуть виникати під час інтеграції групової та індивідуальної роботи. Як їх можна подолати?
- ✓ Дослідіть вплив змішаного підходу на академічну успішність учнів. Як можна ефективно чергувати групові та індивідуальні завдання?
- ✓ Наведіть приклад уроку історії, у якому вдало інтегровано індивідуальну та групову діяльність. Як це вплинуло на мотивацію учнів?
- ✓ Висвітліть роль вчителя як організатора навчального процесу, що поєднує групову та індивідуальну роботу. Які навички потрібні педагогу для успішної реалізації такого підходу?

Тема 8. Дидактичні ігри на уроці історії.

1. Значення ігрових технологій у навчальному процесі. Мета та завдання використання дидактичних ігор на уроках історії. Психолого-педагогічні аспекти застосування ігор у навчанні.
2. Теоретичні основи дидактичних ігор. Поняття дидактичної гри. Основні принципи використання ігор у навчанні. Види дидактичних ігор (класифікація).
3. Дидактичні ігри як метод активного навчання. Структура дидактичної гри.
4. Приклади ефективних дидактичних ігор на уроках історії.
5. Методика проведення дидактичних ігор. Переваги та недоліки використання ігор у навчанні історії

Практичне завдання. План-конспект з історії 7 клас.

Література

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Галицька-Дідух Т. В., Гречановська О. В., Батарейна І. О., Гурська В. А., Бабік І. В. Гейміфікація як засіб індивідуалізації навчання XXI століття. Лодзь: Futurity Research Publishing, 2025. 203 с.

[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

[Модальні навчальні програми для 5 - 9 класів. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku](https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku)
<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Сєрова Г. В. За загальною редакцією О. І. Пометун. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: *Генеза*, 2005. 328 с.

ДОДАТКОВА

Войцеховський Ю., Чубукова Т. Використання дидактичних ігор на уроках історії України (7-8 кл).. Історія в школі. 1997. № 6. С. 15-16.

Тесленко Т. Нетрадиційні уроки в процесі навчання історії. Історія в школі. 1999. № 8-9. С. 30-32.

Островський В. Розвиток історичного мислення за допомогою дидактичної гри. Історія в школах України. 2009. № 6.

Баханов К. Навчання у грі: театралізована вистава. Історія в школах України. 2002. № 5.

Чубукова Т., Войцехівський Ю. Використання дидактичних ігор на уроках історії України. Історія в школі. 1996. № 2. С.24-25.

Поліщук Ю. Історичний аспект проблеми використання дидактичних ігор у школі. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Вип. VI. Серія: Історія. Тернопіль, 1997. С.74

Власов В. Методика проведення дидактичних ігор на уроках пропедевтичного курсу “Вступ до історії України. 5 клас”. Історія в школах України. 2002. № 2.

Власов В., Данилевська О. Навчаємося у грі. Історія в школах України. 2002. № 6.

Кожем’яка О. Гра при вивченні історії в 6-8 класах. Історія в школах України. 2002. №1.

Якубець А. Використання рольової гри на уроках всесвітньої історії в 11 класі. Історія в школах України. 2002. №3.

Косенко Ю.М К71 Дидактична гра як метод формування історичних понять у розумово відсталих учнів : [монографія] / Ю.М. Косенко. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 272 с.

Карпин О. Історичні вікторини на уроках історії України у 8 класі, або Ще раз про дидактичні ігри на уроках історії [Текст]. Історія в школах України : Науково-методичний журнал. 2008. № 3. С. 33-38.

Копцюх Б. Вірші-загадки у вивченні історії України (5-7 кл).. Історія в школі. 1999. №8-9

Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Посібник для вчителя. К. 2014.

Желіба О. Використання ігор у навчанні історії. Часопис наукових праць викладачів історико-юридичного факультету. Вип. 2. / Відп. ред. і упорядник Л.М. Мицик. Ніжин, Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2008. С. 148-168.

Барнінець, О. (2019). МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ІГОР НА УРОКАХ ІСТОРІЇ. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, (1). <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2011.188595>

50 Дидактичних ігор та вправ для дітей з особливими освітніми потребами різного віку. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/50-didacticnih-igor-ta-vprav-dla-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-riznogo-viku-499016.html>

Використання комп'ютерних дидактичних ігор у навчанні історії школярів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного класу. Інформаційні технології і засоби навчання, 2020, Том 77, №3.

https://www.researchgate.net/publication/342579642_ZASTOSUVANNA_KOMP'UTERNIH_DIDAKTICNIH_IGOR_U_NAVCANNI_ISTORII_SKOLARIV_Z_PORUSENNAMI_INTELEKTUALNOGO_ROZVITKU_V_UMOVAN_INKLUZIVNOGO_KLASU

Дубовський С.О. ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ. Реім доступу:

http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/vypuski/1_2021/%D0%9A%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80_%D0%9E.%D0%9E..pdf

Косенко Ю.М Дидактична гра як метод формування історичних понять у розумово відсталих учнів : [монографія] / Ю.М. Косенко. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 272 с.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте значення ігрових технологій у навчальному процесі. Яким чином вони впливають на засвоєння навчального матеріалу та розвиток учнів? Розгляньте особливості використання ігор у сучасній освітній системі.

Розкрийте мету та завдання використання дидактичних ігор на уроках історії. Як вони сприяють розвитку пізнавальної активності учнів? Які педагогічні підходи варто враховувати при впровадженні ігрових технологій?

Дослідіть психолого-педагогічні аспекти застосування ігор у навчанні. Які психологічні механізми впливають на ефективність дидактичних ігор? Як враховувати індивідуальні особливості учнів при використанні ігрових методів?

Проаналізуйте поняття дидактичної гри. Які основні характеристики має дидактична гра? Як вона відрізняється від інших видів ігор у навчальному процесі?

Розкрийте основні принципи використання ігор у навчанні. Чому важливо дотримуватися певних принципів під час організації ігрової діяльності? Які педагогічні підходи є найбільш ефективними?

Наведіть приклади різних видів дидактичних ігор. Як імітаційні, рольові, змагальні, інтерактивні та стратегічні ігри можуть бути використані в навчальному процесі? Які переваги має кожен з видів?

Проаналізуйте, як ігрова діяльність сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок. Як гра стимулює учнів до розв'язання проблемних ситуацій та прийняття рішень?

Розкрийте структуру дидактичної гри. Які основні етапи включає гра? Чому важливо дотримуватися структури під час організації ігрового процесу?

Дослідіть вплив ігор на мотивацію учнів до вивчення історії. Як гра може змінити ставлення учнів до предмета? Чи можна за допомогою гри зробити навчання більш захопливим?

Наведіть приклади ефективних дидактичних ігор на уроках історії. Як "Історичне лото", "Хто я?", "Суд над історичним персонажем", "Реконструкція подій" та "Мандрівка у часі" сприяють активному навчанню?

Висвітліть алгоритм створення дидактичної гри. Які кроки слід здійснити для розробки гри? Як зробити гру ефективною та відповідною до навчальних цілей?

Дослідіть використання цифрових ігор та онлайн-ресурсів у викладанні історії. Як цифрові технології можуть підсилити ефективність навчального процесу? Які платформи та інструменти можна використовувати?

Проаналізуйте основні етапи підготовки та проведення дидактичних ігор. Які чинники слід враховувати під час планування та реалізації ігрової діяльності?

Розкрийте підходи до оцінювання ефективності дидактичних ігор. Як визначити, наскільки гра сприяє засвоєнню навчального матеріалу? Які методи оцінювання найкраще застосовувати?

Дослідіть взаємодію вчителя та учнів під час гри. Як педагог може сприяти активній участі учнів у грі? Які стратегії управління ігровим процесом найбільш ефективні?

Проаналізуйте переваги використання дидактичних ігор у навчальному процесі. Як ігри можуть підвищити інтерес до історії, активізувати пізнавальну діяльність та сприяти розвитку комунікативних навичок?

Розкрийте можливі труднощі впровадження ігор у навчальний процес. Як вирішити проблеми, пов'язані з підготовкою, обмеженням у часі та індивідуальними особливостями учнів?

Дослідіть способи мінімізації недоліків використання ігор у навчанні. Як можна адаптувати ігрові технології для різних вікових груп та рівнів підготовки учнів?

Проблемні питання. Чи можуть дидактичні ігри замінити традиційні методи навчання історії? Обґрунтуйте свою думку. Як можна адаптувати дидактичні ігри для учнів із різними рівнями підготовки та особливими освітніми потребами? Які виклики можуть виникати у вчителя під час організації дидактичних ігор у великому класі? Чи існує ризик того, що ігрові методи відволікатимуть учнів від глибокого розуміння історичних подій?

Запитання

- ✓ Проаналізуйте, яким чином ігрові технології впливають на ефективність навчального процесу.
- ✓ Розкрийте, які цілі та завдання має використання дидактичних ігор на уроках історії.
- ✓ Дослідіть, які психолого-педагогічні чинники впливають на успішність впровадження ігор у навчанні.
- ✓ Наведіть приклади основних принципів використання ігор у навчанні та поясніть їх значення.
- ✓ Висвітліть особливості класифікації дидактичних ігор та розкрийте їхні відмінності.
- ✓ Дослідіть, як дидактичні ігри сприяють розвитку критичного мислення та аналітичних навичок.
- ✓ Проаналізуйте, які елементи структури дидактичної гри є найважливішими для ефективного навчання.
- ✓ Наведіть приклади ефективних дидактичних ігор на уроках історії та поясніть їхню дидактичну цінність.
- ✓ Висвітліть алгоритм створення дидактичної гри та поясніть ключові етапи цього процесу.
- ✓ Розкрийте основні переваги та можливі труднощі використання ігор у навчальному процесі.

Самостійна робота

Тема 8. Дидактичні ігри на уроці історії. Використання дидактичних ігор на уроках історії для підвищення пізнавальної діяльності учнів з обмеженими можливостями.

Література

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Галицька-Дідух Т. В., Гречановська О. В., Батарейна І. О., Гурська В. А., Бабік І. В. Гейміфікація як засіб індивідуалізації навчання XXI століття. Лодзь: Futurity Research Publishing, 2025. 203 с.

[Закон України](#) "Про освіту"

[Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf>

(дата звернення: 12.01.2025).

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: *Генеза*, 2005. 328 с.

ДОДАТКОВА

Войцеховський Ю., Чубукова Т. Використання дидактичних ігор на уроках історії України (7-8 кл).. Історія в школі. 1997. № 6. С. 15-16.

Тесленко Т. Нетрадиційні уроки в процеси навчання історії. Історія в школі. 1999. № 8-9. С.30-32.

Островський В. Розвиток історичного мислення за допомогою дидактичної гри. Історія в школах України. 2009. № 6.

Баханов К. Навчання у грі: театралізована вистава. Історія в школах України. 2002. № 5.

Чубукова Т., Войцехівський Ю. Використання дидактичних ігор на уроках історії України. Історія в школі. 1996. № 2. С.24-25.

Поліщук Ю. Історичний аспект проблеми використання дидактичних ігор у школі. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Вип. VI. Серія: Історія. Тернопіль, 1997. С. 74

Власов В. Методика проведення дидактичних ігор на уроках пропедевтичного курсу “Вступ до історії України. 5 клас”. Історія в школах України. 2002. № 2.

Власов В., Данилевська О. Навчаємося у грі. Історія в школах України. 2002. № 6.

Кожем’яка О. Гра при вивченні історії в 6-8 класах. Історія в школах України. 2002. №1.

Якубець А. Використання рольової гри на уроках всесвітньої історії в 11 класі. Історія в школах України. 2002. №3.

Косенко Ю.М К71 Дидактична гра як метод формування історичних понять у розумово відсталих учнів : [монографія] / Ю.М. Косенко. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 272 с.

Карпин О. Історичні вікторини на уроках історії України у 8 класі, або Ще раз про дидактичні ігри на уроках історії [Текст]. Історія в школах України : Науково-методичний журнал. 2008. № 3. С. 33-38.

Копцюх Б. Вірші-загадки у вивченні історії України (5-7 кл.).. Історія в школі. 1999. №8-9.

Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Посібник для вчителя. К. 2014.

Желіба О. Використання ігор у навчанні історії. Часопис наукових праць викладачів історико-юридичного факультету. Вип. 2. / Відп. ред. і упорядник Л.М. Мицик. Ніжин, Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2008. С. 148-168.

Барнінець, О. (2019). МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ІГОР НА УРОКАХ ІСТОРІЇ. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, (1). <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2011.188595>

50 Дидактичних ігор та вправ для дітей з особливими освітніми потребами різного віку. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/50-didacticnih-igor-ta-vprav-dla-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-riznogo-viku-499016.html>

Використання комп’ютерних дидактичних ігор у навчанні історії школярів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивного класу. Інформаційні технології і засоби навчання, 2020, Том 77, №3.

https://www.researchgate.net/publication/342579642_ZASTOSUVANNA_KOMP'UTERNIH_DIDAKTICNIH_IGOR_U_NAVCANNI_ISTORII_SKOLARIV_Z_PORUSENNAMI_INTELEKTUALNOGO_ROZVITKU_V_UMOVAN_INKLUZIVNOGO_KLASU

Дубовський С.О. ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ. Реім доступу: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/vypuski/1_2021/%D0%9A%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80_%D0%9E.%D0%9E..pdf

Косенко Ю.М Дидактична гра як метод формування історичних понять у розумово відсталих учнів : [монографія] / Ю.М. Косенко. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 272 с.

Методичні рекомендації

Здійснить огляд проблеми розвитку пізнавальної діяльності учнів з обмеженими можливостями. Визначення ролі дидактичних ігор в навчальному процесі як інструменту для стимулювання інтересу до вивчення історії. Пояснення мети і завдань семінарського заняття.

Визначте психолого-педагогічні особливості учнів з обмеженими можливостями: як врахувати ці особливості при виборі дидактичних ігор. Позитивний

вплив ігор на розвиток пізнавальної діяльності, пам'яті, уваги та емоційного стану учнів з обмеженими можливостями.

Висвітліть методику використання дидактичних ігор на уроках історії для учнів з обмеженими можливостями. Підготовка і організація ігор: матеріали, час проведення, правила. Дидактичні ігри як метод інклюзивного навчання: як адаптувати їх для різних типів обмежень (фізичні, інтелектуальні, психоемоційні). Приклад ігор для різних категорій учнів: як адаптувати складність завдань і розподілити ролі, щоб кожен учень міг активно брати участь. Планування уроків історії з використанням дидактичних ігор. Як інтегрувати ігри в традиційний урок історії: етапи уроку, на яких можна застосувати ігрові методи. Наведи приклади конкретних ігор для вивчення різних історичних періодів: Стародавній світ, середньовіччя. Оцінка ефективності гри як методу навчання: які критерії використовувати для оцінювання результатів. Практичне завдання: вибір гри для учнів з різними типами обмеження можливостей. Моделювання уроку історії з використанням обраних дидактичних ігор: розподіл ролей, завдання для учнів, адаптація гри до умов навчання.

Висвітліть підготовку вчителя до проведення ігор: знання особливостей учнів, емоційна підтримка учасників. Стратегії сприяння активній участі учнів: створення позитивного емоційного клімату, підтримка кожного учня. Оцінка результатів навчальної діяльності учнів через ігрові методи.

Запитання

- ✓ Здійсніть огляд проблеми розвитку пізнавальної діяльності учнів з обмеженими можливостями.
- ✓ Визначте роль дидактичних ігор у навчальному процесі як інструменту для стимулювання інтересу до вивчення історії.
- ✓ Поясніть мету і завдання семінарського заняття.
- ✓ Визначте психолого-педагогічні особливості учнів з обмеженими можливостями: як врахувати ці особливості при виборі дидактичних ігор?
- ✓ Висвітліть позитивний вплив ігор на розвиток пізнавальної діяльності, пам'яті, уваги та емоційного стану учнів з обмеженими можливостями.
- ✓ Опишіть методику використання дидактичних ігор на уроках історії для учнів з обмеженими можливостями.
- ✓ Як адаптувати дидактичні ігри для різних типів обмежень (фізичні, інтелектуальні, психоемоційні)?

Тема 9. Пізнавальні можливості школярів у методиці навчання історії. Розвиток критичного мислення

1. Визначення критичного мислення. Значення критичного мислення в освіті. Діагностика пізнавальних можливостей. Роль вчителя у формуванні критичного мислення
2. Основні методи формування критичного мислення на уроках історії. Застосування проблемного підходу.
3. Розвиток аналітичних навичок через інноваційні форми. Використання інтерактивних методів у стимулюванні критичного мислення
4. Методи оцінювання критичного мислення. Врахування індивідуальних особливостей учнів

Практичне завдання : план-конспект (критичне мислення) 8 клас

Література ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 12.01.2025).

Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.

Закон України "Про освіту"

Закон України "Про повну загальну середню освіту"

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПООП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання] / Пометун О., Гупан Н. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021 250 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/11270/497.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

Майстерність учителя / За книгами Д.Лємова «Майстерність учителя», А.Гіна «Прийоми педагогічної техніки», А.Кроуфорда «Технології розвитку критичного мислення учнів» - зно.ua, 2017. - 68 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/10485/466.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

ДОДАТКОВА

Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98.

Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98. 7. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза. 2005. 324 с.

Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза. 2005. 324 с.

ГУЦАЛО Л. В. РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ.

Режим доступу: [http://eprints.zu.edu.ua/37416/1/215-](http://eprints.zu.edu.ua/37416/1/215-222_%D0%93%D1%83%D1%86%D0%B0%D0%BB%D0%BE%20%D0%9B.%D0%92.%20%D0%A0%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B0%20%D1%83%20%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96%20%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B9%20-%20215-222.pdf)

[222_%D0%93%D1%83%D1%86%D0%B0%D0%BB%D0%BE%20%D0%9B.%D0%92.%20%D0%A0%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B0%20%D1%83%20%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96%20%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B9%20-%20215-222.pdf](http://eprints.zu.edu.ua/37416/1/215-222_%D0%93%D1%83%D1%86%D0%B0%D0%BB%D0%BE%20%D0%9B.%D0%92.%20%D0%A0%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B0%20%D1%83%20%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96%20%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B9%20-%20215-222.pdf) (дата звернення: 20.05.2025)

Технології розвитку критичного мислення учнів /А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метью, Д. Макінстер. наукова ред., передмова О. І. Пометун. Київ : Плеяда, 2006. 220 с.

Терно С. Методика розвитку критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії: автореф. ... д. пед. н.: 13.00.02 – теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни); Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 44 с

Ларіонова Н. Б., Ларіонова О. М. Феноменологія критичного мислення. Information, its impact on social and technical processes: Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference. Haifa, Israel, 16-17 March 2020. Р. 38–41.

Колеснікова М. С. Критичне мислення майбутнього вчителя історії як показник якості професійної підготовки. Дидаскал. 2020. № 20. С. 101–104. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/13753>. (дата звернення: 20.05.2025)

Основи критичного мислення: методичний посібник для вчителів / за ред. О.І. Пометун, І.М. Сущенко. Д.: ЛІРА, 2016. 156 с. URL: <https://www.criticalthinking.expert/book-criticalthinking/osnovy-krytychnogomyslennya-navchalnyj-posibnyk-dlya-uchniv-10-11-klasiv-zagalnoosvitnihnavchalnyh-zakladiv.pdf>. (дата звернення: 20.05.2025)

Пометун О., Гупан Н. Як розвивати критичне мислення учнів за допомогою нового підручника з історії України. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2018. Березень–квітень. № 2 (72). С. 69– 77.

Пометун О., Гупан Н. Візуальні джерела у підручнику з історії як засіб розвитку критичного мислення учнів. Проблеми сучасного підручника. 2020. Випуск 24. С. 241–255. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-24-241-255>. (дата звернення: 20.05.2025)

Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–13.

Пометун О.І., Пилипчатіна Л. М. Основи критичного мислення: навчальний посібник для учнів 10 (11) класів загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. 192 с.

Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: «Вид-во А.С.К.», 2004. 192 с.

Терно С. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії: Посібник для вчителя. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. 70 с. URL: http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/Terno_Methodology.pdf. (дата звернення: 20.05.2025)

Терно С. Ознайомлення учнів із системою понять історичних курсів (Класифікації та шляхи формування понять). Історія в школах України. 2003. № 4. С. 24–26.

Терно С. Умови формування наукових понять у учнів на уроках історії. Історія в школі. 2000. № 1. С. 9–12.

Терно С. Чи навчені наші учні мислити критично? Історія в школах України. 2007. № 7. С. 18–23.

Терно С. Як підвищити ефективність навчання? (Науково-технологічні засади формування історичних понять). Історія в школах України. 2003. № 5. С. 21–25.

Терно С. Якість засвоєння історичних понять учнями загальноосвітніх шкіл. Історія в школах України. 2000. № 4. С. 28–32.

Фідря О. Як розвивати знання. Історія в школах України. 2005. №4. С. 12–14; 2006. № 3. С. 9–14.

Шеремет М. До проблеми формування критичного мислення особистості. Історія в школі. 2006. № 7–8. С. 15–17.

Пометун О. Система пізнавальних завдань у компетентісно орієнтованому навчанні. Режим доступу:

<http://ipvid.org.ua/upload/iblock/c8e/c8e33e3dd84d2ce83e66b6f7d2257453.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

Мала Л. Активізація розумової діяльності учнів на уроках всесвітньої історії в 10- 11 класах// Історія в школах України. – 2002. – № 2.

Чумак А. Розвиток історичного мислення в процесі вивчення вітчизняної історії та його вплив на історичну свідомість. Виховання і культура. 2001. №1. С. 78- 83.

Бондарук І.П. Формування критичного мислення учнів основної школи на уроках історії//Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2007 рік [Текст]: збірник наукових праць..-К.:Педагогічна думка,2008, с.163-165.

Салата О. О. Методика викладання історії. Посібник учителя / Ф.Л. Левітас, О.О. Салата. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. 96 с.

Баханов К. Способи фіксації навчального матеріалу на уроках історії. Історія в школах України. 1997. № 4. С. 21-25.

Терно С. Якість засвоєння історичних понять учнями загальноосвітніх шкіл. Історія в школах України. 2000. №4 С.28– 33

Терно С. Складові ефективного навчання, або Що потрібно знати вчителю про пізнавальні процеси учнів. Історія в школах України. 2005. №4. С. 11.

Хейлик Л. Організація словникової роботи на уроках історії Історія в школах України.1998. №3. С.43–44.

Терно С. Історичне мислення: як його розвивати? Історія в школах України. 2007. № 5. С. 8–12.

Пометун О., Сущенко І. Навчаємо мислити критично: посібник для учителів. Д.: Ліра, 2016.

Пометун О., Сущенко І. Основи критичного мислення: методичний посібник для учителів. Д.:Ліра, 2016.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте визначення критичного мислення, зокрема розгляньте його основні компоненти та різницю між критичним мисленням і звичайним сприйняттям інформації. Які фактори визначають здатність учнів до критичного мислення? Поясніть роль уміння робити обґрунтовані висновки і оцінки у формуванні цієї навички. Як ви вважаєте, чи можна розвинути критичне мислення в учнів через постійне практикування критичної оцінки та аргументації?

Розкрийте значення критичного мислення в освіті, звернувши увагу на його вплив на процеси навчання та загальний розвиток учнів. Чому саме критичне мислення

є важливим для учнів в умовах інформаційного перевантаження сучасного світу? Як застосування критичного мислення в історії допомагає учням краще зрозуміти історичні події та аналізувати причини та наслідки різних явищ? Поясніть, чому вміння аналізувати джерела інформації є однією з основних навичок для критичного мислення.

Досліджуйте методи діагностики пізнавальних можливостей учнів у контексті розвитку критичного мислення. Які стратегії оцінювання використовують вчителі для визначення рівня розвитку цих навичок у учнів? Як педагог може спостерігати і вимірювати рівень критичного мислення учнів на уроках історії? Наведіть приклади методів і інструментів, які можна застосувати для оцінювання когнітивних та аналітичних здібностей учнів.

Висвітліть роль вчителя у формуванні критичного мислення учнів. Які конкретні методи та підходи використовує вчитель для того, щоб стимулювати учнів до розвитку критичного мислення? Чому важливо, щоб педагог сам був прикладом для учнів у вмінні критично мислити та аналізувати інформацію? Як можна створити навчальне середовище, яке заохочує учнів до запитувань і сумнівів, що є основою критичного мислення?

Аналізуйте основні методи формування критичного мислення, які можна застосовувати на уроках історії. Як методи активного навчання, такі як мозковий штурм, дебати, аналіз випадків та інші, сприяють розвитку критичного мислення? Чому ці методи є ефективними для стимулювання учнів до аналізу історичних подій, фактів і джерел інформації? Яким чином ці методи допомагають учням розвивати навички самостійного мислення та оцінки різних точок зору?

Розкрийте важливість проблемного підходу у формуванні критичного мислення на уроках історії. Як ви можете використовувати проблеми, які не мають однозначного рішення, щоб спонукати учнів до глибшого осмислення історичних подій? Як цей підхід сприяє розвитку аналітичних навичок учнів та вміння знаходити альтернативні пояснення історичних явищ? Наведіть приклади історичних тем або подій, де проблемний підхід може бути особливо корисним.

Досліджуйте методику застосування проблемного підходу в контексті уроків історії. Як можна інтегрувати відкриті питання і спірні точки зору для стимулювання учнів до обговорення та аргументації на уроках? Яким чином обговорення таких проблем може сприяти розвитку вміння учнів приймати складні рішення і формувати власну точку зору? Наведіть приклади ефективних завдань та сценаріїв для уроків історії, де застосовуються елементи проблемного підходу.

Висвітліть можливості використання проблемного підходу для розвитку творчих здібностей учнів та їх здатності бачити різні перспективи в історії. Як учителі можуть забезпечити баланс між наданням фактів та заохоченням учнів до самостійного роздуму? Яким чином учні можуть навчитися аналізувати історичні події через застосування різних історичних інтерпретацій? Як можна забезпечити, щоб учні не лише запам'ятовували факти, а й навчилися задавати питання та шукати відповіді?

Аналізуйте значення інноваційних форм навчання для розвитку аналітичних навичок учнів. Як використання новітніх технологій, таких як віртуальні реальності, інтерактивні платформи та онлайн-ігри, може допомогти учням розвивати критичне мислення на уроках історії? Яким чином ці інструменти сприяють активному залученню учнів у процес навчання та дозволяють їм активно взаємодіяти з історичними фактами і подіями? Наведіть приклади таких інструментів, які можуть бути використані для покращення аналітичних навичок.

Розкрийте переваги інтерактивних методів у стимулюванні критичного мислення учнів. Як використання таких методів, як групові дискусії, рольові ігри,

дебати, кейс-методи, допомагає учням розвивати навички аналізу та оцінки історичних фактів і подій? Яким чином ці методи сприяють формуванню критичного мислення і допомагають учням не лише усвідомлювати факти, а й виявляти їхні наслідки та причини? Як інтерактивні методи змінюють традиційне сприйняття учнями навчального матеріалу?

Досліджуйте можливості використання інтерактивних методів у контексті розв'язання складних задач, що сприяють розвитку критичного мислення. Як завдання на побудову історичних моделей або вивчення альтернативних точок зору можуть допомогти учням сформулювати більш комплексне розуміння історії? Як ці методи дозволяють поєднувати знання з різних джерел, аналізувати їх з критичної точки зору та створювати власні висновки? Наведіть приклади інтерактивних завдань, які можуть сприяти розвитку аналітичних навичок.

Висвітліть роль інноваційних методів у стимулюванні розвитку критичного мислення в умовах цифровізації освіти. Як педагоги можуть інтегрувати цифрові інструменти в навчальний процес, щоб забезпечити різноманітність підходів до розвитку аналітичних здібностей учнів? Як вчителі можуть використовувати онлайн-сервіси для колективного аналізу історичних подій і створення інтерактивних проєктів? Які переваги та виклики може принести використання таких інструментів у педагогічному процесі?

Аналізуйте різноманітні методи оцінювання критичного мислення на уроках історії. Які існують формативні та сумативні методи оцінювання, і в чому їхня ефективність для розвитку критичного мислення? Як оцінити навички аналізу та оцінки інформації, які є важливими для критичного мислення учнів? Яким чином можна оцінити здатність учнів до аргументації та розв'язання історичних проблем через різні типи завдань?

Розкрийте важливість врахування індивідуальних особливостей учнів при оцінюванні критичного мислення. Як педагоги можуть адаптувати методи оцінювання для учнів із різними рівнями розвитку когнітивних здібностей? Як зробити оцінювання більш інклюзивним і забезпечити, щоб усі учні мали можливість продемонструвати свої аналітичні навички? Які критерії важливо враховувати при оцінюванні учнів з особливими потребами?

Запитання

- Умови для стимулювання критичного мислення учнів.
- Як вчитель може сприяти розвитку критичного мислення учнів на уроках історії?
- Які основні перешкоди можуть виникнути при намаганні розвивати критичне мислення на уроках історії, і як їх можна подолати?
- Наведи реальні приклади використання інноваційних форм навчання для розвитку критичного мислення можна подати з історичного навчання.
- Які методи оцінки можна використовувати для визначення рівня розвитку критичного мислення учнів на уроках історії?
- Які конкретні завдання можна дати учням на уроках історії для сприяння їхньому критичному мисленню та аналітичним навичкам?
- Які переваги має використання рольових ігор або симуляцій для розвитку критичного мислення на уроках історії?
- Як можна інтегрувати мультимедійні ресурси та інтерактивні технології у викладання історії для сприяння розвитку критичного мислення?

- Назви практичні кроки можна підійняти для вдосконалення власних навичок і вмінь?
- Компетентнісний, особисто-орієнтований і діяльнісний підходи через призму формування критичного мислення : приклади застосування

Пізнавальні можливості школярів у методиці навчання історії. Розвиток критичного мислення

Література
ОСНОВНА

- Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
- Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.
- Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>(дата звернення: 12.01.2025).
- Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.
- Закон України "Про освіту"
- Закон України "Про повну загальну середню освіту"
- Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
- Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.
- НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.
- Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання] / Пометун О., Гупан Н. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021 250 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/11270/497.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)
- Майстерність учителя / За книгами Д.Лємова «Майстерність учителя», А.Гіна «Прийоми педагогічної техніки», А.Кроуфорда «Технології розвитку критичного мислення учнів» - зпо.ua, 2017. - 68 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/10485/466.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

ДОДАТКОВА

- Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98.
- Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98. 7. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза. 2005. 324 с.
- Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза. 2005. 324 с.
- Технології розвитку критичного мислення учнів /А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метью, Д. Макінстер. наукова ред., передмова О. І. Пометун. Київ : Плеяда, 2006. 220 с.
- Терно С. Методика розвитку критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії: автореф. ... д. пед. н.: 13.00.02 – теорія та методика навчання (історія

та суспільствознавчі дисципліни); Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 44 с

Ларіонова Н. Б., Ларіонова О. М. Феноменологія критичного мислення. Information, its impact on social and technical processes: Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference. Haifa, Israel, 16-17 March 2020. P. 38–41.

Колеснікова М. С. Критичне мислення майбутнього вчителя історії як показник якості професійної підготовки. Дидаскал. 2020. № 20. С. 101–104. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/13753>. (дата звернення: 20.05.2025)

Основи критичного мислення: методичний посібник для вчителів / за ред. О.І. Пометун, І.М. Сущенко. Д.: ЛІРА, 2016. 156 с. URL: <https://www.criticalthinking.expert/book-criticalthinking/osnovy-krytychnogomyslennya-navchalnyj-posibnyk-dlya-uchniv-10-11-klasiv-zagalnoosvitnihnavchalnyh-zakladiv.pdf>. (дата звернення: 20.05.2025)

Пометун О., Гупан Н. Як розвивати критичне мислення учнів за допомогою нового підручника з історії України. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2018. Березень–квітень. № 2 (72). С. 69–77.

Пометун О., Гупан Н. Візуальні джерела у підручнику з історії як засіб розвитку критичного мислення учнів. Проблеми сучасного підручника. 2020. Випуск 24. С. 241–255. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-24-241-255>. (дата звернення: 20.05.2025)

Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–13.

Пометун О.І., Пилипчатіна Л. М. Основи критичного мислення: навчальний посібник для учнів 10 (11) класів загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. 192 с.

Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: «Вид-во А.С.К.», 2004. 192 с.

Терно С. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії: Посібник для вчителя. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. 70 с. URL: http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/Terno_Methodology.pdf. (дата звернення: 20.05.2025)

Терно С. Ознайомлення учнів із системою понять історичних курсів (Класифікації та шляхи формування понять). Історія в школах України. 2003. № 4. С. 24–26.

Терно С. Умови формування наукових понять у учнів на уроках історії. Історія в школі. 2000. № 1. С. 9–12.

Терно С. Чи навчені наші учні мислити критично? Історія в школах України. 2007. № 7. С. 18–23.

Терно С. Як підвищити ефективність навчання? (Науково-технологічні засади формування історичних понять). Історія в школах України. 2003. № 5. С. 21–25.

Терно С. Якість засвоєння історичних понять учнями загальноосвітніх шкіл. Історія в школах України. 2000. № 4. С. 28–32.

Фідря О. Як розвивати знання. Історія в школах України. 2005. №4. С. 12–14; 2006. № 3. С. 9–14.

Шеремет М. До проблеми формування критичного мислення особистості. Історія в школі. 2006. № 7–8. С. 15–17.

Пометун О. Система пізнавальних завдань у компетентнісно орієнтованому навчанні. Режим доступу:

<http://ipvid.org.ua/upload/iblock/c8e/c8e33e3dd84d2ce83e66b6f7d2257453.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

Бондарук І.П. Формування критичного мислення учнів основної школи на уроках історії//Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2007 рік [Текст]: збірник наукових праць..-К.:Педагогічна думка,2008, с.163-165.

Салата О. О. Методика викладання історії. Посібник учителя / Ф.Л. Левітас, О.О. Салата. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. 96 с.

Баханов К. Способи фіксації навчального матеріалу на уроках історії. Історія в школах України. 1997. № 4. С. 21-25.

Терно С. Якість засвоєння історичних понять учнями загальноосвітніх шкіл. Історія в школах України. 2000. №4 С.28– 33

Терно С. Складові ефективного навчання, або Що потрібно знати вчителю про пізнавальні процеси учнів. Історія в школах України. 2005. №4. С. 11.

Хейлик Л. Організація словникової роботи на уроках історії Історія в школах України.1998. №3. С.43–44.

Терно С. Історичне мислення: як його розвивати? Історія в школах України. 2007. № 5. С. 8–12.

Пометун О., Сущенко І. Навчаємо мислити критично: посібник для учителів. Д.: Ліра, 2016.

Пометун О., Сущенко І. Основи критичного мислення: методичний посібник для учителів. Д.:Ліра, 2016.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте, чому важливо враховувати пізнавальні можливості школярів у навчанні історії. Як когнітивні особливості учнів впливають на засвоєння історичних знань? Які труднощі можуть виникнути у процесі навчання історії через індивідуальні особливості учнів? Як правильно організувати навчальний процес, щоб сприяти розвитку пізнавальних здібностей школярів?

Розкрийте, як історична освіта може сприяти когнітивному розвитку учнів. Чи здатні історичні події та постаті впливати на формування аналітичного мислення? Як робота з історичними джерелами розвиває пам'ять, увагу, логічне мислення? Чому важливо навчати учнів ставити запитання та аналізувати історичні факти?

Дослідіть, які чинники впливають на пізнавальні можливості школярів у навчанні історії. Як вікові та психологічні особливості учнів впливають на сприйняття історичної інформації? Чи має значення соціокультурне середовище школяра у формуванні його пізнавальної активності? Які внутрішні (мотивація, інтерес) та зовнішні (методи навчання, середовище) фактори впливають на навчальний процес?

Наведіть приклад, як можна адаптувати історичний матеріал для учнів із різними рівнями пізнавальної активності. Як можна змінити подачу матеріалу для учнів із високим і низьким рівнем пізнавальних можливостей? Які прийоми допомагають зробити історичний матеріал доступним і зрозумілим для всіх учнів? Як можна застосувати методи інтеграції історії з іншими предметами для підвищення інтересу до навчання?

Проаналізуйте, які рівні пізнавальної активності існують серед школярів і як вони впливають на вивчення історії. Які характеристики має низький, середній та високий рівень пізнавальної активності? Як можна змінювати навчальні методи залежно від рівня активності учнів? Чи є можливість підвищити пізнавальну активність школярів за допомогою інтерактивних методів?

Розкрийте, як когнітивні стилі впливають на сприйняття історичних подій. Чому одні учні краще засвоюють матеріал через візуальні образи, а інші – через текстову інформацію? Як педагог може адаптувати навчальний матеріал під різні когнітивні

стилі учнів? Яку роль відіграють асоціативні зв'язки та емоційне сприйняття історичних фактів у засвоєнні знань?

Дослідіть, які методи діагностики пізнавальних можливостей можна застосовувати у процесі навчання історії. Як тестування може допомогти визначити рівень пізнавальної активності учнів? Які альтернативні методи діагностики (спостереження, бесіда, анкетування) можна використовувати? Як отримані результати можуть допомогти вчителю покращити методику викладання історії?

Проаналізуйте, як індивідуалізація та диференціація навчання сприяють підвищенню пізнавальної активності учнів. Які види диференціації можуть бути ефективними на уроках історії? Чому важливо враховувати індивідуальні особливості учнів у навчальному процесі? — Які ризики можуть виникати при надмірному акценті на індивідуалізацію навчання?

Розкрийте, як інтерактивні методи можуть підвищити рівень критичного мислення учнів. Які інтерактивні методи найкраще підходять для розвитку аналітичного мислення на уроках історії? Як групові проекти можуть сприяти розвитку критичного осмислення історичних подій? Які технології можна використовувати для стимулювання інтересу до історії? Дослідіть, яку роль відіграють мультимедійні технології у викладанні історії. Як використання відеоматеріалів та історичних реконструкцій впливає на пізнавальну активність учнів? Чому інтерактивні карти та віртуальні екскурсії можуть підвищувати інтерес до історії? Як цифрові технології допомагають залучати учнів із різними рівнями пізнавальних можливостей?

Наведіть приклад, як можна організувати навчальну діяльність на уроці історії для учнів з різними рівнями пізнавальних можливостей. Які вправи можна запропонувати учням із високим рівнем пізнавальної активності? Як можна адаптувати завдання для учнів, яким важко запам'ятовувати історичні факти? Які методи активізації мислення можна використати на етапі обговорення історичних подій?

Проаналізуйте, які стратегії навчання історії найкраще підходять для учнів із низьким рівнем пізнавальних можливостей. Як можна зробити історичний матеріал доступнішим для учнів, які не володіють високими аналітичними навичками? Які візуальні матеріали можуть допомогти таким учням краще запам'ятати інформацію? Як правильно формулювати запитання та завдання для таких школярів?

Індивідуальне завдання

Як поділити учнів на групи, щоб кожен міг висловити свою думку? Чому важливо стимулювати участь навіть пасивних учнів у дискусії? Які питання допомагають розвивати критичне мислення під час дискусії?

Дослідіть, які практичні методи можуть допомогти оцінити пізнавальні можливості учнів. Як аналіз письмових робіт може показати рівень розвитку критичного мислення? Чи можна використовувати творчі завдання (есе, історичні проекти) для діагностики пізнавальних здібностей? Як можна об'єктивно оцінити рівень участі кожного учня у навчальному процесі?

Практичне завдання

Реферат « Спеціально-історичні методи»

Запитання

- ✓ Проаналізуйте, які філософські та педагогічні концепції є основою сучасного навчання історії.

- ✓ Розкрийте, яким чином методологія викладання історії впливає на формування критичного мислення учнів.
- ✓ Дослідіть, як різні педагогічні підходи (традиційний, компетентнісний, проблемний) впливають на пізнавальну діяльність школярів.
- ✓ Наведіть приклад застосування диференційованого підходу у викладанні історії. Які переваги та труднощі виникають у процесі навчання?
- ✓ Висвітліть, як когнітивні особливості учнів впливають на сприйняття історичних подій та явищ.
- ✓ Проаналізуйте, як застосування психологічних методів діагностики (тестування, спостереження) може сприяти підвищенню ефективності навчального процесу.
- ✓ Розкрийте, які інтерактивні методи (дискусії, дебати, рольові ігри) є найбільш ефективними для розвитку аналітичного мислення учнів.
- ✓ Дослідіть, як використання цифрових технологій (онлайн-платформи, віртуальні музеї, історичні симуляції) змінює підхід до викладання історії.
- ✓ Наведіть приклад, як проєктна діяльність може сприяти розвитку дослідницьких навичок учнів у процесі вивчення історії.
- ✓ Висвітліть, які методи оцінювання найкраще відображають рівень критичного мислення та історичної компетентності учнів.
- ✓ Проаналізуйте, як корекційно-розвивальні методики допомагають учням із різним рівнем пізнавальних можливостей досягати успіху в навчанні історії.
- ✓ Дослідіть, які педагогічні стратегії можна використати для мотивації слабовстигаючих учнів до активного вивчення історії.

Тема 10. Розвиток творчого мислення на уроках історії.

1. Поняття «творче мислення». Основні підходи до визначення творчості та творчого мислення. Наукові концепції, що визначають розвиток творчого мислення в освіті.
2. Вплив навчального середовища та організації навчального процесу на розвиток творчого мислення. Роль вчителя та педагогічних методів у стимулюванні творчого мислення.
3. Методи та прийоми розвитку творчого мислення на уроках історії. Організація творчих робіт, інтерактивних заходів.
4. Критерії оцінювання творчого мислення. Засоби оцінювання

Практичне завдання план-конспект 8 клас всесвітня історія (творче мислення)

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>(дата звернення: 12.01.2025).

Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.

Закон України "Про освіту"

Закон України "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид.

доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 150 с.

URL:<https://drive.google.com/file/d/1bHY93c5-NcoQvFa10IIrPImMEhw7Cc-j/view> (дата звернення: 12.01.2025)

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Майстерність учителя / За книгами Д.Лємова «Майстерність учителя», А.Гіна «Прийоми педагогічної техніки», А.Кроуфорда «Технології розвитку критичного мислення учнів» - zno.ua, 2017. - 68 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/10485/466.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

ДОДАТКОВА

- Галицька-Дідух Т. В. Розробка інтегрованих уроків історії та мистецтва для стимулювання образного мислення. Педагогічна Академія: наукові записки. 2025. №18. URL:<http://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/945>
- Науково-освітня еліта та формування інтелектуального потенціалу української нації: матеріали наукової конференції, присвяченої 95-й річниці з дня народження доктора історичних наук, професора В. Я. Білоцерківського (Харків, 29 березня 2023 р.) / за заг. ред. О. С. Гончарової. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. 296 с. https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0053734.pdf?utm_source (дата звернення: 25.05.2025)
- Коляда І., Клодницький В. Формування креативності учнів при роботі з історичною персоналією на уроці історії України у 9 класі (на прикладі вивчення життя Л. Кобилиці). Історія в школі. 2018. № 8-9. С.30-39.
- Молоткіна В. Вивчення історичних постатей на уроках історії України як засіб формування креативності мислення учнів. Ukrainian Litopys. Volume 2. 2023. С. 53-62.
- Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–13.
- Пометун О.І., Пилипчатіна Л. М. Основи критичного мислення: навчальний посібник для учнів 10 (11) класів загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. 192 с.
- Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: «Вид-во А.С.К.», 2004. 192 с.
- Дем'янчук Г., Станкевич Н. Розвиток творчих здібностей особистості у процесі змішаного навчання на основі педагогіки партнерства. Український педагогічний журнал.2023.№ 1. С. 43-51.
- Барабаш, О. (2018) Педагогіка партнерства -сучасний тип взаємодії між учасниками освітнього процесу. Учитель початкової школи, (8), 3-7.
- Калошин, В. Ф. (2008) Розвиток творчості учнів: методичний посібник. Харків: Основа.
- Губенко О. В. Психологічний аналіз творчої діяльності. Біполярна концепція механізмів творчого мислення (БКМТМ). Практична психологія та соціальна робота. 2014. № 6. С. 68–80.
- Гудима О.М. Розвиток творчих здібностей у здобувачів освіти сучасної школи. Львів: 2022. С. 41-42
- Шелестова Л. В. Дослідження процесу розвитку творчих здібностей старшокласників у практиці профільного навчання. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2018. № 1 (20). С. 21–32.
- Баханов К. Технологія групової творчої справи в навчанні історії в школі. Історія в школах України. 2000. № 1. С. 23–28.
- Жидкова, Н. (2020). КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ У РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ПРЕДМЕТІВ. *Український Педагогічний журнал*, (4), 180–191. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-4-180-191>.
- Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць / за ред. доц. В.В. Павленко. – Житомир : ФОП Левковець Н.М., 2018. 154 с.

Методичні рекомендації

Основні підходи до визначення творчості та творчого мислення. Наукові концепції, що визначають розвиток творчого мислення в освіті. Які основні ознаки творчого мислення відрізняють його від критичного чи логічного мислення? Чим відрізняються класичні та сучасні підходи до визначення творчості? Які когнітивні процеси лежать в основі творчого мислення?

Розкрийте основні підходи до вивчення творчого мислення в наукових дослідженнях. Які психологічні та педагогічні теорії найбільш вплинули на розуміння творчості? Як еволюціонувало визначення творчого мислення у світовій науковій традиції? Яку роль відіграють креативність та інтуїція в процесі творчого мислення?

Дослідіть взаємозв'язок творчого мислення з пізнавальними здібностями особистості. Чи можна стверджувати, що творчі здібності закладені генетично, чи вони формуються у процесі навчання? Як рівень інтелектуальної розвиненості впливає на здатність до творчого мислення? Чи можна розвинути творче мислення у будь-якого учня незалежно від його природних здібностей?

Наведіть приклад сучасних методик формування творчого мислення в освітньому процесі. Які педагогічні технології активно використовуються для розвитку творчого мислення? Чи є різниця між методами розвитку творчості у початковій, середній та старшій школі? Які приклади інтегрованого підходу до розвитку творчого мислення можна знайти у світовій педагогіці?

Висвітліть значення розвитку творчого мислення в контексті сучасної освіти. Як сучасні освітні реформи враховують необхідність розвитку творчого мислення? Чому в умовах швидкої технологічної еволюції креативне мислення стає ключовою навичкою? Які навички, окрім творчого мислення, необхідні для успіху в XXI столітті?

Проаналізуйте роль навчального середовища у формуванні творчого мислення школярів. Які фактори шкільного середовища можуть як стимулювати, так і гальмувати розвиток творчого мислення? Як оформлення класного простору впливає на творчу активність учнів? Чи сприяє традиційна система оцінювання розвитку творчого мислення? Розкрийте значення взаємодії вчителя та учня у процесі розвитку творчості. Чому вчитель є ключовою фігурою у формуванні творчого мислення школярів? Які педагогічні підходи найефективніші у стимулюванні креативності? Які особисті якості має мати педагог, щоб розвивати творче мислення учнів?

Дослідіть особливості застосування різних педагогічних методів для стимулювання творчості. Які методи навчання найефективніше розвивають творче мислення учнів? Як впливають групові форми роботи на здатність учнів генерувати нові ідеї? Чи можна сформувати творче мислення за допомогою традиційних методів навчання? Наведіть приклад інноваційних освітніх підходів, що сприяють розвитку творчості. Як застосування STEAM-освіти допомагає розвивати творче мислення? Які освітні ініціативи існують у різних країнах щодо розвитку креативності? Які електронні платформи можуть стати ефективними інструментами для розвитку творчого мислення?

Висвітліть значення гнучкості навчального процесу для формування творчого мислення. Чому стандартизоване навчання може гальмувати розвиток креативності? Які методи допомагають врахувати індивідуальні особливості учнів у навчальному процесі? Чи потрібні реформи системи освіти для кращої адаптації до сучасних викликів?

Проаналізуйте ефективність інтерактивних методів у розвитку творчого мислення на уроках історії. Як проблемно-пошуковий метод сприяє розвитку креативного мислення учнів? Чому рольові ігри та історичні симуляції допомагають

активізувати мислення? Які методи роботи найбільше мотивують учнів до творчої діяльності?

Розкрийте значення творчих завдань для засвоєння історичних знань. Як аналіз історичних джерел сприяє розвитку критичного та творчого мислення? Які види творчих завдань найкраще стимулюють глибоке осмислення матеріалу? Чи можна використати методіку сторітелінгу для розвитку творчості в історичній освіті?

Проаналізуйте існуючі критерії оцінювання творчого мислення. Які основні показники використовуються для вимірювання рівня творчого мислення? Чи можна оцінювати творчість так само, як інші навчальні компетентності? Як визначити прогрес у розвитку креативного мислення учня? Розкрийте значення альтернативного оцінювання у визначенні рівня творчості. Чому традиційні тести та оцінки не завжди відображають рівень креативності? Які способи оцінювання (портфоліо, самооцінка, рефлексія) є найбільш об'єктивними? Як можна оцінити нестандартне мислення у процесі навчання?

Дослідіть взаємозв'язок між самооцінкою учня та розвитком його творчого потенціалу. Як учні сприймають оцінювання своїх творчих здібностей? Чи існує ризик зниження мотивації у разі суб'єктивного оцінювання? Як формувальне оцінювання може сприяти розвитку творчого мислення?

Практичне завдання

Застосування технік асоціативного мислення та мозкового штурму для розвитку творчих уявлень учнів.

Запитання

- ✓ Як творче мислення впливає на сприйняття та розуміння історичних подій та явищ?
- ✓ Які конкретні методи можна використовувати для стимулювання творчого мислення на уроках історії?
- ✓ Які фактори можуть заважати розвитку творчого мислення учнів на уроках історії, і як їх можна подолати?
- ✓ Які історичні завдання або проекти можуть сприяти розвитку творчого мислення серед учнів?
- ✓ Які можливості існують для використання творчого мислення в процесі вивчення історичних фактів та джерел?
- ✓ Як використання технологій може сприяти розвитку творчого мислення на уроках історії?
- ✓ Які важливі аспекти мотивації можуть впливати на розвиток творчого мислення учнів?
- ✓ Як використання історичних контекстів та ситуацій може сприяти розвитку творчого мислення?
- ✓ Які різні форми оцінки можуть бути використані для оцінювання рівня творчого мислення учнів на уроках історії?
- ✓ Як можна підвищити ваш власний розвиток творчого мислення?

Самостійна робота

Тема 10. Розвиток творчого мислення на уроках історії.

Як використання музики, живопису та літератури сприяє розвитку творчого мислення учнів на уроках історії?

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентнісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>(дата звернення: 12.01.2025).

Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.

Закон України "Про освіту"

Закон України "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид.

доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 150 с.

URL:<https://drive.google.com/file/d/1bHY93c5-NcoQvFa10IIPImMEhw7Cc-j/view> (дата звернення: 12.01.2025)

Методика компетентнісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОППОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Майстерність учителя / За книгами Д.Лємова «Майстерність учителя», А.Гіна «Прийоми педагогічної техніки», А.Кроуфорда «Технології розвитку критичного мислення учнів» - зпо.ua, 2017. - 68 с. Режим доступу:

<https://znayshov.com/FR/10485/466.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

ДОДАТКОВА

Галицька-Дідух Т. В. Розробка інтегрованих уроків історії та мистецтва для стимулювання образного мислення. Педагогічна Академія: наукові записки. 2025. №18. URL:<http://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/945>

Науково-освітня еліта та формування інтелектуального потенціалу української нації: матеріали наукової конференції, присвяченої 95-й річниці з дня народження доктора історичних наук, професора В. Я. Білоцерківського (Харків, 29 березня 2023 р.) / за заг. ред. О. С. Гончарової. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. 296 с. https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0053734.pdf?utm_source (дата звернення: 25.05.2025)

Коляда І., Клодницький В. Формування креативності учнів при роботі з історичною персоналією на уроці історії України у 9 класі (на прикладі вивчення життя Л. Кобилиці). Історія в школі. 2018. № 8-9. С.30-39.

Молоткіна В. Вивчення історичних постатей на уроках історії України як засіб формування креативності мислення учнів. Ukrainian Litopys. Volume 2. 2023. С. 53-62.

Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–13.

Пометун О.І., Пилипчатіна Л. М. Основи критичного мислення: навчальний посібник для учнів 10 (11) класів загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. 192 с.

Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: «Вид-во А.С.К.», 2004. 192 с.

Дем'янчук Г., Станкевич Н. Розвиток творчих здібностей особистості у процесі змішаного навчання на основі педагогіки партнерства. Український педагогічний журнал. 2023. № 1. С. 43-51.

Барабаш, О. (2018) Педагогіка партнерства -сучасний тип взаємодії між учасниками освітнього процесу. Учитель початкової школи, (8), 3-7.

Калошин, В. Ф. (2008) Розвиток творчості учнів: методичний посібник. Харків: Основа.

Губенко О. В. Психологічний аналіз творчої діяльності. Біполярна концепція механізмів творчого мислення (БКМТМ). Практична психологія та соціальна робота. 2014. № 6. С. 68–80.

Гудима О.М. Розвиток творчих здібностей у здобувачів освіти сучасної школи. Львів: 2022. С. 41-42

Шелестова Л. В. Дослідження процесу розвитку творчих здібностей старшокласників у практиці профільного навчання. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2018. № 1 (20). С. 21–32.

Баханов К. Технологія групової творчої справи в навчанні історії в школі. Історія в школах України. 2000. № 1. С. 23–28.

Жидкова, Н. (2020). КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ У РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ПРЕДМЕТІВ. *Український Педагогічний журнал*, (4), 180–191. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-4-180-191>.

Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць / за ред. доц. В.В. Павленко. – Житомир : ФОП Левковець Н.М., 2018. 154 с.

Методичні рекомендації

Зв'язок між історією та мистецтвом як засобами формування історичного світогляду. Методи розвитку творчого мислення (асоціативне, візуальне, інтегративне мислення).

Які методи активного навчання можна використовувати для аналізу мистецьких творів на уроках історії? Як оцінювати рівень розуміння історичного контексту через мистецтво?

Які історичні пісні, гімни або музичні твори можуть допомогти вивчити певні епохи? Як музика може допомогти передати емоційну атмосферу історичних подій? Які методи аналізу музичних творів доцільно використовувати на уроках історії? Як інтегрувати музичні твори в структуру сучасного уроку історії? Чи є доцільним використання сучасної музики для осмислення історичних подій?

Як навчити учнів «читати» історичні картини? Які методи аналізу живописних творів є найбільш ефективними для уроків історії? Як порівняння картин різних періодів допомагає зрозуміти зміну історичних поглядів? Як використовувати картини не лише як ілюстрації, а й як джерела для критичного аналізу? Які практичні завдання можна запропонувати учням для роботи з історичними картинами? Які літературні твори найкраще ілюструють певні історичні періоди? Як аналіз історичних романів допомагає формувати вміння працювати з різними джерелами інформації? Чи можна використовувати художню літературу як рівноправне історичне джерело? Як навчити учнів критично сприймати історичну інформацію, викладену в літературних творах? Які методи роботи з літературними творами (дискусія, переказ від імені героя, альтернативні фінали) сприяють розвитку творчого мислення?

Як створити міждисциплінарний урок з історії та мистецтва? Як використання мистецьких творів сприяє активному залученню учнів у навчальний процес? Які види проєктної діяльності можна запропонувати учням для інтеграції мистецтва в уроки історії? Як враховувати вікові особливості учнів під час роботи з мистецькими джерелами? Як поєднання різних видів мистецтва (музика, живопис, література) сприяє глибшому розумінню історичних подій?

Практичні завдання . *Прослухайте уривок історичної пісні або гімну певної епохи (наприклад, «Марсельєза» для Французької революції) і проаналізуйте, які ідеї та настрої вона передає. Як ця музика могла впливати на людей того часу?*

Розгляньте картину Ежена Делакруа «Свобода, що веде народ». Як художник передав дух революції? Як би виглядала аналогічна картина, присвячена сучасним подіям?

Прочитайте опис історичної події в підручнику та порівняйте його з її зображенням у художньому творі або картині. У чому відмінності? Чому мистецтво може подавати історію інакше, ніж наукові тексти?

Запитання

- ✓ Як використання музики, живопису та літератури сприяє розвитку творчого мислення учнів на уроках історії?
- ✓ Які методи аналізу історичних картин допомагають учням краще зрозуміти історичний контекст?
- ✓ Як пісні та гімни певних епох можуть слугувати джерелом історичної інформації?
- ✓ Які літературні твори найбільш ефективні для вивчення історичних подій та епох?
- ✓ Як можна поєднувати різні види мистецтва в межах одного уроку історії?
- ✓ Які інтерактивні методи (дискусії, рольові ігри, творчі завдання) можна використовувати для аналізу мистецьких творів?
- ✓ Як оцінювати креативність учнів у роботі з мистецькими джерелами на уроках історії?

Тема 11. Формування умінь і навичок на уроках історії

1. Психолого-педагогічні основи формування умінь і навичок
2. Типи умінь і навичок, які формуються на уроках історії
3. Методика застосування різноманітних прийомів для розвитку умінь і навичок

Література

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.

Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Закон України "Про освіту"

Закон України "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).

Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид. доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 150 с.

URL:<https://drive.google.com/file/d/1bHY93c5-NcoQvFa10IIPImMEhw7Cc-j/view> (дата звернення: 12.01.2025)

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання] / Пометун О., Гупан Н. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021 250 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/11270/497.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

Майстерність учителя / За книгами Д.Лємова «Майстерність учителя», А.Гіна «Прийоми педагогічної техніки», А.Кроуфорда «Технології розвитку критичного мислення учнів» - зно.ua, 2017. - 68 с. Режим доступу:

<https://znayshov.com/FR/10485/466.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

ДОДАТКОВА

Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98.

Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98. 7. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза. 2005. 324 с.

Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза. 2005. 324 с.

Технології розвитку критичного мислення учнів /А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метью, Д. Макінстер. наукова ред., передмова О. І. Пометун. Київ : Плеяда, 2006. 220 с.

Терно С. Методика розвитку критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії: автореф. ... д. пед. н.: 13.00.02 – теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни); Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 44 с

Ларіонова Н. Б., Ларіонова О. М. Феноменологія критичного мислення. Information, its impact on social and technical processes: Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference. Haifa, Israel, 16-17 March 2020. P. 38–41.

Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–13.

Пометун О.І., Пилипчатіна Л. М. Основи критичного мислення: навчальний посібник для учнів 10 (11) класів загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. 192 с.

Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: «Вид-во А.С.К.», 2004. 192 с.

Терно С. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії: Посібник для вчителя. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. 70 с. URL: http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/Terno_Methodology.pdf. (дата звернення: 20.05.2025)

Терно С. Ознайомлення учнів із системою понять історичних курсів (Класифікації та шляхи формування понять). Історія в школах України. 2003. № 4. С. 24–26.

Терно С. Умови формування наукових понять у учнів на уроках історії. Історія в школі. 2000. № 1. С. 9–12.

Терно С. Чи навчені наші учні мислити критично? Історія в школах України. 2007. № 7. С. 18–23.

Терно С. Як підвищити ефективність навчання? (Науково-технологічні засади формування історичних понять). Історія в школах України. 2003. № 5. С. 21–25.

Терно С. Якість засвоєння історичних понять учнями загальноосвітніх шкіл. Історія в школах України. 2000. № 4. С. 28–32.

Фідря О. Як розвивати знання. Історія в школах України. 2005. №4. С. 12–14; 2006. № 3. С. 9–14.

Шеремет М. До проблеми формування критичного мислення особистості. Історія в школі. 2006. № 7–8. С. 15–17.

Пометун О. Система пізнавальних завдань у компетентісно орієнтованому навчанні. Режим доступу: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/c8e/c8e33e3dd84d2ce83e66b6f7d2257453.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

Мала Л. Активізація розумової діяльності учнів на уроках всесвітньої історії в 10- 11 класах// Історія в школах України. – 2002. – № 2.

Чумак А. Розвиток історичного мислення в процесі вивчення вітчизняної історії та його вплив на історичну свідомість. Виховання і культура. 2001. №1. С. 78- 83.

Бондарук І.П. Формування критичного мислення учнів основної школи на уроках історії//Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2007 рік [Текст]: збірник наукових праць...-К.:Педагогічна думка,2008, с.163-165.

Терно С. Історичне мислення: як його розвивати? Історія в школах України. 2007. № 5. С. 8–12.

Пометун О., Сущенко І. Навчаємо мислити критично: посібник для учителів. Д.: Ліра, 2016.

Пометун О., Сущенко І. Основи критичного мислення: методичний посібник для учителів. Д.:Ліра, 2016.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте значення формування умінь і навичок у процесі навчання історії. Які ключові аспекти цього процесу важливі для розвитку учнів? Висвітліть, чому формування практичних умінь та навичок через історію є важливим для розвитку загальних компетенцій школярів. Дайте характеристику актуальності використання активних методів навчання для ефективного формування історичних умінь і навичок. Опишіть, як методи навчання сприяють розвитку критичного мислення та здатності до самостійного аналізу у студентів. Проаналізуйте потребу в зміні підходів до формування умінь і навичок у зв'язку з динамікою освітнього процесу та змінами в суспільстві.

Проаналізуйте, як вивчення історії сприяє розвитку ключових компетенцій у школярів, зокрема, комунікативних, аналітичних, критичних. Висвітліть, чому історія є важливим інструментом у формуванні навичок вирішення проблем, прийняття рішень та обґрунтованої аргументації. Дайте характеристику тому, як вивчення історії допомагає учням розвивати соціальні навички, так як це пов'язано з взаємодією, дискусіями і колективною роботою. Опишіть, як історія впливає на розвиток здатності до рефлексії та оцінки подій у контексті сучасних проблем. Проаналізуйте, як вивчення історії допомагає розвивати глобальні компетенції, зокрема здатність працювати в культурно різноманітному середовищі.

Проаналізуйте різні підходи до формування умінь і навичок на уроках історії, зокрема, застосування індивідуальних і групових методів навчання. Висвітліть, як важливим є поєднання різних типів методів (словесних, наочних, практичних) для ефективного формування історичних умінь. Дайте характеристику застосуванню інтерактивних методів на уроках історії для розвитку умінь у старших класах. Опишіть, як методи активного навчання (проектні роботи, дебати, рольові ігри) сприяють розвитку навичок критичного мислення у учнів. Проаналізуйте різницю між методами, що використовуються для початкової, середньої і старшої школи, зокрема в контексті формування умінь і навичок.

Дайте характеристику понять «уміння» та «навички» в контексті навчання історії, визначте їх різницю та взаємозв'язок. Проаналізуйте, які конкретні уміння і навички мають бути сформовані у учнів на уроках історії, щоб забезпечити їх компетентність. Висвітліть, як історія сприяє формуванню когнітивних та емоційних умінь учнів, таких як аналіз, синтез, оцінка інформації. Опишіть, як сформовані уміння допомагають учням працювати з історичними документами, картами, джерелами. Проаналізуйте, як конкретні навички (наприклад, робота з хронологічними таблицями) сприяють успішному засвоєнню історичного матеріалу.

Проаналізуйте етапи формування умінь і навичок у дітей різних вікових груп. Як підходи до навчання історії змінюються залежно від віку учнів? Опишіть, які методи та стратегії найбільш ефективні для формування умінь у молодших класах і чому. Дайте характеристику технікам, які використовуються для розвитку історичних умінь у старших класах, зокрема, при аналізі складних історичних подій і процесів. Висвітліть, як важливо на кожному етапі навчання впроваджувати адаптовані методи для кращого засвоєння історії. Опишіть, як зміна підходів до формування умінь може впливати на зацікавленість учнів історією в різних вікових групах.

Проаналізуйте, як тісно пов'язані уміння, навички та знання на уроках історії. Чи є між ними певна ієрархія? Висвітліть, як знання історичних фактів і подій взаємодіють з розвитком умінь і навичок, зокрема, при використанні історичних джерел. Дайте характеристику тому, як знання впливають на здатність учнів застосовувати їх у реальних історичних контекстах. Проаналізуйте, як важливо в процесі навчання історії інтегрувати уміння, навички та знання для комплексного розвитку учнів. Опишіть, як робота з джерелами, аналіз історичних подій і документів допомагає поєднувати знання та практичні навички у процесі навчання історії.

Проаналізуйте роль словесних методів навчання на уроках історії. Як пояснення, інтерпретації, дискусії допомагають учням глибше зрозуміти історичні події? Висвітліть, як важливість чіткої інтерпретації історичних фактів впливає на розвиток навичок аналізу у школярів. Дайте характеристику технікам, які використовуються для полегшення сприйняття складних історичних концепцій через словесні методи. Опишіть, як дискусії сприяють розвитку критичного мислення учнів, зокрема в контексті оцінки різних точок зору на історичні події. Проаналізуйте, як застосування аналізу текстів на уроках історії сприяє розвитку навичок роботи з джерелами та підвищує здатність учнів до самостійного. Проаналізуйте роль наочних методів у процесі навчання історії. Як використання карт, схем, графіків допомагає учням краще засвоювати матеріал?

Висвітліть, чому наочні методи є важливими для розвитку уміння відтворювати хронологічні зв'язки та розуміння територіальних змін в історії. Дайте характеристику тому, як історичні документи, карти та інші наочні матеріали допомагають поглибити розуміння контексту історичних подій. Опишіть, як використання наочних матеріалів сприяє розвитку просторових уявлень учнів, зокрема у вивченні історичних територіальних змін. Проаналізуйте, як комбінування наочних та словесних методів може забезпечити більш ефективне навчання на уроках історії.

Проаналізуйте роль практичних методів навчання на уроках історії. Як розв'язування історичних задач сприяє розвитку умінь у школярів? Висвітліть, як написання есе та інші письмові роботи допомагають учням удосконалити навички аргументації та логічного мислення. Дайте характеристику застосуванню рольових ігор на уроках історії для розвитку умінь відтворювати історичні події та оцінювати їх наслідки. Опишіть, як використання практичних методів допомагає учням краще зрозуміти й осмислити абстрактні історичні поняття та події. Проаналізуйте, як інтеграція практичних завдань у процес навчання дозволяє учням більш ефективно засвоювати історичний матеріал.

Проаналізуйте важливість інтерактивних методів у формуванні умінь і навичок учнів на уроках історії. Як групові роботи сприяють розвитку комунікативних та колективних навичок? Дайте характеристику тому, як інтерактивні вправи, такі як мозкові штурми або робота в малих групах, можуть стимулювати творчий підхід до вивчення історії. Проаналізуйте, як поєднання різних інтерактивних методів дозволяє створити активне навчальне середовище, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу.

Проаналізуйте значення уміння працювати з історичними джерелами для розвитку критичного мислення учнів. Висвітліть, як уміння аналізувати різні типи джерел (письмові, візуальні, усні) допомагає учням побудувати повніше розуміння історичних подій. Дайте характеристику етапам роботи з джерелами, які допомагають учням розвивати навички аналізу та інтерпретації історичної інформації. Опишіть, як навчання за допомогою джерел сприяє розвитку уміння розрізняти факти та інтерпретації в історії. Проаналізуйте, як використання джерел може допомогти школярам критично оцінювати історичні події та їх вплив на сучасність.

Проаналізуйте важливість навичок хронологічного відтворення історичних подій для глибокого розуміння історичного процесу. Висвітліть, як хронологічне мислення допомагає учням зрозуміти взаємозв'язки між різними етапами історії. Дайте характеристику методам, які допомагають учням розвивати навички створення хронологічних таблиць та схем. Опишіть, як навчання хронології допомагає учням відновлювати картину історичних подій і їх вплив на розвиток суспільства. Проаналізуйте, як різноманітні інструменти, такі як карти та таблиці, сприяють розвитку хронологічних навичок у учнів.

Проаналізуйте важливість уміння порівнювати історичні процеси та явища для розвитку аналітичного мислення учнів. Висвітліть, як порівняння різних історичних подій дозволяє зрозуміти їх схожості та відмінності. Дайте характеристику методам, які допомагають школярам формувати уміння порівнювати історичні події, процеси та явища. Опишіть, як порівняння різних етапів історії сприяє розвитку розуміння причинно-наслідкових зв'язків.

Запитання

- ✓ Як формування умінь і навичок у процесі навчання історії сприяє розвитку загальних компетенцій учнів? Які аспекти цього процесу є найважливішими для їхнього розвитку?
- ✓ Чому активні методи навчання є ефективними для формування історичних умінь і навичок? Як вони сприяють розвитку критичного мислення та здатності до самостійного аналізу у студентів?
- ✓ Як зміни в освітньому процесі та суспільстві впливають на підходи до формування умінь і навичок на уроках історії? Які зміни необхідно враховувати при розробці методів навчання?
- ✓ Як вивчення історії сприяє розвитку ключових компетенцій у школярів, зокрема, комунікативних та аналітичних? Яке значення має історія для розвитку навичок вирішення проблем і прийняття рішень?
- ✓ Які методи навчання є найбільш ефективними для розвитку умінь у молодших, середніх та старших класах? Як ці методи відрізняються залежно від віку учнів?
- ✓ Як тісно пов'язані уміння, навички та знання на уроках історії? Яким чином знання історичних фактів допомагають розвитку умінь і навичок?
- ✓ Яку роль відіграють різні методи навчання (словесні, наочні, практичні) у процесі формування історичних умінь? Як їх поєднання забезпечує ефективне навчання?
- ✓ Як робота з історичними джерелами (письмовими, візуальними, усними) сприяє розвитку критичного мислення учнів та навичок аналізу і інтерпретації історичних подій?

Самостійна робота

Тема 11. Формування умінь і навичок на уроках історії

Критерії оцінювання умінь і навичок. Інклюзія.

Література

ОСНОВНА

- Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
- Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.
- Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>(дата звернення: 12.01.2025).
- Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.
- Закон України "Про освіту"
- Закон України "Про повну загальну середню освіту"
- Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
- Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.
- НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.
- Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання] / Пометун О., Гупан Н. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021 250 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/11270/497.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)
- Майстерність учителя / За книгами Д.Лємова «Майстерність учителя», А.Гіна «Прийоми педагогічної техніки», А.Кроуфорда «Технології розвитку критичного мислення учнів» - zno.ua, 2017. - 68 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/10485/466.pdf> (дата звернення: 20.05.2025)

ДОДАТКОВА

- Алеєва Н. М. Діти з порушенням зору в умовах інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / Н. М. Алеєва, Ю. В. Барінов та ін. Київ : Кафедра, 2016. 212 с.
- Вержиковська О. М. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушеннями мовлення : навч.-метод. посіб. / О. М. Вержиковська, Н. М. Гончарук, Л. І. Рудзевич. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. – 272 с.
- Вержиковська О. М., Рудзевич І. Л. Теорія і методика виховання дітей в спеціальній школі : навчально-методичний посібник / О. М. Вержиковська, Л. І. Рудзевич. 2-ге вид., перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 292 с.
- Веркейк Д. Знову в дорогу : посібник з догляду за спинальними хворими / за ред. Д. Веркейка ; Мін. охорони здоров'я Нової Зеландії. Київ : Рось, 2010. 100 с. : іл.
- Дітям про Конвенцію ООН : про права людей з інвалідністю / Агентство ООН у справах біжінців ; Нац. Асамблея людей з інвалідністю України. Київ, 2017. 10 с.

Доступність та універсальний дизайн : навчально-методичний посібник / В. О. Азін, Л. Ю. Байда, Я. В. Грибальський ; Нац. Асамблея людей з інвалідністю України ; Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». Київ, 2013. 128 с.

Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / С. П. Миронова ; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2016. 164 с.

Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник / О. Б. Нагорна ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2013. 140 с.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте основні критерії оцінювання умінь і навичок учнів на уроках історії. Як визначити, чи досягнуто рівня компетенції в учнів? Висвітліть, які конкретно критерії важливі для оцінки розвитку навичок аналізу історичних джерел і подій. Дайте характеристику кількісним та якісним критеріям оцінювання, таким як точність, глибина аналізу, здатність до аргументації. Опишіть, як оцінювання за допомогою відкритих завдань (наприклад, написання есе або проведення дискусії) може оцінити рівень самостійності учня в роботі з матеріалом. Проаналізуйте, як учитель може використовувати комбінацію різних критеріїв для більш об'єктивного оцінювання якості навичок учнів.

Проаналізуйте роль методів контролю на уроках історії. Які методи є найбільш ефективними для оцінювання знань і навичок учнів? Висвітліть, як методи самоконтролю можуть сприяти самостійності учнів у процесі навчання. Дайте характеристику методу тестування та його ролі в контролі за рівнем засвоєння матеріалу з історії.

Опишіть, як методи самоконтролю, такі як самооцінка, рефлексія учнів, можуть допомогти учням більш точно оцінити власні досягнення та виявити слабкі місця.

Проаналізуйте, як використання методів контролю і самоконтролю підвищує ефективність навчання та підтримує мотивацію учнів.

Проаналізуйте концепцію формувального оцінювання і його значення для процесу навчання історії. Висвітліть, як формувальне оцінювання допомагає виявити потреби учнів у корекції знань та навичок ще до кінцевої оцінки. Дайте характеристику методу формувального оцінювання, який сприяє постійному вдосконаленню умінь і навичок учнів на всіх етапах навчання. Опишіть, як вчитель може використовувати зворотній зв'язок у процесі формувального оцінювання для коригування подальшої роботи з учнями. Проаналізуйте, як формувальне оцінювання дозволяє вчителю отримати актуальну інформацію про прогрес учня і своєчасно коригувати стратегії навчання.

Проаналізуйте стратегії, які дозволяють вчителям ефективно використовувати різноманітні методи і прийоми на уроках історії. Яким чином можна адаптувати традиційні методи для дітей з обмеженими можливостями?

Висвітліть, як інклюзивний підхід в навчанні історії допомагає забезпечити рівний доступ до знань і сприяє розвитку всіх учнів, незалежно від їх можливостей. Дайте характеристику методам, які є ефективними для дітей з обмеженими можливостями, зокрема використання візуальних та аудіо допоміжних засобів, спрощених завдань і т. п. Опишіть, як можна використовувати індивідуальний підхід до учнів із особливими потребами для досягнення максимальних результатів у навчанні історії.

Проаналізуйте, як використання технологій, таких як спеціальні програми та онлайн-ресурси, може значно покращити процес навчання дітей з обмеженими можливостями.

Практичне завдання. Розробіть методичний підхід для оцінювання учнів з обмеженими можливостями на уроках історії, враховуючи їхні індивідуальні потреби. Як можна адаптувати методи оцінювання, щоб забезпечити справедливу оцінку знань і навичок учнів? Які альтернативні способи контролю можна використати, щоб зберегти інклюзивність процесу?

Запитання

- ✓ Які критерії оцінювання умінь і навичок учнів на уроках історії є найбільш важливими?
- ✓ Як методи самоконтролю можуть сприяти самостійності учнів?
- ✓ Яка роль формувального оцінювання в процесі навчання історії?
- ✓ Які методи контролю є найбільш ефективними для оцінювання знань учнів?
- ✓ Як оцінювання зворотного зв'язку допомагає вчителям коригувати процес навчання?
- ✓ Які стратегії використовуються для адаптації методів навчання для учнів з обмеженими можливостями?
- ✓ Як використання технологій може покращити навчання учнів з обмеженими можливостями на уроках історії?

Тема 12. Методи навчання, класифікація методів. Використання їх на уроках історії. Словесні методи на уроках історії.

1. Поняття «метод навчання». Визначення методів навчання та їх значення у навчальному процесі.
2. Класифікація методів. Аналіз призначення та особливостей кожного типу методу навчання.
3. Особливості використання словесних методів на уроках історії. Переваги та недоліки використання кожного словесного методу на уроках історії. Приклади ефективного використання словесних методів на уроках історії. Методи навчання історії для учнів з порушенням інтелекту.
4. Різноманітні підходи до використання комплексу методів на уроках історії в 5, 6, 7, 8, 9 класах.

Практичне завдання: підготуйте план-конспект для 8 класу

Література ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>(дата звернення: 12.01.2025).

Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.

Закон України "Про освіту"

Закон України "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПООП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах:методичний посібник /Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Сєрова Г. В. За загальною редакцією О .І. Пометун.[Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. К., 2025.

Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Сучасні методи групової роботи з учнями : науково-методичний посібник / укладачі : Буряк О. О., Кечик О. О. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 103 с. Режим доступу: <https://znayshov.com/FR/6066/192.pdf> (дата звернення: 12.05.2025)

ДОДАТКОВА

Десятов Д. Використання ВЕБ-КВЕСТУ як методу розвитку дослідницьких умінь учнів у процесі навчання історії. Історія в школі. 2012. Вересень. С. 22–25.

Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії [Текст]. Х. : Вид. група «Основа», 2005. 192 с.

Старева А. М. Методика навчання історії : особистісно-орієнтований підхід : навчально-методичний посібник. Частина II [Текст]. Миколаїв : «Ліон», 2007. 200 с.

Терно С. О. Теорія та методика навчання історії : практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Історія та археологія» [Текст]. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 36 с.

Варшавська М. Методика використання елементів дискусії на інтерактивному уроці з історії [Текст]. *Історія України*. 2005. № 43 (22 лист).. С. 14–17.

Мороз, П., & Мороз, І. (2021). ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В 5–9 КЛАСАХ: СТАН ПРАКТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. *Український Педагогічний журнал*, (3), 66–77. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-66-77>

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В КОНТЕКСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ. (2022). *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: педагогічні науки, 28(1), 85–
<https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.978>

Гордієнко Н. Кейс-метод як засіб формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників у вищій школі. Людинознавчі студії. Серія : Педагогіка. 2017. Випуск 4/36. С. 64–73.

Методичні рекомендації

Обговоримо))) Научіння, як стверджував Е. Стоунс, слід організовувати таким чином, щоб здійснювалося просування вперед, а не просто захирашувався час учня

Проаналізуйте поняття «метод навчання» і розкрийте його основні характеристики. Визначте роль методів навчання у формуванні навчальної діяльності учнів та вплив методів на ефективність засвоєння навчального матеріалу. Охарактеризуйте, яким чином методи навчання сприяють розвитку інтелектуальних здібностей, креативності, критичного мислення та самостійності учнів. Як різні методи навчання змінюють підходи до вивчення історії? Дайте пояснення важливості вибору правильного методу в залежності від навчальної мети.

Виокреміть та класифікуйте основні методи навчання, які використовуються на уроках історії. Охарактеризуйте кожен з типів методів: репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі, інтерактивні. Проаналізуйте призначення та особливості кожного з них, зокрема, як вони впливають на рівень активності учнів та сприяють глибшому розумінню історичних подій та процесів. Наведіть приклади, коли кожен з цих методів може бути найбільш ефективним на уроках історії. Як ці методи допомагають у формуванні вмінь самостійно отримувати та аналізувати інформацію?

Дайте детальну характеристику основним словесним методам навчання на уроках історії (лекція, бесіда, розповідь, пояснення). Проаналізуйте переваги та недоліки кожного методу з точки зору їх ефективності у розвитку учнівських компетенцій. Як словесні методи дозволяють створити сприятливу атмосферу для обговорення історичних тем? Наведіть приклади використання цих методів на уроках історії, які допомогли учням краще зрозуміти історичні події чи процеси. Яким чином ці методи можна адаптувати для учнів різних вікових категорій?

Охарактеризуйте особливості використання методів навчання на уроках історії в 5, 6, 7, 8, 9 класах. Проаналізуйте, як методи навчання повинні змінюватися залежно від вікових особливостей учнів. Розкрийте, як на уроках історії можна комбінувати різні методи, щоб забезпечити ефективне засвоєння матеріалу та сприяти розвитку критичного мислення учнів. Наведіть приклади використання різноманітних методів у роботі з учнями молодших та старших класів. Які методи є найбільш ефективними для кожної вікової групи?

Дайте детальну характеристику методів навчання за характером пізнавальної діяльності (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, дослідницький). Проаналізуйте, як кожен з цих методів сприяє розвитку різних когнітивних здібностей учнів, зокрема їх здатності до аналітичного мислення, уміння виділяти головне та критично осмислювати інформацію. Як використання кожного з методів дозволяє активно залучати учнів до навчального процесу та розвивати їх креативність на уроках історії?

Охарактеризуйте проблемно-пошукові методи навчання та проаналізуйте їх використання на уроках історії. Як ці методи допомагають учням самостійно шукати

відповіді на запитання, що виникають під час вивчення історичних подій? Як можна використовувати проблемно-пошукові методи для стимулювання в учнів критичного мислення та здатності до самостійного аналізу історичних джерел? Наведіть приклади ефективного застосування цих методів на уроках історії, зокрема у вивченні складних історичних питань.

Дайте характеристику тому, як словесні методи сприяють активізації учнів на уроках історії. Проаналізуйте, як ці методи можуть бути використані для стимулювання активного обговорення, розвитку аналітичних і комунікативних навичок учнів. Як саме можна організувати урок історії, щоб словесні методи сприяли залученню учнів до дискусій та розвитку їхніх критичних здібностей?

Проаналізуйте переваги та недоліки комбінованих методів на уроках історії. Як можна поєднувати різні методи (словарні, проблемно-пошукові, дослідницькі, інтерактивні) для досягнення кращих результатів у навчанні? Наведіть приклади комбінованих методів на практиці, зокрема на уроках історії, та поясніть, як ці методи сприяють залученню учнів до пізнавальної діяльності.

Дайте характеристику інтерактивних методів на уроках історії для 5-9 класів. Як ці методи сприяють розвитку критичного мислення та навичок роботи з інформацією у дітей? Проаналізуйте, як інтерактивні методи можуть бути використані для аналізу історичних джерел, документів, а також для проведення дискусій та дебатів. Як ці методи можуть стимулювати учнів до глибшого осмислення історичних подій?

Охарактеризуйте активні методи навчання, які можуть бути використані на уроках історії для формування вмінь самостійно працювати з історичними джерелами, розвивати критичне мислення та навички аналізу. Як активні методи можуть сприяти розвитку творчого підходу до вивчення історії, формуванню навичок аргументації та співпраці під час групових завдань? Наведіть приклади активних методів на уроках історії та проаналізуйте їх ефективність у контексті навчання.

Групова робота. «Батл». Міська і сільська школи: переваги і недоліки.

Практичне завдання

Організація і проведення вправ та завдань, спрямованих на активне використання словесних методів.

Запитання

- Що таке метод навчання історії?
- ✓ Які основні типи методів навчання існують, і як вони класифікуються?
- ✓ Які словесні методи навчання можна використовувати на уроках історії?
- ✓ Які переваги та недоліки словесних методів навчання у вивченні історії?
- ✓ Які конкретні словесні методи можна застосовувати для вивчення історичних подій та процесів?
- ✓ Які приклади запитань можна використовувати для сприяння активного обговорення історичних тем на уроках?
- ✓ Які рольові ігри можна організувати для вивчення історичних подій і постатей?
- ✓ Які методи обговорення можна використовувати для аналізу різних точок зору на історичні питання?
- ✓ Які техніки дебатів можна використовувати для розвитку критичного мислення на уроках історії?
- ✓ Як можна стимулювати самостійність учнів через словесні методи навчання на уроках історії?

- ✓ Як використання історичних оповідей може сприяти залученню учнів до вивчення матеріалу?
- ✓ Які техніки викладання можна застосовувати для розбудови навичок аналізу історичних джерел та документів?
- ✓ Як впровадження словесних методів на уроках історії може сприяти розвитку комунікативних навичок учнів?

Самостійна робота

Тема 12. Методи навчання, класифікація методів. Використання їх на уроках історії. Словесні методи на уроках історії.

Як зміна підходів до методів навчання в залежності від вікових особливостей учнів допомагає ефективно навчати історії? Яким чином методи можуть бути адаптовані для учнів різних вікових категорій (5-9 класи)? Як можна поєднувати різні методи, щоб забезпечити найбільшу ефективність на уроках історії в різних класах?

Література

ОСНОВНА

Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с. Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>(дата звернення: 12.01.2025).

Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.

Закон України "Про освіту"

Закон України "Про повну загальну середню освіту"

Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.

Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Серова Г. В. За загальною редакцією О. І. Пометун. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. К., 2025.

Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Сучасні методи групової роботи з учнями : науково-методичний посібник / укладачі : Буряк О. О., Кечик О. О. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 103 с. Режим доступу: <https://znaayshov.com/FR/6066/192.pdf> (дата звернення: 12.05.2025)

ДОДАТКОВА

Десятов Д. Використання ВЕБ-КВЕСТУ як методу розвитку дослідницьких умінь учнів у процесі навчання історії. Історія в школі. 2012. Вересень. С. 22–25.

Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії [Текст]. Х. : Вид. група «Основа», 2005. 192 с.

Старева А. М. Методика навчання історії : особистісно-орієнтований підхід : навчально-методичний посібник. Частина II [Текст]. Миколаїв : «Ліон», 2007. 200 с.

Терно С. О. Теорія та методика навчання історії : практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Історія та археологія» [Текст]. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 36 с.

Варшавська М. Методика використання елементів дискусії на інтерактивному уроці з історії [Текст]. *Історія України*. 2005. № 43 (22 лист).. С. 14–17.

Мороз, П., & Мороз, І. (2021). ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В 5–9 КЛАСАХ: СТАН ПРАКТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. *Український Педагогічний журнал*, (3), 66–77. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-66-77>

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В КОНТЕКСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ. (2022). *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: педагогічні науки, 28(1), 85–

<https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.978>

Гордієнко Н. Кейс-метод як засіб формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників у вищій школі. Людинознавчі студії. Серія : Педагогіка. 2017. Випуск 4/36. С. 64–73.

Терно С. Якість засвоєння історичних понять учнями загальноосвітніх шкіл. Історія в школах України. 2000. № 4. С. 28–32.

Фідря О. Як розвивати знання. Історія в школах України. 2005. №4. С. 12–14; 2006. № 3. С. 9–14.

Шеремет М. До проблеми формування критичного мислення особистості. Історія в школі. 2006. № 7–8. С. 15–17.

Пометун О. Система пізнавальних завдань у компетентісно оієнтованому навчанні. Режим

доступу: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/c8e/c8e33e3dd84d2ce83e66b6f7d2257453.pdf>

Мала Л. Активізація розумової діяльності учнів на уроках всесвітньої історії в 10- 11 класах// Історія в школах України. – 2002. – № 2.

Чумак А. Розвиток історичного мислення в процесі вивчення вітчизняної історії та його вплив на історичну свідомість. Виховання і культура. 2001. №1. С. 78- 83.

Методичні рекомендації

Проаналізуйте, як зміна підходів до методів навчання може впливати на ефективність навчального процесу з історії. Враховуючи вікові особливості учнів, на якому етапі навчання (молодші класи, середні, старші) доцільно застосовувати різні методи навчання? Охарактеризуйте, яким чином методи можуть бути адаптовані до рівня розвитку учнів та їх когнітивних можливостей, аби сприяти кращому засвоєнню історичного матеріалу.

Наприклад, для молодших школярів важливо використовувати методи, які сприяють розвитку базових навичок (наприклад, репродуктивні методи, використання наочності та ілюстрацій), тоді як для старших класів доречними можуть бути методи, що стимулюють критичне мислення та аналіз (наприклад, проблемний виклад, частково-пошукові методи, дослідницький підхід). Визначте, які методи краще застосовувати на різних етапах навчання з історії та як їх зміна сприяє глибшому розумінню учнями історичних процесів і подій.

Висвітліть, як взаємодія вчителя та учнів в залежності від віку може змінюватися, і які методи допомагають підтримати активність учнів на різних етапах навчання. Проаналізуйте, як мотивація учнів змінюється з віком і як це повинно корелювати з вибором методів для навчання історії.

Проаналізуйте, як методи навчання історії можна адаптувати для різних вікових категорій учнів. Для учнів 5-6 класів важливо застосовувати методи, що залучають до активного сприйняття та запам'ятовування основних фактів (наприклад, лекції, пояснення, візуальні методи), тоді як для учнів 7-9 класів доцільно використовувати більш складні методи, що стимулюють розвиток аналітичного та критичного мислення (наприклад, дискусії, дослідницькі методи, проекти).

Дайте характеристику різних методів у контексті вікових категорій. Наприклад, методи, що включають використання наочних матеріалів і схем, можуть бути дуже ефективними для молодших учнів, тоді як старші учні можуть використовувати методи, що вимагають аналізу джерел та документів або участі в складних історичних дебатах.

Визначте, як застосування різних методів навчання залежить від того, чи мають учні базові знання про історичні події або лише знайомляться з основними фактами. Які методи є найбільш ефективними для залучення учнів до глибокого аналізу історії в старших класах, і чому? Як адаптувати методи для різних рівнів учнівської підготовки та забезпечити їхню максимальну участь у процесі навчання?

Дайте характеристику різноманітним підходам до комбінування методів навчання на уроках історії. Як поєднання різних методів допомагає забезпечити інтерактивність уроку, підтримувати інтерес учнів і забезпечити глибоке розуміння матеріалу? Проаналізуйте, які методи варто комбінувати для досягнення кращих результатів в навчанні історії, наприклад, поєднання лекції з груповою роботою або використання дискусій та дослідницьких завдань для кращого засвоєння історичних тем.

Охарактеризуйте, як можна комбінувати репродуктивні методи з проблемно-пошуковими для того, щоб підтримувати баланс між знаннями та розвитком аналітичних здібностей учнів. Зверніть увагу на ефективність використання інтерактивних методів, таких як рольові ігри та дебати, з традиційними методами, що дозволяють засвоїти основні факти та концепції.

Визначте, як можна варіювати методи для різних вікових категорій учнів, застосовуючи більш прості методи в молодших класах і складніші методи в старших.

Як комбінувати методи для підтримки мотивації учнів і для забезпечення їхньої активної участі в процесі навчання історії?

Практичне завдання. Проаналізуйте два методи навчання історії: лекцію та метод групової дискусії. Для цього розгляньте їхні переваги та недоліки у контексті вивчення певної історичної події, наприклад, Визвольної війни 1648-1657 рр. в Україні. Яким чином кожен із цих методів допомагає учням засвоїти матеріал і розвивати критичне мислення? Визначте, в яких випадках найбільш ефективно використовувати кожен з методів та обґрунтуйте свій вибір.

Запитання

1. Яким чином зміна підходів до методів навчання історії залежно від вікових особливостей учнів сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу?
2. Які методи навчання історії найбільш підходять для учнів молодших класів, і як вони можуть бути адаптовані для учнів середніх і старших класів?
3. Як можна поєднувати традиційні та інноваційні методи на уроках історії для підвищення активності учнів?
4. Які переваги і недоліки використання словесних методів навчання на уроках історії, і як їх можна ефективно застосовувати?
5. Як інтерактивні методи навчання, такі як рольові ігри чи дебати, можуть покращити засвоєння історичних тем учнями?
6. Які конкретні методи можуть бути використані для розвитку критичного мислення учнів на уроках історії, і як ці методи допомагають у вивченні історичних подій та процесів?

Тематика контрольних робіт

Теоретичні питання

1. Дослідіть методи інтеграції міжпредметних зв'язків у навчальному процесі.
2. Проаналізуйте значення внутрішньопредметних зв'язків у навчанні історії як способу формування критичного і творчого мислення. Розкрийте основні їхні типи
3. Висвітліть як гуманістична спрямованість вчителя історії проявляється у педагогічній діяльності. Як вчитель історії може сприяти формуванню моральних цінностей у учнів через вивчення історії?
4. Охарактеризуйте структуру сучасних шкільних курсів історії. Які основні компоненти має структура курсу (зміст, методи, форми навчання, оцінювання)? Як ці компоненти взаємодіють для досягнення освітніх цілей?
5. Проаналізуйте нормативну базу НУШ і її вплив на процес викладання історії в школах.
6. Основні форми уроків. Як вибір форми уроку впливає на методику навчання історії?
7. Як на уроках історії у 5-7 класах можна поєднувати фронтальне навчання з груповою роботою для розвитку критичного мислення?
8. Схеми і таблиці на уроках історії.
9. Проаналізуйте принципи компетентнісного підходу в навчанні історії. Які компетенції повинні бути сформовані у учнів в результаті вивчення історії та як ці компетенції можуть впливати на загальний розвиток особистості учня?
10. Розкрийте значення діяльнісного підходу на уроках історії та його вплив на активність учнів у процесі навчання. Як цей підхід орієнтується на те, щоб учні не лише отримували знання, а й активно включалися у процес пізнання, реалізуючи їх через різноманітні види діяльності
11. Досліджуйте концепцію особистісно-орієнтованого підходу в навчанні історії. Як цей підхід допомагає забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня, враховуючи його особисті інтереси, здібності та рівень підготовленості?
12. Проаналізуйте ключові теоретичні підходи до групової та індивідуальної роботи в освітньому процесі. Види групової роботи.
13. Проаналізуйте основні методи організації індивідуальної роботи на уроках історії. Які фактори впливають на ефективність індивідуального навчання?
14. Аналізуйте основні методи формування критичного мислення, які можна застосовувати на уроках історії.
15. Дослідіть особливості застосування різних педагогічних методів для стимулювання творчості. Які методи навчання найефективніше розвивають творче мислення учнів?
16. Проаналізуйте, які конкретні уміння і навички мають бути сформовані у учнів на уроках історії, щоб забезпечити їх компетентність.
17. Проаналізуйте важливість уміння порівнювати історичні процеси та явища для розвитку аналітичного мислення учнів.
18. Дайте характеристику методам, які є ефективними для дітей з обмеженими можливостями
19. Яким чином методи можуть бути адаптовані для учнів різних вікових категорій (5-9 класи)? Як можна поєднувати різні методи, щоб забезпечити найбільшу ефективність на уроках історії в різних класах?
20. Проаналізуйте особливості використання дидактичних ігор. Класифікація дидактичних ігор. Особливості використання дидактичних ігор для дітей з обмеженими можливостями.

Практичні завдання

1. Наведіть приклади використання внутрішньопредметних зв'язків у навчанні (не менше 10).
2. Наведіть приклади, як методичні інструменти допомагають у підвищенні якості навчального процесу.
3. Розкрийте, які труднощі можуть виникнути під час складання календарного плану уроків історії в умовах обмеженого часу та великої кількості матеріалу. Як вчитель може вирішити ці проблеми?
4. Запропонуйте 10 видів мотивації на конкретних уроках історії.
5. Створіть інтелект-карту до конкретного уроку.
6. Які методи і стратегії діяльнісного підходу є найбільш ефективними для забезпечення глибокого розуміння учнями історичних процесів?
7. Наведіть приклади основних особливостей навчання історії в 5-9 класах, враховуючи вікові та психологічні особливості учнів цього віку.
8. Розкрийте методи мотивації учнів до активної участі у групових завданнях. Як можна уникнути пасивності окремих учасників?
9. Використання дидактичних ігор на уроках історії для підвищення пізнавальної діяльності учнів з обмеженими можливостями.
10. Назвіть конкретні методи діагностики пізнавальних можливостей учнів у контексті розвитку критичного мислення. Які стратегії оцінювання використовують вчителі для визначення рівня розвитку цих навичок у учнів?
11. Компетентнісний, особисто-орієнтований і діяльнісний підходи через призму формування критичного мислення : приклади застосування
12. Наведіть приклад сучасних методик формування творчого мислення в освітньому процесі. Які педагогічні технології активно використовуються для розвитку творчого мислення?
13. Наведіть приклади, як історія впливає на розвиток здатності до рефлексії та оцінки подій у контексті сучасних проблем.
14. Як можна використовувати проблемно-пошукові методи для стимулювання в учнів критичного мислення та здатності до самостійного аналізу історичних джерел? Наведіть приклади ефективного застосування цих методів на уроках історії, зокрема у вивченні складних історичних питань.
15. Наведіть приклади 5 видів дидактичних ігор із алгоритмом їх проведення.
16. Напишіть виховну, навчальну і методичну мету до конкретного уроку.

Індивідуальні завдання з методики навчання історії

Індивідуальні завдання є важливим компонентом навчального процесу в університеті, оскільки сприяють розвитку самостійності, аналітичного та критичного мислення студентів. Вони дозволяють студентам поглиблено вивчати конкретні теми, досліджувати важливі питання та застосовувати теоретичні знання на практиці

Алгоритм реалізації індивідуальних завдань

1. Визначення мети та завдання роботи

На першому етапі студент повинен чітко зрозуміти, що саме потрібно зробити, яка мета завдання, які основні питання та критерії оцінки. Важливо визначити, який результат очікується від виконання завдання.

2. Вибір теми та джерел

Студент вибирає конкретну тему (або отримує її від викладача) та визначає, які джерела будуть використані для дослідження. Це можуть бути як наукові праці, так і архівні матеріали, а також інші типи джерел.

3. Планування роботи

Студент складає план виконання завдання. Це допоможе структурувати роботу та зробити її більш послідовною. На цьому етапі визначаються ключові етапи: що і коли потрібно зробити, які методи дослідження застосувати.

4. Збір та аналіз матеріалу

На цьому етапі студент проводить глибоке вивчення обраної теми, здійснює пошук та аналіз джерел. Важливо звернути увагу на достовірність джерел та критично оцінити отриману інформацію.

5. Написання роботи

Після збору та аналізу матеріалу студент приступає до написання роботи. Робота має бути структурованою, чіткою, з логічно побудованими аргументами та висновками. Важливо використовувати належне посилання на джерела.

6. Редагування та корекція

Після написання роботи студент повинен її ретельно перечитати, виправити можливі граматичні чи стилістичні помилки, перевірити правильність посилань на джерела та відповідність вимогам завдання.

7. Презентація та захист роботи

Для деяких завдань передбачено усну презентацію або захист роботи перед викладачем або іншими студентами. Це дозволяє перевірити не тільки вміння написати, а й ефективно донести інформацію до аудиторії.

8. Оцінка та зворотний зв'язок

Викладач оцінює виконання завдання, дає зворотний зв'язок, вказує на сильні та слабкі сторони роботи, а також надає рекомендації для подальшого розвитку. Це важливий етап, який дозволяє студенту зрозуміти свої досягнення та напрямки для вдосконалення.

Види індивідуальних завдань з методики навчання історії

1. **Проекти з історії** Індивідуальний проєкт — це завдання, яке передбачає розробку та виконання студентом комплексної роботи з історії, спрямованої на вирішення певної проблеми або дослідження конкретної історичної теми. Проекти можуть включати створення презентацій, створення портфоліо, написання есе, дослідження історичних джерел. Завдання полягає в тому, щоб продемонструвати навички дослідження, аналізу та представлення результатів.
2. **Веб-квести** Веб-квест — це метод активного навчання, що передбачає використання інтернет-ресурсів для вирішення завдань у вигляді квесту. Студент отримує серію завдань, що потребують пошуку інформації в інтернеті, її аналізу та відповіді на запитання. Веб-квест дозволяє студентам не лише працювати з історичними джерелами, а й розвивати навички цифрової грамотності та дослідження.
3. **Історичний блог** — це індивідуальне завдання для студентів, яке полягає в створенні онлайн-ресурсу для публікації досліджень, статей та аналітичних матеріалів з історії. Такий блог дозволяє студентам поглиблено вивчати обрану тему, працюючи з науковими джерелами, документами та мультимедійними матеріалами. Студент самостійно вибирає тему, проводячи детальне дослідження, структурує публікації в блозі, поєднуючи текстові матеріали з відео, інфографікою та іншими мультимедійними елементами. Це дозволяє не лише поглиблено засвоїти історичні знання, а й розвивати навички критичного мислення, аналізу джерел та презентації історичних фактів у доступній формі.

Створення історичного блогу допомагає студентам розвивати навички комунікації та публікації, а також освоювати сучасні технології для подачі наукової інформації. Використовуючи блог, студенти мають можливість взаємодіяти з читачами, отримувати зворотний зв'язок і вдосконалювати свої роботи. Блог стимулює студентів до глибокого аналізу історичних подій та

процесів, даючи їм можливість представити власну точку зору на певні аспекти минулого. Це завдання розвиває не тільки академічні навички, а й здатність організовувати та презентувати інформацію в цифровому форматі, що є важливим елементом сучасної освіти.

Індивідуальні завдання допомагають студентам не лише засвоїти теоретичні знання, але й розвивати практичні навички, такі як аналіз, дослідження, робота з джерелами та презентування інформації.

Тематика (приблизна)

- ✓ Емоційний інтелект
- ✓ Вплив технологічних інновацій на стратегії ведення війни: аналіз змін у збройних силах у XX столітті.
- ✓ Світло та темрява: вплив релігійних уявлень про добро і зло на культурний розвиток.
- ✓ Політична впливовість коханок в світовій історії
- ✓ Найвідоміші військові хитрощі у світовій історії
- ✓ Історія самураїв, їхній роль у японському суспільстві та розвиток кодексу бушідо
- ✓ Світовий досвід боротьби з корупцією: найкращі практики
- ✓ Хакер-злочинці у світовій історії
- ✓ Стратегії запобігання суїцидам серед школярів: інноваційні підходи та впровадження
- ✓ Історичний кроссовер: як би змінилися події, якби зустрілися персонажі з різних історичних епох
- ✓ Кохання та політика: романтичні зв'язки у великих державних діячів XX-XXI ст.
- ✓ Роль палацових інтриг у формуванні китайської імперської влади
- ✓ Прояви воєнних злочинів, насильства та геноциду в 2 пол XX ст.
- ✓ Світло та темрява: вплив релігійних уявлень про добро і зло на культурний розвиток
- ✓ Ефективні стратегії роботи з агресією у підлітків: від теорії до практики

Рекомендації до навчання

Удосконалюй українську мову!!! Володіння рідною мовою – не заслуга, а обов'язок патріота. Мова – то серце народу: гине мова – гине народ.

Обдумано читай джерела і наукову літературу! Бійся механічного запам'ятовування тексту.

Обмірковуй!

Роби висновки!

Засвоюй категоріально-понятійний апарат.

Навчися скорочувати матеріал для написання тез або опорного конспекту.

Привчай себе до самоконтролю.

Як працює наш мозок?

Те, що не має сенсу, ми забуваємо. Мозок за день сприймає нескінченно багато всього, проте може згадати тільки те, що вважає за потрібне. Переконати себе в тому, що певні дані тобі знадобляться, надати засвоєнню інформації сенс - значить змусити мозок повірити в те, що це потрібно неодмінно запам'ятати.

Емоції. Якщо вивчення чогось для тебе каторга, то й засвоювати інформацію непросто. Корисно створити позитивний настрій, приступаючи до підготовки до іспитів. Наприклад, налаштуйся на те, як ти прекрасно відпочинеш увечері після іспиту- це підніме тобі настрій.

Об'єднуй. Факти й дані, зв'язані між собою, краще запам'ятовуються й як би витягають один одного. Таким чином пов'язаний з окремими «ниток» «канат» дає більше шансів нормально скласти іспити.

Ресурсам потрібно відновлюватися. Знову-таки на рівні фізіології мозку: щоб імпульси передавалися між нервовими закінченнями, потрібні певні речовини-медіатори. Їм властиво вичерпуватися та через якийсь час відновлюватися. Тому в один момент ми просто перестаємо щось запам'ятовувати. Щоби скоріше поповнити сили (і свої, і свого мозку), відпочинь. Корисно, до речі, з'їсти шоколадку - вона допоможе відновитися ще швидше.

Навчіться писати і виконувати інші дії лівою рукою, якщо ви правша і правою — якщо лівша. Так ви активізуєте роботу обох півкуль мозку.

Наш мозок пам'ятає дуже багато чого, але доступ до цієї інформації обмежений. Інформація звалена в купу, а внутрішній бібліотекар лінується її шукати. **Правильно організовуючи роботу мозку (пам'яті) ми полегшуємо собі майбутнє.**

Використання парних асоціацій - через паралелі, символи або співзвуччя.

Метод Цицерона – розстановка фактів або понять усередині певного приміщення, розташування їх у просторі (як на полицях) і зв'язування з розставленими в приміщенні предметами. Згадуємо обстановку разом із вивченим матеріалом.

Ейдотехніка (з грец. - «образ») більше спирається на створення яскравих візуалізацій, перетворення інформації в цілісні образи. Головний інструмент ейдотехніки – це створення візуального конспекту (шпаргалки). Це те, що людина сама виробляє на основі почутого або прочитаного - перетворений, «переварений» матеріал, утілений у чомусь: конспекті, схемі, малюнку тощо.

Для ефективного навчання:

✚ провітрюй кімнату (18-20 градусів),

✚ поїж (не переїдай), Харчування відіграє важливу роль у нормальному функціонуванні мозку. Їжа, багата вітамінами, А, С, Е, К, В, а також фолієвою кислотою, залізом і поліненасиченими жирними кислотами омега-3 допоможе подолати швидку стомлюваність, підвищить швидкість реакції й концентрацію уваги, дозволить зберегти гостру пам'ять.

Раціон: м'ясо (яловича печінка, нежирне червоне м'ясо), риба (лосось, сардина, тунець), картопля, житній хліб, вівсянка, яблука, волоські горіхи, лляне масло, рис.

Є інший вегетаріанський варіант: червоні, сині і фіолетові ягоди, такі як чорниця і журавлина, яблука, груші, сливи, персики, банани, цитрусові, горіхи і боби, червоне вино, чай, нефільтровані фруктові соки (особливо виноградний), перець, помідори, цибуля і баклажани, шпинат – кращі продукти для пам'яті.

Напої, що містять кофеїн, здатні акумулювати здібності мозку. Але це тимчасова реакція. Замініть каву і чай трав'яними чаями, які поліпшують кровоток до мозку. Також не забувайте пити достатню кількість чистої води.

Пам'ятайте, що алкоголь не тільки знижує розумові здібності, але й перешкоджає відновленню клітин мозку.

- ✚ заборони з робочого столу зайве, виключи музику, телевізор, все, що відволікає увагу,
- ✚ подбай про хороше освітлення, сиди прямо,
- ✚ відпочивай кожні 45 хв (пройдись, зроби розминку, заплющ очі...),
- ✚ фізична активність зміцнить не тільки твої м'язи, але й пам'ять. Учені з Інституту біологічних досліджень «Salk» (Каліфорнія, США) провели дослідження на мишах. Виявилось, що більш активні миші мали удвічі більше клітин в області мозку, що відповідають за вивчення і пам'ять. Гімнастика, силові вправи, фітнес або йога — вибери те, що тобі до душі. Навіть виконання вправ 2–3 рази в тиждень допоможе поліпшити кровообіг у мозку і зміцнити пам'ять. Крім цього, фізичні вправи стимулюють ріст нервових закінчень, які запобігають ослабленню пам'яті та покращують процес запам'ятовування.

- ✚ працюй рівномірно, спочатку виконуй важчі завдання, потім – легші, якщо не все виходить – не нервуй (кубики пресу також не відразу виникають☺).
- ✚ вправи для розвитку мислення: загадки, головоломки, гра в шахи або інші настільні ігри. Ігри, як і арифметичні розрахунки в розумі, відмінно розвивають логіку.
- ✚ додаткові навички: програмування на комп'ютері або гра на музичному інструменті.
- ✚ фантазуйте! Уявляєте, що ви – кіт. Опишіть своє бачення навколишніх предметів. Або ви – квітка. Як в цьому випадку виглядає світ? А може ви прилетіли з іншої планети? Опишіть і такі відчуття. Розвиток логіки та розширення світогляду в цій грі гарантовані
- ✚ легкий спосіб тренувати свою пам'ять - це згадувати події, які відбувалися з вами сьогодні. Подумки пробіжіться від початку дня та згадайте важливі події, які в ньому були. Спробуйте згадати, як змога більше деталей. Ця вправа допоможе вам більш ефективно використовувати свою пам'ять.
- ✚ щоб запам'ятати інформацію якісно, буде корисно передати її іншій людині. Коли ви вчите іншу людину, то ви починаєте систематизувати свої знання в єдину структуру. У момент подачі матеріалу ви починаєте виділяти основні речі та звертати увагу на важливі деталі. Бути в ролі вчителя не тільки цікаво, а й корисно для тренування пам'яті.
- ✚ вивчення іноземної мови впливає на структуру нашого мислення. Для мозку вивчення нової мови - це важкий, але корисний процес. Коли ми запам'ятовуємо нові слова, то нашому мозку доводиться створювати нові зв'язки всередині голови. Чим більше таких зв'язків має наш мозок тим ефективніше показники його продуктивності та запам'ятовування різної інформації.
- ✚ замініть щоденний перегляд телепередач або соц мереж на заняття медитацією.
- ✚ Поганий сон – погана пам'ять! Хороший нічний сон може бути як раз тим засобом для пам'яті, що вам потрібно. Коли ви купуєте нову порцію інформації, вона повинна бути стабілізована і закріплена в вашому мозку, а потім закріпитися як довгострокова. Цей процес в основному відбувається під час сну. Однак, гормон стресу кортизол найбільш активний вночі. Так що, якщо вам не вдалося отримати цих 8 годин сну, можуть виникнути проблеми з пам'яттю.
- ✚ Щоденна праця принесе результат, головне, щоб навчання приносило задоволення☺.

Методичні рекомендації для організації навчальної діяльності студентів заочної форми навчання

Навчання студентів-заочників потребує особливого підходу, оскільки вони поєднують здобуття освіти з роботою та самостійним опануванням матеріалу. Тому навчальний процес має бути організований так, щоб максимально ефективно використовувати обмежений час на очне навчання і водночас забезпечувати якісний рівень підготовки.

Пам'ятайте про професійне спрямування курсу «Методика навчання історії» для студентів заочної форми навчання, які здобувають кваліфікацію вчителя історії і сусп предметів, оскільки його головною метою є формування у студентів компетентностей, необхідних для ефективного викладання історії в закладах загальної середньої освіти. Вивчення цього предмета забезпечує вас знаннями, методичними навичками та інструментами для:

- **Планування та організації уроків історії** відповідно до сучасних освітніх стандартів.

- **Використання ефективних педагогічних технологій** для формування критичного мислення, історичної свідомості та національної ідентичності учнів.
- **Розвитку навичок аналізу та інтерпретації історичних джерел**, що допомагає учням самостійно оцінювати події минулого.
- **Застосування інтерактивних методів навчання**, таких як дискусії, проблемне навчання, ігрові та кейсові методи і т.ін.

Курс дає вам можливість:

- ✓ Формувати **стійкі професійні компетентності**, необхідні для викладання історії на високому рівні.
- ✓ Навчитися **використовувати цифрові технології** для створення навчальних матеріалів та організації освітнього процесу.
- ✓ Розвивати **навички педагогічної комунікації** та психологічної підготовки для роботи з учнями різного віку.
- ✓ Готувати **авторські методичні розробки, уроки та проєкти**, адаптовані до вікових особливостей школярів і т.ін.

Викладання історії вимагає від вчителя не лише ґрунтовного знання матеріалу, а й володіння методичними прийомами, що включають:

- ✚ **Здатність адаптувати історичний матеріал** відповідно до рівня знань учнів.
- ✚ **Навички розвитку учнівської самостійності** через проєктні та дослідницькі методи.
- ✚ **Вміння здійснювати компетентнісний підхід** до оцінювання навчальних досягнень учнів.
- ✚ **Формування громадянської свідомості** та виховання ціннісного ставлення до історії рідної країни.

Завдяки вивченню курсу ви зможете:

- ❖ **Ефективно проводити уроки** з використанням сучасних методичних підходів.
- ❖ **Організовувати позакласну роботу** (екскурсії, історичні конкурси, інтерактивні ігри).
- ❖ **Застосовувати різні методи оцінювання знань учнів** (тести, творчі завдання, історичні проєкти).
- ❖ **Готувати учнів до участі в олімпіадах, конкурсах і наукових дослідженнях з історії** і т.ін.

1.Планування навчального процесу

Студентам заочної форми навчання важливо чітко планувати свою навчальну діяльність, враховуючи інтенсивність курсу та обмежений час для самостійного навчання.

Замість пасивного сприйняття матеріалу лекції рекомендую для студентів-заочників інтерактивну взаємодію, активну участь в обговоренні, в наведенні прикладів, в активному слуханні відповідей своїх колег. Це вам дає можливість засвоїти складні теми через реальні педагогічні приклади.

Під час семінарів рекомендую відпрацьовувати практичні навички викладання. Активна участь в обговоренні сприятиме розвитку навичок критичного мислення та аналізу, а також підготує вас до реальних педагогічних ситуацій.

Рекомендується розподілити навчальну роботу таким чином:

Планування часу.

Враховуючи розмір курсу, студентам необхідно визначити, скільки часу вони можуть приділяти навчанню щотижня. Для цього можна скласти індивідуальний графік, що включає: час на вивчення лекційного матеріалу, час на виконання практичних завдань, перегляд додаткових джерел та підготовку до семінарів/консультацій.

Розподіл тем.

Курс поділяється на окремі теми, кожна з яких має свій термін вивчення. Рекомендується для кожної теми витратити 1-2 тижні в залежності від складності.

2. Самостійне навчання та методи роботи з матеріалом

Самостійна робота є основною складовою навчання заочної форми. Для ефективного засвоєння матеріалу студентам потрібно використовувати різні методи та джерела інформації:

Заняття з лекційними матеріалами. Студентам слід уважно ознайомлюватися з лекціями, ретельно конспектувати основні тези.

Використовувати презентації, таблиці ін. матеріал.

Використовувати електронні ресурси та онлайн-курси для підтримки вивчення матеріалу, що дозволяє отримати більш глибоке розуміння теми.

Опрацювання рекомендованої літератури, конспектів, нормативних документів. Для глибшого засвоєння матеріалу необхідно звертати увагу на різні джерела: монографії, статті в наукових журналах, вчительські сайти.

Порівняння історичних підручників різних періодів та їх критичний аналіз.

Практичні завдання. Підготовка планів -конспектів уроків.

Розробка інтерактивних завдань для учнів (історичні ігри, дебати, аналіз документів).

Створення різних форм навч діяльності учнів на різних онлайн-ресурсах.

Студенти повинні ретельно виконувати самостійні завдання, індивідуальні завдання, тести, писати есе.

Інтерактивні методи навчання

Онлайн-курси

Онлайн-лекції

мультимедійні ресурси (відео, інтерактивні карти, презентації), щоб зробити навчальний процес більш захоплюючим і зрозумілим.

Контроль знань та оцінка навчальних досягнень

Контроль навчальних досягнень для студентів заочної форми навчання включає кілька етапів:

Тести на різних платформах. Студенти проходять тести після вивчення кожної основної теми, що дозволяє перевірити засвоєння матеріалу.

Колоквіуми, які студенти проходять під час залікової сесії перший колоквіум (модульна контрольна робота) по т.1-7 (на 2 семінарі), другий колоквіум (модульна контрольна робота) - (т.8-12) на 4 семінарі.

Усні відповіді на семінарських заняттях, які демонструють знання студентів, вміння презентувати свою думку, виконувати пед задачі і т.ін.

Екзамен. В кінці курсу передбачається підсумковий екзамен (письмовий або усний), який дозволяє комплексно перевірити знання студентів.

Рекомендації для підготовки до іспиту

Підготовка до іспиту є важливою частиною навчальної діяльності, і для її ефективної організації студентам заочної форми навчання рекомендується:

Скласти план підготовки. Розподілити час на повторення матеріалу та уточнення незрозумілих питань. Для цього варто зробити план по днях.

Активне використання конспектів і роздаткових матеріалів. Для ефективного повторення використовувати конспекти лекцій та зроблені записи.

Зворотний зв'язок та підтримка

Комунікація відбувається як через старосту, так і індивідуально (через корпоративну пошту).

Алгоритм підготовки до семінару

Семінар (від лат. “*seminarium*” – “розсадник”, переносно – “школа”) – це особлива форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами за завданнями викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо.

Основними дидактичними цілями їх проведення є:

- ❖ забезпечення *педагогічних умов* для поглиблення і закріплення знань студентів з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійного опрацювання;
- ❖ спонукання студентів до *колективного творчого обговорення* найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;
- ❖ оволодіння *методами аналізу* фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

1. Ознайомлення з темою заняття

- ✓ Ознайомтеся з планом семінару, визначте основні питання для обговорення.
- ✓ З'ясуйте ключові поняття та терміни.

2. Робота з навчальною літературою

- ✓ Опрацюйте підручники, навчальні посібники та статті, рекомендовані викладачем.
- ✓ Опрацюйте текст лекції, методичні матеріали на дистанційці.
- ✓ Використовуйте свій досвід.
- ✓ Випишіть основні тези, що відповідають темі семінару.

3. Продумайте конкретні педагогічні ситуації, приклади з конкретних тем і т.п.

4. Підготовка до дискусії

- ✓ Продумайте власну позицію щодо проблемних питань.
- ✓ Підготуйте аргументи, що підтверджують вашу точку зору.
- ✓ Передбачте можливі заперечення та підготуйте контраргументи.

5. Формулювання запитань

- ✓ Складіть кілька запитань для дискусії, що допоможуть розкрити тему глибше.
- ✓ Запропонуйте альтернативні підходи до розгляду проблеми.

3. Практичні поради

- Використовуйте **конспектування та інтелект-карти** для структурування матеріалу.
- Відпрацьовуйте **усне мовлення**, чітко формулюйте думки та аргументи.
- Тренуйте вміння вести **академічну дискусію**, висловлюючи свою точку зору толерантно та аргументовано.
- Підготуйтеся до **інтерактивних форм роботи** (презентацій, групових обговорень, дебатів).

4. Оцінювання роботи студентів

Оцінка участі в семінарі враховує:

- Рівень опрацьованості матеріалу (грунтовність відповідей).
- Уміння аргументовано висловлювати думки.

- Активність у дискусії.
- Використання конкретних прикладів (детальніше дивись в критеріях).

Конспектування

При підготовці семінарського заняття важливу роль відіграє правильне конспектування тексту. Процес конспектування є одним із ефективних способів передачі інформації у довготермінову пам'ять. Головна проблема конспектування – бажання скопіювати друковану інформацію. Це важка і невдячна праця, оскільки задіяні руки і очі, а не мозок.

Головне в мистецтві конспектування – це активний процес аналізу інформації, виділення головного, визначення взаємозв'язків і логіки викладу основних положень, і короткий запис, який дозволяє у достатньо повній формі відтворити зміст прочитаного матеріалу. Це вимагає поруч із навичками критичного мислення і певних технічних навичок конспектування, ряд з яких вам пропонується:

- конспекти мають бути адаптовані до вашої індивідуальності, тому пишіть їх “своїми” словами;
- структуруйте текст заголовками і підзаголовками;
- визначіть структуру аналізу фактів, подій, явищ: причини, подія, наслідки, аналогія, значення тощо;
- більш складна інформація деталізується, в іншому випадку, записи мають бути короткими;
- сприяють процесу запам'ятовування скорочення (Українська Центральна Рада – УЦР, В.Винниченко – Вин-ко ін.), а також опорні конспекти (це взаємозалежний набір умовних позначок, знаків (символів), що містять у собі закодовану інформацію.
- ключові ідеї, внутрі і міжпредметні зв'язки, терміни і висновки позначте маркером;
- після проведення семінарського заняття відзначте і опрацюйте ті питання, з якими ви не впоралися.

Історичний факт – основа історичних знань. Він непотворний, як неповторні простір і час, де він протікає, оскільки перебувають у постійному русі.

Історична подія – сукупність логічно завершених та обмежених у просторі й часі історичних фактів.

Історичне явище – комплекс аналогічних історичних фактів або їх ознак, які зберігалися чи зберігаються протягом певного часу та в певному просторі (території).

Історичний процес – ланцюг взаємопов'язаних у часі й просторі причинно-наслідковими зв'язками історичних подій і явищ:

- коли відбувалися чи проходили ці факти, події, явища чи процеси;
- де вони проходили;
- за яких історичних обставин вони проходили; які події пройшли напередодні;
- який розвиток вони отримали надалі;
- яка соціальна верства чи верстви були основними учасниками події;
- яку роль відіграли тут історичні особи та чиї інтереси вони відображали;
- який слід залишили ці факти, події чи процеси в історії регіону, країни чи світу;
- випадковим чи закономірним був саме такий перебіг подій та які вони мали наслідки;
- які альтернативи розвитку існували за тих історичних умов; а як би повелися Ви за таких умов?

Пам'ятка роботи з історичним джерелом

Документ первинний (запис очевидця або учасника події) чи вторинний (коментар чи переказ про подію з уст дослідника).

Походження тексту:

- хто написав цей текст? Коли він був написаний?
- до якого виду джерел він відноситься? Це повний текст чи фрагмент?
- якщо це фрагмент тексту, хто і чому вибрав саме цю частину тексту?

Зміст тексту:

- яким є зміст тексту?
- які факти описуються?
- як автор пояснює причини, викладає хід і визначає значення історичних подій?

Достовірність інформації тексту:

- чи був присутній автор під час події, яку описує, чи взяв інформацію з первинних джерел?
- коли написано документ: відразу чи багато пізніше самої події?
- Якими є погляди автора? До чого він закликає і що засуджує? Чиї інтереси він виражає?
- Чи є автор представником певної точки зору чи він пропонує свій погляд на події?
- Як автор ставиться до описуваних подій та їхніх учасників? Чи є в автора особливі симпатії, переваги?
- Якою мовою пише автор?
- Чи є дане джерело єдиним свідченням про цю подію? Чи є інші джерела, як вони описують подію? Яке з джерел більш достовірне і чому?
- Кому співчуває автор? Як він ставиться до описуваних подій?
- Чи можна вважати документ достовірним і неупередженим?
- Як цей документ кореспондується з іншими свідченнями про ці факти, подію, явище чи процес?

Схема аналізу подій

(з хронологічної точки зору локалізація подій у часі)

коли пройшли ці події, як довго вони тривали, в якій послідовності проходили)
на який період історії людства вони припадають;

як ця подія співвідноситься з іншими подіями чи процесами;

як ця подія кореспондується з однотипними подіями чи процесами вітчизняної та регіональної історії;

складання хронологічних чи синхроністичних простих чи складних таблиць.

Визначення місця історичних подій у просторі

(використання карти як історичного джерела)

правильно займіть позицію біля карти (так, щоб не заступати природне освітлення карти);

запам'ятайте, що коли ви стоїте навпроти карти, наверху буде північ (південь – унизу), а зліва – захід (відповідно, справа – схід);

навчіться читати легенду карти – її умовні позначення. При всій різноманітності карт однотипні факти, події та явища – кордони та столиці, райони повстань, напрями головних ударів і місця битв тощо – зображуються на них схожими позначками;

зверніть увагу на написи, діаграми, таблиці, портрети, рисунки, які є на карті;

працюючи з контурною картою, користуйтеся кольоровими олівцями, робіть умовні позначення;

на дрібномасштабних картах окремі позначки робіть цифрами, які включайте в умовні позначення.

Схема характеристики історичної особи

(складання історичного портрету)

Історичні умови, виклики та вплив оточуючого суспільного середовища на формування особистості історичної постаті. Особистісні якості історичного діяча та умови їх становлення та формування.

Цілі діяльності та можливості їх досягнення. Чиї соціальні інтереси відстоює?

Якими засобами та шляхами досягається поставлена мета.

Основні результати діяльності історичної особи для регіону, країни чи світу.

Оцінка сучасниками та істориками.

У чому значення діяльності цієї особистості.

Яке Ваше ставлення до цієї особи як людини та як історичного діяча?

Поради до складання плану

Уважно прочитайте назву теми плану, текст джерел.

Спробуйте засвоїти зміст матеріалу в цілому. Структурно план поділяється на вступ, основну частину та висновки.

Запишіть головні, на Ваш погляд, думки тексту, що і будуть орієнтовними пунктами плану.

Добре продумайте, сформулюйте й запишіть ці головні думки. Це буде простий план теми.

Якщо план складний, виділіть провідні (дві-три) ідеї та спробуйте перегрупувати матеріал таким чином, щоб він відповідав цим ідеям.

Знайдіть дані, які розкривають кожну з виділених вами головних ідей, і запишіть їх у вигляді підпунктів плану.

Перевірте, чи розкриває план тему, чи є у ньому своя логіка й завершеність, яка дозволить Вам краще засвоїти матеріал.

Конспектування – це стислий виклад основного змісту прочитаного (почутого).

Кілька разів прочитайте текст, постарайтеся засвоїти його зміст в цілому.

Розділіть текст на окремі блоки (відносно самостійні частини).

Зробіть аналіз кожної із частин, виділивши в ній головне.

Сформулюйте тези і випишіть вислови, які їх аргументують.

Запишіть основні положення та ідеї тексту або почутої інформації. Найвдаліше інтелект-карти.

Узагальнення – визначення загальних, суттєвих ознак історичного явища чи процесу, формулювання провідних понять чи ідей того, що опрацьовано чи вивчено; узагальнення ґрунтується на аналізі та синтезі та йде від простого до складного (від конкретного до абстрактного).

Виділіть головне поняття.

Перевірте, як Ви зрозуміли його зміст.

Відберіть основні, типові факти з опрацьованого матеріалу.

Проаналізувавши їх, виділіть спільні риси.

Сформулюйте провідну ідею, вектор розвитку явища чи процесу.

Порівняння – це розумова операція, спрямована на встановлення рис схожості та відмінності між певними історичними подіями, явищами чи процесами.

Етапи порівняння:

засвоєння об'єктів порівняння та їх запис;

виділення критеріїв – споріднених суттєвих ознак об'єктів, які порівнюються; це – найскладніша частина порівняння. Критерії порівняння – це своєрідний план спільних ознак тих чи інших подій, явищ чи процесів.

чітке формулювання й короткий запис змісту порівняння;

порівняння об'єктів за кожним з критеріїв;
стисле узагальнення та його запис.

Структура семінарського заняття.

Першим питанням фактично кожного семінарського заняття є аналіз дискусійних проблем у сучасній історії. Дослідіть повноту і достовірність відображення в історіографії основних подій, явищ і процесів української історії у конкретний період. Виокреміть персональний внесок наукових шкіл і учених. Окресліть на основі наявних праць недостатньо вивчені аспекти, спотворені або сфальсифіковані події, явища та процеси. Сучасний учитель повинен бути інформований у сучасних тенденціях історіографії і джерелознавства.

Наступні завдання відображають зміст теми. Аналізуйте їх відповідно до запропонованої структури.

Практичне завдання передбачає створення навчально-методичного комплексу для використання в школі – це система дидактичних засобів навчання з конкретної дисципліни, метою якої є повна реалізація освітніх і виховних завдань, сформульованих навчальною програмою предмету: таблиці, презентації, опорні конспекти, логічно-структурні схеми ін.

НМК – сукупність матеріалів на паперовій та / або в електронній формах, необхідних і достатніх для ефективного використання студентами на практиці і у своїй професійній діяльності.

Для підготовки майбутніх учителів історії і суспільствознавчих предметів є важливим навчання їх різних форм і методів візуалізації, систематизації навчального матеріалу. Процес візуалізації матеріалу, а також розкодування його людиною завжди породжує проблемну ситуацію, вирішення якої пов'язане з аналізом, синтезом, узагальненням, розгортанням і згортанням інформації, тобто з операціями активної розумової діяльності. Використання різних форм візуалізації навчального матеріалу є важливим засобом навчання, сприяє актуалізації системних характеристик навчального знання, успішному набуттю вмінь та навичок на всіх рівнях пізнавальної діяльності: репродуктивному, пошуково-виконавчому та творчому. У процесі візуалізації навчального матеріалу використовуються різні форми та методи – від традиційних діаграм, графіків, таблиць, структурно-логічних схем до інтелект-карт (mind map), стратегічних карт (roadmaps), казуальних ланцюгів (causal chains), інфографіки, навчальних презентацій та ін.

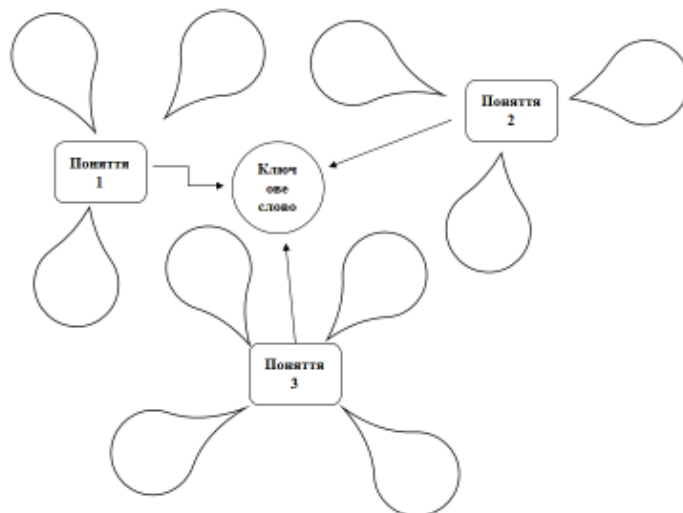
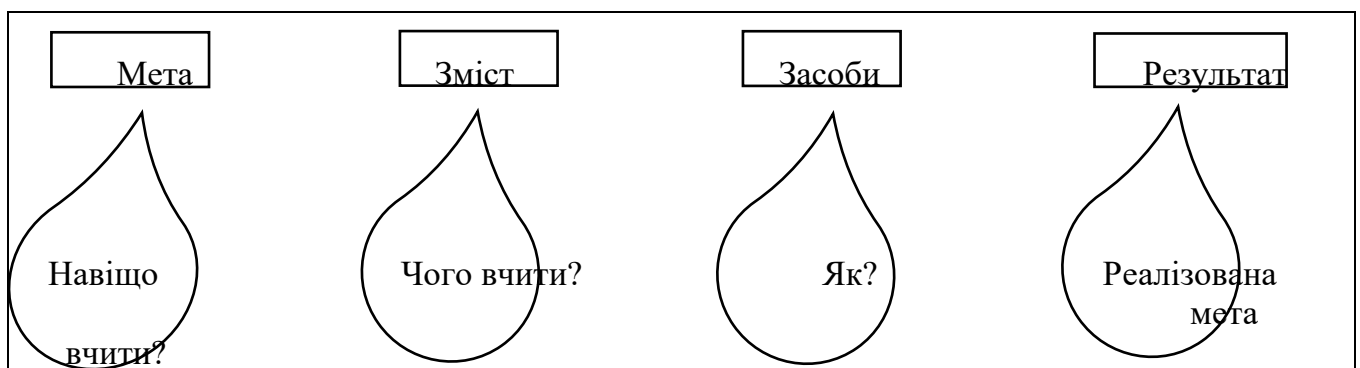
Алгоритм складання схеми

1. Сформулювати мету.
2. Визначити специфіку досліджуваного об'єкта.
3. Підібрати матеріал із кількох навчальних джерел.
4. Проаналізувати текст, виділити головні та другорядні поняття, категорії, основні ідеї та смислові блоки, зв'язки між поняттями й категоріями, інформаційними блоками.
5. Виокремити найбільш загальні поняття й категорії.
6. Підібрати тип структурно-логічної схеми з урахуванням специфіки змісту та вимог форматування тексту.
7. Обрати тип графічних елементів (коло, овал, прямокутник і т.п.), тип ліній та стрілочок як позначення зв'язків, а також колір, шрифт ін.
8. Створити проект схеми на папері або електронний, оцінити його.
9. Перевірити адекватність вибору типу схеми, зв'язків між її елементами. При потребі доповнити.

Які критерії оцінювання?

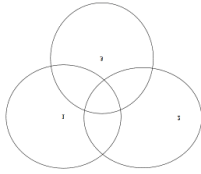
самостійність виконання завдання,
 адекватність вибору типу схеми,
 зображення усіх головних питань та понять окремої теми (поняття та інформаційні блоки мають бути розташовані так, щоб була зрозуміла їхня ієрархія: родові та видові поняття і категорії, загальні й конкретні – у центрі, збоку – другорядні);
 правильність виявлення зв'язків між елементами логічно-структурної схеми,
 знаходження аргументів та знаків-символів у межах кожної смислової частини тексту,
 акуратність і грамотність оформлення.

Логічно-структурні зв'язки – схеми, які вказують конкретну залежність кожного наступного поняття від попереднього, тобто послідовність процесів.

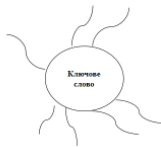
Кластер графічно відображає міркування.

Важливо! Посередині є ключове слово – основа теми. Навколо поняття або речення, що відображають ідеї, факти. Елементи кластеру поєднують стрілками з ключовим поняттям. У кожного із «супутників» є свої «супутники», завдяки чому встановлюються нові логічні зв'язки.

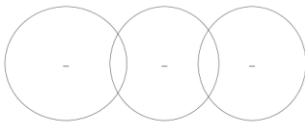

Діаграма Венна дозволяє показати можливі логічні відношення в межах множин. Перекриті частини відображають подібності між поняттями, ідеями, категоріями та групами, а частини, що не перекриваються, – відмінності.

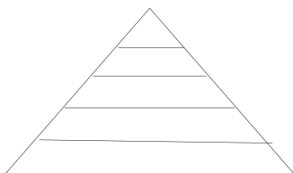
«Павучки» вживаються для роботи над поняттями, коли записуються назви поняття, обводячи його овалом, потім, підбираються ключові слова – так створюються «ніжки».

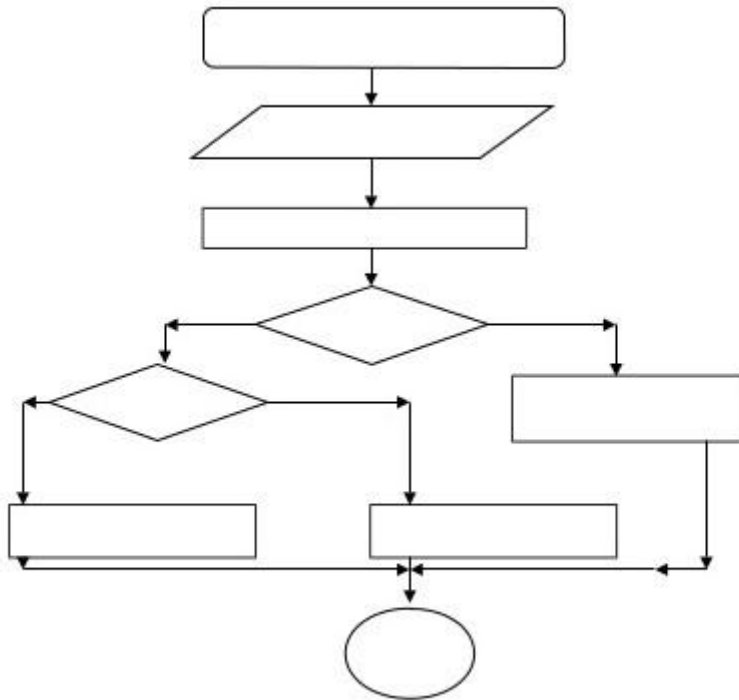
Лінійна діаграма Венна використовується для перекриття зв'язків у послідовності.

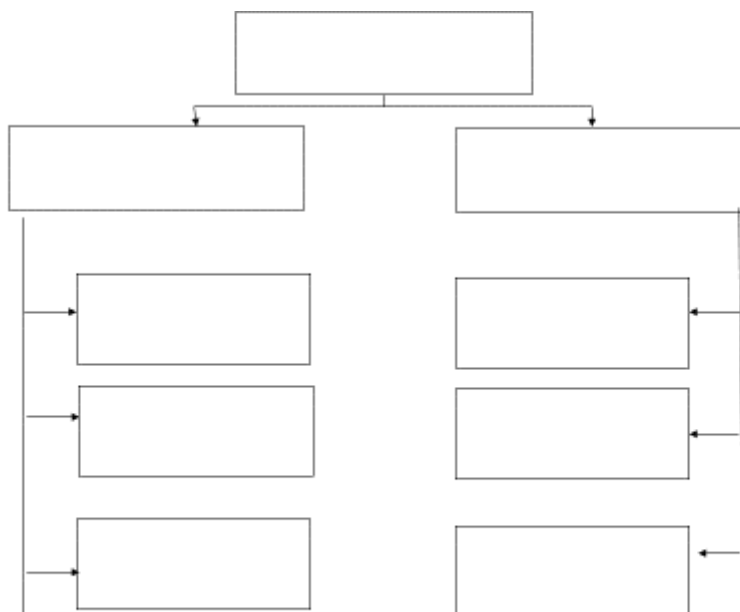
Піраміда відображає ієрархічне втілення ідей, позицій.

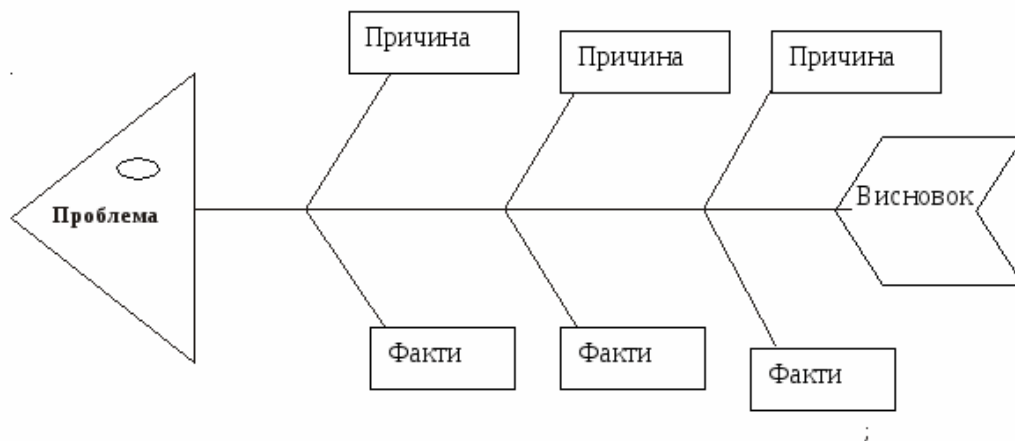
Складноструктурні таблиці.

Класифікація – це схема, у якій виділяється основне поняття, що об’єднує інші за певним принципом або певною ознакою. Може бути горизонтальна, вертикальна, кругова і т.д.

Фішбоун відображає найбільш суттєві причинно-наслідкові взаємозв’язки між чинниками та наслідками.

Схеми можуть бути візуальними

Інтелект-карта — це зручна і ефективна техніка візуалізації мислення і альтернативного запису, використовуються для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей, а також як засіб для навчання, вирішення завдань, ухвалення рішень, при написанні статей.

Реалізується як діаграма, на якій зображені слова, ідеї, завдання ін., зв'язані гілками, що відходять від центрального поняття. У основі цієї техніки лежить принцип «радіантного мислення», що відноситься до асоціативних розумових процесів, відправною точкою яких є центральний об'єкт. Це демонструє чисельну різноманітність можливих асоціацій і отже, невичерпність можливостей мозку. Подібний спосіб запису дозволяє карті пам'яті необмежено рости і доповнюватися.

Поради Тоні Бьюзена з техніки створення ментальних карт

- Важливо розміщувати слова на гілках, а не в ромбах і паралелепіпедах тощо.
- Важливо, що гілки повинні бути живими, гнучкими, загалом, органічними.
- Малювання ментальної карти в стилі традиційної схеми повністю заперечує ідеї майндмепінгу. Це сильно ускладнює рух погляду по гілках і вносить багато зайвих однакових, а отже монотонних, об'єктів.
- Писати на кожній лінії тільки одне ключове слово. Кожне слово містить тисячі можливих асоціацій, тому склеювання слів зменшує свободу мислення. Роздільне написання слів може привести до нових ідей.
- Довжина лінії повинна дорівнювати довжині слова. Це простіше і економніше.
- Пишіть друкованими літерами, якомога ясно і чітко.
- Варіювати розмір літер і товщину ліній залежно від ступеня важливості ключового слова.
- Обов'язково використовуйте різні кольори для основних гілок. Це допомагає цілісному і структурованому сприйняттю.

- Часто використовувати малюнки і символи (для центральної теми малюнок обов'язковий). Іноді ментальна карта взагалі може цілком складатися з малюнків.
- Прагнути такої організації простору, щоб не залишалося порожнього місця а гілки не розміщувалися дуже щільно. Для невеликої ментальної карти використовуйте аркуш паперу формату А4, для великої теми – А3.
- Гілки, що розрослися, можна укладати в контури, щоб вони не змішувалися з сусідніми гілками.
- Розташовувати лист горизонтально. Таку карту зручніше читати.

Інструменти для побудови карт знань

- ☐ **MindMeister** — популярний інструмент для створення інтелект-карт з функціями колаборації та можливістю експорту карт.
- ☐ **Coggle** — простий у використанні онлайн-інструмент для створення ментальних карт з функцією спільної роботи в реальному часі.
- ☐ **Lucidchart** — потужний інструмент для створення діаграм, включаючи ментальні карти, із можливістю інтеграції з іншими сервісами.
- ☐ **XMind** — класичний інструмент для побудови інтелект-карт, з багатим функціоналом для організації ідей та думок.
- ☐ **Mindomo** — онлайн інструмент для створення інтерактивних карт знань з можливістю спільної роботи та експорту карт у різні формати.
- ☐ **Canva** — хоча це в основному графічний редактор, Canva також має шаблони для створення ментальних карт і схем.
- ☐ **Miro** — інструмент для візуальної співпраці, який дозволяє створювати інтерактивні карти знань і працювати над ними в команді.
- ☐ **MindMup** — простий у використанні інструмент для створення інтелект-карт, з можливістю збереження в Google Drive.
- ☐ **Bubbl.us** — легкий інструмент для побудови ментальних карт, підтримує спільну роботу і організацію інформації.
- ☐ **Stormboard** — інструмент для створення інтерактивних дошок, який дозволяє будувати карти знань і співпрацювати з іншими користувачами.
- ☐ **Trello** — інструмент для організації завдань, який можна використовувати для створення схем і карт знань.
- ☐ **Ayoo** — інструмент для організації задач та створення карт знань з можливістю управління проектами.

Схема цілісного процесу це складно структурована схема.

Таблиці дозволяють показати текстовий матеріал в лаконічній, ущільненій формі.

Важливо!

- Визначити мету складання таблиці, її назву.
- Вибрати тип таблиці.
- Створити структуру таблиці.
- Визначити заголовки рядків та стовпчиків таблиці.
- За необхідністю можна ввести підзаголовки.
- Виокремити суттєві ознаки досліджуваного явища, події чи процесу, за якими доцільно провести порівняння, узагальнення і т.п.
- Згідно із типом таблиці включити до відповідних граф результати узагальнювального, аналізу матеріалу, який вивчається.

Які критерії оцінювання таблиці?

- ✓ Відповідність темі.
- ✓ Адекватність вибору типу.
- ✓ Логічність структури.
- ✓ Змістовність, правильний відбір інформації, адаптованість тексту для таблиці.
- ✓ Грамотність і лаконічність, науковість.

Таблиці поділяють на:

текстові; змішані (у яких одна частина колонок текстова, а інша – цифрова);

таблиці із зображеннями (хоча б в одній графі є ілюстрації).

За функційним призначенням є таблиці: роз'яснювальні (полегшують розуміння теоретичного матеріалу, що вивчається, сприяють його запам'ятовуванню); порівняльні (для зіставлення, протиставлення та порівняння); узагальнювальні (для підсумкового аналізу матеріалу, у логічній послідовності демонструють основні риси подій, явищ, процесів).

Назва історичної постаті, події чи явища	
Позитивні сторони	Негативні сторони

Синхроністична таблиця дозволяє показати події, явища чи процеси, що відбувалися одночасно.

Питання, які виносяться на порівняння	Часовий проміжок в Україні	Часовий проміжок в Європі і Америці	Часовий проміжок в Азії

Порівняльна таблиця дає можливість порівняти кілька об'єктів за певними характеристиками.

Лінія порівняння	Критерії порівняння			
	1 історична особа	2 історична особа	3 історична особа	4 історична особа
Мета				
Засоби здійснення				
...				

Зведена таблиця дає можливість систематизувати інформацію, провести паралелі між явищами, подіями та фактами.

Тема 1	Тема 2	Лінія порівняння	Тема 3	Тема 4

Діахронійна таблиця дає можливість якісні зміни під час розвитку подій та явищ, їх форми й змісту на певних етапах історичного розвитку.

Роки діяльності	Змістовна характеристика	Основні праці

Інфографіка – графічний спосіб подання інформації, візуальне відображення даних, змістом якого є невелика за обсягом, але значуща й лаконічно оформлена інформація.

ПЕРЕВАГИ ІКТ

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ

виртуальні екскурсії,
доповнена реальність,
онлайн-ігри, ШІ, 3D-
моделювання, STEAM-освіта

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ

Індивідуальний
підхід до кожного
учня, самостійна
робота,
рівноправні
завдання, ІКТ точно
буде цікавим для
сучасних дітей

СУЧАСНІСТЬ

Соціальні
мережі,
платформи Тік
Ток та
Інстаграм,
історичні блоги,
створення
власних
проектів

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Аналіз історичних джерел,
розпізнавання дезінформації,
формулювання власних висновків.

НАОЧНІСТЬ

Відео, фото, аудіо, карти,
схеми, таблиці, графіки,
ілюстрації, картини, комікси

ТВОРЧІСТЬ

Створення
інстаграм
сторінок
історичних
діячів, метод
проектів,
дидактичні ігри,
рольові ігри

ЕФЕКТИВНІСТЬ

Швидкий пошук
інформації,
автоматизація
рутинних
завдань

НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

Цифрова грамотність, підготовка
вступу до ВЗО та до роботи

ДОСТУПНІСТЬ

Мобільні додатки, QR-коди,
онлайн-курси, аудіокниги,
доступ до різних джерел
інформації

МОТИВАЦІЯ

Зацікавленість до
історії, історія
наука не лише про
минуле, а й
майбутнє

ЦИФРОВІЗАЦІЯ

Подання матеріалу
у звичному й
мобільному
форматі для всіх
учнів

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ КОНТРОЛЮ

Наприклад, оцінка за тестування є
незмінною, оскільки нема
суб'єктивності вчителя, суто
розрахунок системи

Методичні рекомендації для організації навчальної діяльності студентів заочної форми навчання
з дисципліни «Методика навчання історії»
(спеціальність «Середня освіта (історія і громадянська освіта)»)

Навчання студентів заочної форми здобуття вищої освіти з дисципліни «Методика навчання історії» має свою специфіку, зумовлену поєднанням самостійної роботи з обмеженою кількістю аудиторних занять. У зв'язку з цим особливого значення набуває чітка організація навчальної діяльності, спрямована на формування професійних компетентностей майбутнього вчителя історії та громадянської освіти, розвиток методичного мислення й умінь застосовувати теоретичні знання в практичній педагогічній діяльності.

Основною формою опанування навчального матеріалу для студентів заочної форми навчання є самостійна робота, яка повинна бути системною, планомірною та орієнтованою на досягнення визначених результатів навчання. З цією метою студентам рекомендується на початку вивчення дисципліни ознайомитися зі структурою курсу, тематикою змістових модулів, видами навчальних завдань і критеріями їх оцінювання. Важливо спланувати індивідуальний графік роботи з урахуванням міжсесійного періоду, визначивши час для опрацювання теоретичного матеріалу, виконання практичних і творчих завдань, підготовки до контрольних заходів.

Під час вивчення теоретичних питань курсу доцільно поєднувати роботу з навчальною та науково-методичною літературою, чинними нормативними документами у сфері освіти, програмами та підручниками з історії і громадянської освіти. Рекомендується вести конспект опрацьованого матеріалу, звертаючи увагу на ключові поняття методики навчання історії, принципи, методи, форми та засоби навчання, особливості організації уроку історії та позакласної роботи. Важливим є не механічне засвоєння інформації, а її осмислення з позицій майбутньої професійної діяльності.

Особливе місце в навчальній діяльності студентів заочної форми навчання посідає виконання практико-орієнтованих завдань. До них належать аналіз чинних навчальних програм і підручників, розробка конспектів уроків історії та громадянської освіти, добір методів і прийомів навчання відповідно до вікових особливостей учнів, формування історичних і громадянських компетентностей. Під час виконання таких завдань студентам рекомендується спиратися на сучасні дидактичні підходи, компетентнісну парадигму освіти, принципи особистісно орієнтованого та діяльнісного навчання.

Важливим компонентом підготовки є розвиток умінь критичного аналізу педагогічних ситуацій і методичних рішень. Студентам заочної форми навчання доцільно звертати увагу на проблемні питання методики навчання історії, аналізувати різні підходи до викладання навчального матеріалу, оцінювати ефективність використання тих чи інших методів і форм роботи. Це сприяє формуванню здатності самостійно приймати професійні рішення та адаптувати навчальний процес до конкретних умов освітнього середовища.

Підготовка до сесійних занять і контрольних заходів має здійснюватися на основі систематичного повторення та узагальнення вивченого матеріалу. Рекомендується використовувати запитання для самоконтролю, тести, проблемні завдання, передбачені навчально-методичним забезпеченням дисципліни. Особливу увагу слід приділяти зв'язку теоретичних положень із практикою викладання історії та громадянської освіти в закладах загальної середньої освіти.

У процесі навчання студентам заочної форми рекомендується активно використовувати можливості дистанційної комунікації з викладачем (електронна пошта, освітні платформи, онлайн-консультації). Це дає змогу своєчасно отримувати методичну допомогу, уточнювати вимоги до виконання завдань, обговорювати складні або дискусійні питання курсу.

Таким чином, ефективна організація навчальної діяльності студентів заочної форми навчання з дисципліни «Методика навчання історії» передбачає поєднання самостійної роботи з цілеспрямованою методичною підтримкою, орієнтацію на практичну спрямованість навчання, розвиток професійного та критичного мислення. Це створює умови для якісної підготовки майбутніх учителів історії і громадянської освіти, здатних до творчої педагогічної діяльності та безперервного професійного саморозвитку.

Література ОСНОВНА

- Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
- Викладання предметів освітньої галузі «ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТА» у 5-6 класах Нової української школи (методичні рекомендації) / Фарбак Т. М. ЧОППО імені К. Д. Ушинського, 2023. 31 с.
- Галицька-Дідух Т. В., Гречановська О. В., Батарейна І. О., Гурська В. А., Бабік І. В. Гейміфікація як засіб індивідуалізації навчання XXI століття. Лодзь: Futurity Research Publishing, 2025. 203 с.
- ГІО-оцінювання-2025. Путівник, затверджений наказом МОН № 418 від 6 березня 2025 року (зі змінами від квітня та липня). (дата звернення: 12.01.2025). <https://educationforlife.mon.gov.ua/wp-content/uploads/2025/10/gio-ociniuvannia-2025-putivnik.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).
- Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyizagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 12.01.2025).
- Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.
- [Закон України](#) "Про освіту"
- [Закон України](#) "Про повну загальну середню освіту"
- Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024. 54 с.
- Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/66a/b9c/8cd/66ab9c8cd027a336734100.pdf> (дата звернення: 12.01.2025).
- Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти історичних факультетів. 3-є вид. доповнене і виправлене [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 150 с. URL:<https://drive.google.com/file/d/1bHY93c5-NcoQvFa10IIrPImMExw7Cc-j/view> (дата звернення: 12.01.2025)
- Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
- Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.
- [Модальні навчальні програми для 5 - 9 класів](#). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/> (дата звернення: 12.01.2025)
- Наказ Міністерства освіти і науки України 30 липня 2024 року № 1072 «КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ реформування історичної освіти в системі загальної

середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text> (дата звернення: 12.01.2025)

Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с.

НУШ у базовій середній освіті: громадянська та історична освітня галузь (6 клас) / укладач: Замулко О.І., завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості КНЗ «ЧОППОП Черкаської обласної ради». Черкаси, 2023. 60 с.

Основи інтегрованого навчання учнів громадянської освіти та історії в 5–6 класах: методичний посібник / Пометун О. І., Гупан Н. М., Ремех Т. О., Серова Г. В. За загальною редакцією О. І. Пометун. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с.

Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2005. 328 с.

Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання. URL <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 12.01.2025).

Нова система оцінювання https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/?fbclid=IwDGRzaAOFimJbGNrA4WKTGV4dG4DYWVtAjExAHNydGMGYXBwX2lkDDM1MDY4NTUzMTcyOAhjYWxsc2l0ZQIyNQABHozwXYlPtLxrcEGrwK9j7MA9xbvZHB9qc_b1yPyUvYXAwUuAd3Y3pkgbMllv_aem_tgHFC1284Wia7n1dSj1Igg

Програми середньої загальноосвітньої школи. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія. 6-11 класи. К., 2025.

Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 2736)

Психологічний супровід і підтримка учасників освітнього процесу в умовах впровадження Нової української школи (з досвіду роботи фахівців психологічної служби) : метод. посібник / уклад. В. В. Байдик. Харків : Друкарня Мадрид, 2018. 102 с.

Реалізація завдань громадянської та історичної освітньої галузі в контексті нового Державного стандарту базової середньої освіти (з досвіду роботи вчителів громадянської та історичної освітньої галузі) / укладачі: Н. С. Черткова, І. В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 70 с.

Як нова система оцінювання у громадянській та історичній галузі допомагає побачити поступ учня. Головне з вебінару. URL: <https://nus.org.ua/2025/11/14/yak-nova-systema-otsinyuvannya-u-gromadyanskij-ta-istorychnij-galuzi-dopomagaye-pobachyty-postup-uchnya-golovne-z-vebinaru/> (дата звернення: 12.11.2025).

ДОДАТКОВА

Armstrong P. Bloom's Taxonomy. 2014. URL: <https://cft.vanderbilt.edu/guidesubpages/blooms-taxonomy/#2001>. (дата звернення: 19.06.2024).

Dunn J. The Historian's Responsibility for the Future: Recording Covid-19 for the Next Generation. Teaching History. A Journal of Methods. 2021. Vol. 46 № 1. P. 23– 25. DOI: <https://doi.org/10.33043/TH.46.1.23-25>. (дата звернення: 11.06.2024).

Erekson K. Putting History Teaching «In Its Place». *Journal of American History*. March 2011. Volume 97. Issue 4. P. 1067–1078. DOI: <https://doi.org/10.1093/jahist/jaq066> (дата звернення: 19.06.2024).

Garrone-Shufren S. Preparing Teachers to Teach the Language of History. *Teaching History. A Journal of Methods*. 2020. Vol. 45. № 2. P. 2–17. DOI: <https://doi.org/10.33043/TH.45.2.2-17>. (дата звернення: 10.06.2024).

Hughes R. Assessment in the History Classroom. *Teaching History. A Journal of Methods*. 2019. Vol. 44. № 2. P. 51–56. DOI: <https://doi.org/10.33043/TH.44.2.51-56> (дата звернення: 11.06.2024).

Koziar, M., Lysenko, T., Halytska-Didukh, T. (2024). Strategies for Preparing Teachers to Implement Virtual Reality in the Process of Personalized Learning. *International Conference on Science, Innovations and Global Solutions*. (pp. 445-448). Futurity Research Publishing. Polska, Łódź, 31.07.2024 p.

Pearson B, Brasington B, Bowman T. «I Don't Want to be a Historian! I Just Want to be a History Teacher!» A West Texas Historical Methods Odyssey. *Teaching History. A Journal of Methods*. 2019. Vol. 44. № 1. P. 2–27. DOI: <https://doi.org/10.33043/TH.44.1.28-56>. (дата звернення: 10.06.2024).

STEM-освіта: теорія та практика [Електронний ресурс]: збірник науково-методичних матеріалів /уклад. О. В. Лозова, І. П. Василяшко / за заг. ред. Ю. І. Завалевського. К. Видавничий дім «Освіта», 2024. 417 с.

Young C. Embracing the Digital Revolution in the History Classroom. *Teaching History. A Journal of Methods*. 2018. Vol. 44. № 2. P. 2–16. DOI: <https://doi.org/10.33043/TH.43.2.2-16> (дата звернення: 19.06.2024).

Академічна доброчесність у середній освіті. Методичні рекомендації / Ю.Бреус, Ю. Боловацька, О.Заплотинська. Київ, 2021. 105 с.

Асистент вчителя: роль, завдання та практичний досвід (практичний посібник) / Гонік С.Ю., Ридецька В.М., Підкаура В.А. та ін. Звягель, 2024. 74 с.

Бондаренко Н. В. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання [Storytelling as a communication trend and a method of teaching all subjects in school]. *Молодь і ринок*. 2019. № 7 (174). С. 130–138. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716893/1/BNV_MiR_19-07.pdf (дата звернення: 01.07.2024)

Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами: методичний посібник / Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Київ, 2023. 35 с.

Історія України в джерелах: практикум / П.В.Мороз, І.В.Мороз, В.С.Власов. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 564 с.

Історія як пропаганда: посібник для вчителів / А.Лягуша, Н.Шліхта, О.Коляструк та ін. Київ, DVV International Ukraine, 2024. 276 с.

Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.

Компетентісно орієнтований підхід до оцінювання результатів навчання учнів: приклади завдань регіональних моніторингових досліджень [Електронне видання] / І.В. Капустін, Т.М. Голтяй, С.С. Євтушенко, О.О. Мілаш; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2025. 254 с.

Гавлітіна Т. Інноваційні освітні практики: створення та впровадження в Новій українській школі. *Нова педагогічна думка*, 2023. №3 (115). URL: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/576/523> (дата звернення 2.08.2025)

Галицька-Дідух Т.В., Романюк В.Л., Задорожня Т.М. Використання штучного інтелекту в дистанційному навчанні: психолого-педагогічні умови. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка». 2024. № 5(39) 2024. С. 126-143.

Гурська, О. А., Самборська, О. В., & Йордан, Г. М. Використання цифрових технологій у педагогічному процесі для індивідуалізації навчання. Педагогічна Академія: наукові записки. 2025. (14). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14587060> (дата звернення 2.08.2025)

Денисюк В., Завадська Н., Дідух О. Вікові особливості формування історичних знань в учнів 5–9 класів. Scientific Collection «InterConf», (39): with the Proceedings of the 8 th International Scientific and Practical Conference «Science and Practice: Implementation to Modern Society» (December 26–28, 2020). Manchester, Great Britain: Peal Press Ltd., 2020. P. 580–587. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/19769> (дата звернення: 03.07.2024)

Інноваційний простір учителя НУШ: кейси методичних матеріалів для 5-6 класів НУШ / за заг. ред. Світлани Гарної та Юлії Бурцевої. Київ-Краматорськ, 2023.

Контроль освітніх результатів учнів ліцею в умовах інтегрованого навчання : методичний посібник / Ільченко В. Р., Гуз К. Ж., Засекіна Т. М., Ільченко О. Г., Гринюк О. С., Антонюк М. А., Олійник І. М., Білик Н. І., Ляшенко А. Х., Педенко В. П. [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 150 с.

Мобільні технології в школі: посіб. для вчителів / І. А. Патрушева, О. М. Гера, Н. В. Діденко, Л. А. Павлюк, О. Л. Сафроненко. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 175 с.

Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Харків: Вид-во "Ранок", 2019. 304 с.

Нова українська школа: як реалізувати новий зміст базової середньої освіти : навчально-методичний посібник для тренерів-педагогів / за ред. А. Черній ; відпов. за вип. : О. Лютко, М. Люшин. Рівне : РОППО, 2024. 207 с.

Пометун О. І. Практичні заняття з історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 160 с.

Практика інтегрованого навчання учнів історії у 5-6 класах : методичні рекомендації. [Електронне видання]. / П.В. Мороз, І.В. Мороз. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 123 с.

Проектне навчання в історичній освіті : методичні рекомендації / В. Долід, П. Долганов. Рівне: РОППО, 2023. 83 с.

Розвиток громадянської активності та патріотизму учнів на уроках предметів і курсів громадянської та історичної освітньої галузі : методичні рекомендації. [Електронне видання] / Н.Гупан, Т.Ремех, Г.Серова. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 133 с. Сертифікація вчителів НУШ. Усе для підготовки / упоряд. О. М. Юрченко. Харків : Вид. група «Основа», 2021. 128 с.

Творчість як фактор мотивації досягнень: навчальний посібник / Сергєєва Л.М., Просіна О.В., Ілляхова М.В. Київ, 2023. 124 с.

Техніки декодування російської пропаганди на заняттях з історії та громадянської освіти. Навчально-методичний посібник / Желіба О.В., Мокрогуз О. П., Волошенюк О.В./ За редакцією Волошенюк О. В., Євтушенко Р. І. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 81 с.

Хміль Н., Галицька-Дідух Тамара, Цяньці Ван. Використання віртуальної і доповненої реальності в українській освіті. Академічні візії. 2023. №22. URL:<https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/505> (дата звернення: 19.06.2024)

Власов В. Завдання для перевірки умінь розпізнавати факти (події, явища, процеси) за візуальними історичними джерелами. Історія і суспільствознавство в школах України. Теорія та методика навчання. 2018. Вересень–жовтень. № 5 (75). С. 75–85.

Возна З. Можливості краєзнавчих студій у розвитку полікультурної компетентності. Історія в рідній школі. Науково-методичний журнал. 2020. Листопад–грудень. № 6 (224). С. 14–18.

Гривко, А. Потенціал підручників для розвитку наскрізних умінь (погляд учнівства). Проблеми сучасного підручника. 2023. №29. С.61–77. URL:<https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-29-61-77> (дата звернення: 19.06.2024)

Гуцало, Л. В. Розвиток критичного мислення на уроках історії. Роль педагога у впровадженні інноваційних технологій в освітній процес: історія та сьогодення. Науковий збірник «Велика Волинь». Матеріали регіональної науково-краєзнавчої конференції. 2023. Вип. 65 / Упоряд. П.С. Скавронський. Бердичів : ФОП Мельник М.В., 2023. С. 215-222.

Денисюк В. Шкільна історична освіта в історичній пам'яті нації. Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industrial: Colección de documentos científicos «ΛΟΓΟΣ» con actas de la Conferencia Internacional Científica y Práctica (Vol. 5), 24 de abril de 2020. Barcelona, España: Plataforma Europea de la Ciencia, 2020. № 5. P. 130–133. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/2262> (дата звернення: 23.06.2024)

Желіба О. Використання схеми «Політична система» на прикладі уроків в 6 класі, присвячених питанням державного життя. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2015. № 1–2. С. 20–22.

Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи / методичний поради́ник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового 2023–2024 навчального року : методичні рекомендації / за заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засе́кіної : Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Педагогічна думка, 2023. С. 180-191. URL: <https://undip.org.ua/to-scientists/events/metodychni-rekomendatsii-2/> (дата звернення: 12.01.2025)

Інтеграція медіаграмотності в навчальні предмети основної та старшої школи. Частина 1 : матеріали творчої групи медіапедагогів Миколаївської області / Упоряд. М. В. Запорожченко. Миколаїв : ОППО, 2023. 154 с.

Історія як пропаганда: посібник для вчителів / А.Лягуша, Н.Шліхта, О.Колястрок та ін. - Київ, DVV International Ukraine, 2024. 276 с.

Каневська К. Навчаймося роботи з картами, або Контурні карти на уроці історії. Практичне заняття № 2. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2018. Травень–червень. № 3 (73). С. 29–32.

Кириленко П. Лічба років в історії, або Як розв'язувати хронологічні задачі. Практичне заняття № 1. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2018. Травень–червень. № 3 (73). С. 19–22.

Колеснікова М. С. Критичне мислення майбутнього вчителя історії як показник якості професійної підготовки. Дидаскал. 2020. № 20. С. 101–104. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/13753> (дата звернення: 20.06.2024)

Кузіна К. Глузуючи з ВНК—ОДПУ—НКВС: радянські органи держбезпеки в анекдотах (1920—1930-ті рр.). Український історичний журнал. 2023. Число 5. С. 151. URL:http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_5_11 (дата звернення: 23.06.2024).

Курилів В. Методика викладання історії. Львів–Торонто: Світ, 2003. 248 с.

Маринченко Г. Дистанційна освіта в Україні: історія та сучасний стан. Інноваційна педагогіка. 2020. Випуск 22. Том 3. С. 188–191.

URL:http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part_3/43.pdf (дата звернення: 12.06.2024)

Маринченко Г. Сторітеллінг як інноваційний метод в українській педагогіці та його використання на уроках історії. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін. 2019. Випуск 7. С. 10–13. URL:

https://www.academia.edu/39012301/Сторітеллінг_як_інноваційний_метод_в_українській_педагогіці_та_його_використання_на_уроках_історії. (дата звернення: 10.06.2024)

Матешук І. Чи можна побачити минуле, або Історія на карті. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2018. Травень–червень. № 3 (73). С. 22–24.

Медіаграмотність та критичне мислення в процесі викладання дисциплін комунікаційного циклу: навчальний посібник / за загал. ред. В. Іванова. Київ: Центр вільної преси, 2024. 178 с.

Медіаосвіта в Державному стандарті базової середньої освіти (5–6 класи) : Навч.-метод. посіб. / О. П. Мокрогуз (розділи 1, 2, 3, підрозділ 4.2), О. В. Волошенюк (розділ 1, підрозділи 4.1, 4.3), Г. А. Дегтярьова (підрозділ 4.1), І. П. Старагіна (розділ 4.1), Р. В. Шаламов (підрозділ 4.2.); за заг. ред. В. Ф. Іванова., О. В. Волошенюк., Р. І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 63 с.

Медіаосвіта в школі та на уроці: Основи і приклади / Тулодзєцький Г., Герціг Б., Графе С. за загал. ред. В.Ф. Іванова; Пер. з нім. В. Климченка. К. : Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 405 с.

Мороз П., Мороз І. Аналіз стану використання історичних джерел у навчанні історії в старшій школі. Український педагогічний журнал. 2019. № 4. С. 142– 153. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/398> (дата звернення: 09.06.2024).

Навчання через дослідження. Збірник методичних матеріалів для вчителів 5-11 класів / За редакцією Зденки Вагнерової та Юрія Волошина: Прага, 2024. 173 с.

Нова українська школа: як реалізувати новий зміст базової середньої освіти : навчально-методичний посібник для тренерів-педагогів / за ред. А. Черній ; відпов. за вип. : О. Лютко, М. Люшин. Рівне : РОППО, 2024. 207 с.

Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.

Пометун О. Вчимося ставити запитання: чи актуально це для сучасного вчителя історії? Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез І Всеукраїнської науково практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», (Київ, 30 вересня 2019 р. С. 107–110. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717282> (дата звернення: 09.06.2024).

Пометун О., Гупан Н. Візуальні джерела у підручнику з історії як засіб розвитку критичного мислення учнів. Проблеми сучасного підручника. 2020. Випуск 24. С. 241–255. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-24-241-255> (дата звернення: 19.06.2024).

Попова К. Теоретичні засади реалізації полікультурного підходу в процесі вивчення історії здобувачами загальної середньої освіти. Інноватика у вихованні. 2024. Вип. 19. Т. 2. С. 233-241.

Ткаченко, Т., Соловійова, Т., & Ткаченко, О. Групова робота як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках історії. Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація. 2023. №18. С. 272-294. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-18-272-294>

Українська історія в кінофільмах: посібник для вчителя / Волошенюк О.В, Мокрогуз О.П., Новікова Л. Є., Тримбач С. В, Черков Г. А. / За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В.Ф. Київ : ЦВП, АУП, 2018. 57 с.

Уроки історії культурологічного спрямування : історія України, всесвітня історія. 8 клас : методичний посібник. Харків : Друкарня Мадрид. 2018. 152 с.

Черушева Г., Кравцова Т., Галицька-Дідух Т. Актуальні проблеми викладання педагогічних дисциплін: формування інтерактивного онлайн-середовища. Академічні візії. 2023. №19. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/384> (дата звернення: 19.06.2024)

Шляхи підготовки учнів до участі в інтелектуальних змаганнях суспільствознавчого циклу (з досвіду роботи вчителів суспільствознавчих дисциплін) / укладачі: Наталія ЧЕРТКОВА, Інна ВІДІБОРЕНКО. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022. 76 с.

Розвиток творчого потенціалу педагога шляхом упровадження інноваційних освітніх технологій на уроках історії та суспільствознавчих дисциплін (з досвіду роботи вчителів історії, правознавства та громадянської освіти Кіровоградщини): методичний посібник для вчителів історії, правознавства та громадянської освіти / уклад.: Н. ЧЕРТКОВА, І. ВІДІБОРЕНКО. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2021. 100 с.

Яремчук В. Україна у шкільній історії путінської Росії (до 2021 р.). [Український історичний журнал](#). 2023. Число 3. С. 176.

**Удачі у навчанні!!! За порадою можете звернутися за електронною адресою:
tamara.halytska@pnu.edu.ua або в соціальних мережах:)**